

Szkoła na TAK!

PODRĘCZNIK
KLASA 3
część 2

Nowość
2025

Drogi WSiP,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby być zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki nie działają na telefonach komórkowych!
- Wasze e-booki sprzedawane są po tej samej (albo wyższej) cenie co regulame książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę, w której papier nie jest bezczelnie marnowany dla pieniędzy.

Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

Spis treści

LISTOPAD

Tydzień IX. Nasze uczucia i emocje 4

1. Co lub kogo można stracić? 6
2. Dlaczego dzieciół opuszcza dziuple? 8
3. Na kogo można liczyć w trudnych chwilach? .. 10
4. Jak wygląda świat w kolorach? 12

Tydzień X. Skarby ze strychu 16

1. Co to jest „drzewo genealogiczne”? 18
2. Czy wiesz, co to jest? 20
3. Jak pisać stalówką? 22
4. Jak się dawniej odżywiano? 25

Tydzień XI. Tych Polaków trzeba poznać 28

1. Co to za święto? 30
2. Kto walczył o naszą niepodległość? 32
3. Co to znaczy, że ktoś jest wybitny? 34
4. Kto pisze wiersze dla dzieci? 38

Tydzień XII. Odkrywamy świat 40

1. Jakie mogą być odkrycia? 42
2. Jak wystąpić przed publicznością? 44
3. Dlaczego to się wydarzyło? 46
4. Czy można jeszcze coś odkryć? 48

GRUDZIEŃ

Tydzień XIII. Poznajemy różne kultury 50

1. Co to jest „cywilizacja”? 52
2. Gdzie mieszkają Aborygeni? 54
3. Jak żyją Inuici? 57
4. Co to są „stereotypy”? 58

Tydzień XIV. W świecie zwierząt 60

1. Jakie to zwierzę? 62
2. Czy ptak może pomóc nosorożcowi? 64
3. Czy to płaz, czy to gad? 67
4. Ptak, ssak czy ryba? 70

Tydzień XV. Ekologiczne święta 72

1. Czego pragnęła mała choinka z baśni? 74
2. Czy jest ekologiczny sposób na choinkę? 76
3. Jakie to będą święta? 79
4. Czy kałuża to zbiornik wodny? 81

STYCZEŃ

Tydzień XVI. Zimno – ciepło 84

1. Jaka jest dziś temperatura? 86
2. W jaki sposób przygotować się na mróz? 89
3. Jak radzić sobie w upały? 92
4. Jak zmienia się klimat? 94

Tydzień XVII. Kolory Polski 96

1. Z czego słynie Kraków? 98
2. Co to jest „gwara”? 101
3. Kto jest naszym sąsiadem? 105
4. Jacy jesteśmy my – Polacy? 106

Tydzień XVIII. Ferie zimowe 108

1. Czy na wszystko mamy wpływ? 110
2. Czego nauczymy się podczas ferii? 112
3. O czym napisać SMS? 116
4. Czy wiesz, gdzie spędziliśmy ferie? 118

Sprawa dla detektywa 120

Sposób na czytanie 122

Świat wokół nas – opowiadania przyrodnicze

„Lena i Tymek poznają świat” 132

Nasze uczucia i emocje

Tymku, jak ty to robisz, że cały czas jesteś uśmiechnięty i masz tyle energii? Mnie czasami jest smutno, a kiedy pada deszcz, to już w ogóle nie mam na nic ochoty.

1.

Co lub kogo można stracić?

2.

Dlaczego dzieciół opuszcza dziuplę?

Po prostu nie przejmuję się rzeczami, na które nie mam wpływu. Kiedy patrzę na świat pozytywnie, wiem, że ze wszystkim sobie poradzę.

1. Co można stracić? Czy ostatnio coś straciłeś / straciłaś? Jak się wtedy czułaś / czułeś?
2. Porozmawiajcie na temat waszych sposobów na smutek. Zróbcie burzę mózgów i przygotujcie wspólną listę pomysłów, jak sobie z nim poradzić.
3. Jaki masz wypróbowany sposób radzenia sobie w trudnych sytuacjach? Co wtedy robisz? Co poprawia ci humor i cię uspokaja?

3.

Na kogo można
liczyć w trudnych
chwilach?

4.

Jak wygląda
świat
w kolorach?

Techniki myślenia twórczego

Jak poprawić sobie
humor?

posłuchać
ulubionej
muzyki

wyjść
na spacer

zadzwoń
do bliskiej
osoby

BURZA MÓZGÓW

(jak najwięcej pomysłów bez ich oceny na etapie wymyślania)

4. Co wspólnego mają wyrazy: **ratunek**, **opatrunek**, **pocałunek**? Podaj inne takie wyrazy.
5. Jak myślisz, dlaczego powalone stare drzewo może być kolorowe, świeące i pełne życia?
6. Usiądź wygodnie, rozluźnij ciało i spokojnie oddychaj przez nos. Poczuj, jak w twoich nozdrzach zmienia się temperatura powietrza z każdym wdechem i wydechem.

Barbara Kosmowska

Druga strona ulicy

(fragment książki „Dziewczynka z parku”)

– Czy to prawda, że twój tata umarł? – zapytał Jeremiasz, kiedy stała przy płocie i patrzyła na dwie kłócące się sikorki.

– Mhm – przytaknęła i mocniej naciągnęła czerwoną czapkę.

Był silny mróz.

Jeremiasz też mocniej nacisnął na uszy swoją czapkę i poprawił plecak.

Sikorki odleciały z piskiem. Rozsiadły się na pobliskim drzewie niczym na wielkiej białej kanapie.

– Jak chcesz, to pójde kawałek z tobą. – Jeremiasz mocno tarł czerwone z zimna ręce. (...)

Ruszyli w stronę gwarne go skrzyżowania.

– Jak będę duży, to sprawię sobie taki wóz.

Wzrok Jeremiasza zatrzymał się na smukłej linii sportowego auta. Przemknęło z rykiem silnika, zostawiając smugę białego dymu.

– Lubisz samochody?

Pokręciła przecząco głową.

Tata lubił – pomyślała. – Jego ukochane auto stoi teraz w garażu i czeka na nabywcę. Mama mówi, że zostało za dużo wspomnień. I nie da się ich ani odkurzyć, ani wytrześć. (...)

Od czasu gdy zostały same, mama często zapominała, że jest dorosła. Na przykład zdarzyło jej się parę razy zasnąć w porze kolacji. Dopiero

1. Przeczytaj fragment pierwszego rozdziału książki „Dziewczynka z parku” i powiedz, co spotkało Andzię. Jak ze śmiercią męża radziła sobie mama Andzi?
2. Jak myślisz, kim może być Jeremiasz?
3. Jakie miejsce Andzia znała na pamięć? Dlaczego? Poszukaj odpowiedniego fragmentu tekstu i go przeczytaj.

gdy Andzia spaliła niechcący czajnik i całą kuchnię spowiła ciemna mgła kopiącego dymu, mama przybiegła do kuchni, żeby otworzyć okna na oścież.

I często leżała w sypialni pod kocem w kratę. Nawet po południu.

Tata leżał tylko wtedy, kiedy chorował. A wcześniej nie mógł usiedzieć w domu. Brał Andzię, pakował do futerału wysłużoną lornetkę, a do plecaka atlas ssaków. I ruszali na wycieczkę. Wystarczyło przejść na drugą stronę ulicy, do parku, aby znaleźć się w innym świecie.

Mama nie lubiła tych wypraw. Jej wysokie obcasy zawsze zapadały się w grząskiej trawie i na podmokłych, wydeptanych ścieżkach. W dodatku nie miała orientacji i bała się zboczyć z głównej drożki.

Andzia znała park na pamięć. Można w nim było karmić dzikie kaczki, które upodobały sobie zarosnięty staw. Albo zjeżdżać na sankach z niewysokiej góry prosto pod nogi poety, który stał na pomniku i patrzył w niebo.

A wiosną do parku przylatywały ptaki. Miały na drzewach swoje budki i dziuple, do których pracownice znosiły różne skarby. Żdźbła traw, wiórki kory, a czasami nawet spore patyczki. Wówczas siadała na ławce i przyglądała się tym ptasim wędrówkom i staraniom. Albo liczyła wiewiórki, bawiące się w chowanego. Rude zalotnice.

Czas na poradę!

Śmierć jest nieodłącznym elementem naszego życia. Utrata bliskiej osoby albo ukochanego zwierzęcia dotyka nas w sposób szczególny. Jest to bardzo trudne doświadczenie, które mocno na nas wpływa. **Jak poradzić sobie z żałobą?**

Pozwól sobie
na smutek.
Nie wstydź się
płakać.

Pielegnuj dobre
wspomnienia.
Masz ich na
pewno dużo.

Znajdź sobie zajęcie,
które chociaż na
chwilę oderwie cię
od smutnych myśli.

- Odegrajcie scenki dramatyczne przedstawiające wasze spotkanie z Andzią i Jeremiaszem. O co byście ich zapytali? Czego chcielibyście się o nich dowiedzieć?
- Zastanówcie się wspólnie, co to znaczy, że **czas leczy rany**. Czy zgadzacie się z tym stwierdzeniem?

2. Dlaczego dzięcioł opuszcza dziuplę?

Barbara Kosmowska

Dlaczego dzięcioł opuszcza dziuplę

(fragment książki „Dziewczynka z parku”)

Olga zapytała Andzię, czy mogą się czasami razem bawić.

– No pewnie! – odpowiedziała na długiej przerwie, gdy biegały wokół największego świerka.

Na tym lekko próchniejącym drzewie była stara dziupla i Andzia pokazała ją Oldze.

– Chyba bałabym się tam zajrzeć – szepnęła Olga.

– Kiedyś to było mieszkanie pana w żółtej czapce. – Andzia zadarła głowę z nadzieją, że znowu zobaczy właściciela dziupli. – Ale on już dawno się wprowadził.

– Jak to pana w czapce? Prawdziwego?

– Prawdziwy pan dzięcioł – zaśmiała się Andzia. – Tata mi go kiedyś pokazał.

– Dzięcioły mają czapki? – Olga też zadarła głowę.

– Ten ma. I tylko trzy paluszki! Szkoda, że już tu nie mieszka.

– Ciągłe myślę o tym dzięciole – powiedziała Olga, gdy stanęły przed domem Andzi. – Dlaczego porzucił swoją dziuplę?

– Może miał dużo dzieci i znalazł sobie większą? Albo na starszym drzewie? Bo te ptaki lubią tylko okropnie stare drzewa.

dzięcioł trójpalczasty

1. Przeczytaj kolejny fragment książki „Dziewczynka z parku”. O czym on opowiada?

2. Zastanówcie się wspólnie, dlaczego dzięcioł porzuca swoją dziuplę. Wybierzcie pięć, waszym zdaniem, najważniejszych powodów.

3. Poszukajcie w dostępnych źródłach informacji na temat dzięcioła trójpalczastego. Co was w nich zaskoczyło?

Czasami bardzo tęsknię za moim tatą i wtedy tu przychodzę. Ale dzisiaj kowalik mnie zawołał po raz pierwszy od pogrzebu.

Mój tata powiedział w szpitalu, że jak nadejdzie wiosna, a ja za nim zatęsknię, to wystarczy, abym znalazła kowalika... Wtedy spotkam się z tatą.

Ten pan Kowalik to mały, ale dzielny ptaszek. Bardzo rodzinny. Kocha panią Kowalikową i swoje dzieci. Najpierw znajduje dom, a potem zaprasza do niego żonę takim bardzo głośnym wołaniem.

Kowalik milknie już w czerwcu. Mój tata też wtedy odszedł... Ale znowu nadchodzi wiosna. A jak człowiek żyje od wiosny do wiosny, to chyba jest szczęśliwszy...

Fragmenty książki Barbary Kosmowskiej
„Dziewczynka z parku”

Zachęcajka

Jeśli chcesz się dowiedzieć:

- czy na samotność pomagają miętowe pastylki,
 - skąd wziął się cukier puder na księżycu,
 - czy można przegapić koniec świata,
 - jak wygląda dzień, w którym powracają kolory,
- to przeczytaj całą książkę.

4. Przeczytaj wypowiedzi Andzi. W jaki sposób poradziła sobie ona z trudną sytuacją, która ją spotkała? Gdzie znalazła wsparcie i kto jej pomógł?
5. Dlaczego kowalik był tak ważny dla dziewczynki?
6. Czego dowiedziała się / dowiedziałeś się na temat wyglądu i zwyczajów kowalików?
7. Podziel kartkę z bloku na pół. Na jednej połowie przedstaw kolorami smutek, a na drugiej – radość. Wykorzystaj dowolne materiały plastyczne.

3. Na kogo można liczyć w trudnych chwilach?

1

$48 + \boxed{?} = 84$

To za trudne!
Tylko niech
mnie pani
nie bierze
do tablicy!

Proszę pani,
ja tego nie
rozumiem...

Nie martw się.
Pomogę ci i na
pewno zrozumiesz.

$57 + \boxed{?} = 72$

Kto chce
wykonać to
działanie?

Ja!

2

Chciałbym być
teraz kapitanem.

Nie, ja będę
kapitanem!
Jestem
najstarszy!

Kapitanem
powinien
być Franek,
bo najlepiej
gra w piłkę!

Brawo, Franku.
Co za kapitan!

Hurra!

1. Zapoznaj się ze scenkami komiksowymi. Przeczytaj teksty i opowiedz, co się dzieje na obrazkach.
2. Jak myślisz, czy w trudnych sytuacjach zawsze musimy sobie radzić sami? Dlaczego warto zwrócić się o pomoc do innych?

O nie, mój nowy smartfon!

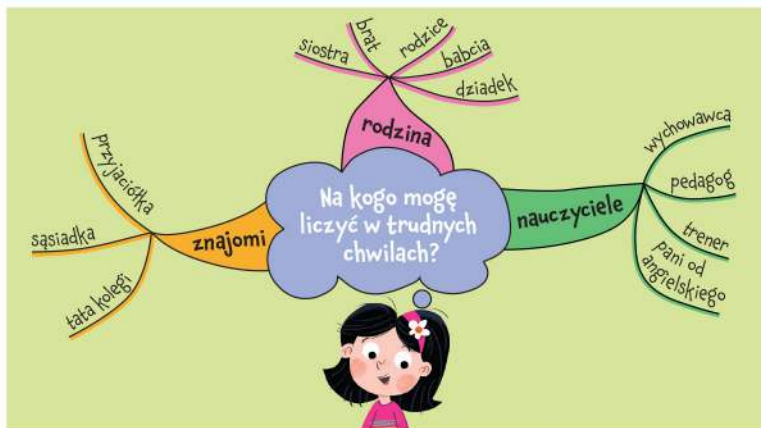
Przepraszam.
Poproszę tatę
o pomoc.

Trudno!
Stało się.
Do naprawy
dolożysz
część swoich
oszczędności.

Proszę,
telefon jest już
naprawiony.

- Obejrzyj mapę myśli i wyjaśnij, jak ją właściwie narysować. Co można na niej dodać?
- Przypomnij sobie, w jaki sposób poradziłaś / poradziłeś sobie w trudnych chwilach. Na czyją pomoc mogłaś / mogłeś wtedy liczyć?
- Napisz w zeszyte kilka zdań na temat jednej ze scenek. Nadaj imiona jej bohaterom.

4. Jak wygląda świat w kolorach?

Urszula Kamińska

Szczęśliwe chwile

Raz coś nas cieszy, raz smuci nas.
Co los przyniesie, pokaże czas.
Lecz zapamiętać warto koniecznie,
że przecież w życiu nic nie trwa wiecznie...

I nawet rozpacz, smutek, nieszczęście
zawsze przemina w końcu, na szczęście.
A kiedy przyjdą miłe zdarzenia,
to w dal odpłyną przykre wspomnienia.

Cieszymy się każdą chwilą radosną,
bielutką zimą, kwitnącą wiosną,
pieczeniem ciastek, tęczą na niebie...
Łapmy szczęśliwe chwile dla siebie!

U piszemy w zakończeniach:

-un, -unek, -uszek, -utki, -uś, -unia, -uch.

opiekun, szacunek, staruszek, bielutki, tatuś, babunia, leniuch

Przypominajka

U piszemy także na początku i na końcu wyrazów (wyjątki: ósemka, ósmy) oraz w czasownikach z zakończeniem -uje.

1. Przeczytaj wiersz i powiedz, o czym on opowiada. Jaką życiową wskazówkę zawiera?
2. Porozmawiajcie o tym, czy to dobrze, że nic nie trwa wiecznie. Jakie są tego pozytywne strony, a jakie – negatywne?
3. Co sprawia ci przyjemność każdego dnia? Jaką zwykłą rzeczą możesz się cieszyć?
4. Podaj kilka wyrazów, w których zakończeniach piszemy u.

Pola była ciągle smutna i widziała świat w czarnych barwach. Rzadko spotykała się z koleżankami, bo myślała, że one jej nie lubią. Marzyła o kółku teatralnym, do którego należały Hela i Ala, ale wydawało jej się, że słaba z niej aktorka. Chociaż zawsze dobrze się uczyła, nie zgłaszała się na lekcjach, bo bała się, że źle odpowie, więc inne dzieci będą się z niej śmiać.

Pola nie wykorzystywała swoich możliwości. Poza tym często czuła się samotna. Dopadła ją szara rzeczywistość. Tak było aż do dnia, kiedy Pola poznała Gosię. Gosia zawsze jest uśmiechnięta i pełna energii. Nie boi się wyzwań. Chętnie poznaje nowych znajomych. Umie radzić sobie z porażkami. Wie, że nie można zawsze być najlepszym. Dzięki przyjaźni z Gosią Pola nauczyła się patrzeć na świat przez różowe okulary.

Damy radę się nauczyć!

Co zrobić, żeby myśleć pozytywnie?

1. W każdej sytuacji staraj się dostrzec pozytywne strony. Jeśli rano się obudzisz i okaże się, że pada deszcz, to nie myśl o tym, że zmokniesz, tylko o tym, że będzie można skakać przez kałuże.
2. Podejmuj nowe działania z przekonaniem, że na pewno dasz radę. Jeśli będziesz wierzyć w siebie, to jest większa szansa, że ci się uda i że nie poddasz się tak łatwo.
3. Staraj się jak najczęściej wychodzić na dwór. Obserwuj ludzi, których spotkasz, i otaczającą przyrodę. Sport i ruch na świeżym powietrzu pomagają naładować się pozytywną energią.

5. Przeczytaj tekst. Powiedz, jaką dziewczynką była Pola na początku i co sprawiło, że zmieniła swoje nastawienie.
6. Jak rozumiesz wyrażenia i zwroty: **szara rzeczywistość**, **widzieć świat w czarnych barwach** i **patrzeć przez różowe okulary**?
7. Które rady dotyczące pozytywnego myślenia mogą być dla ciebie pomocne?

Obumarłe drzewa pełne życia i kolorów

Obumarłe drzewo, czyli pień, konary, gałęzie, to potrzebny element lasu. Pomaga organizmom w czasie suszy, bo gromadzi wodę. Kłoda dużego drzewa, obrośnięta przez glony i mchy, nawet przez sto lat może być schronieniem i pożywieniem grzybów, roślin i zwierząt (ryjówek, nietoperzy, małych drapieżników, a także ślimaków, chrząszczy, pająków). Później rozłożone drewno daje glebie substancje mineralne.

Żmije zygzakowate, jaszczurki żyworodne, żaby moczarowe czy salamandry plamiste wykorzystują próchniejące kłody jako miejsce snu zimowego.

Ciekawego

Drzewa obumierają ze starości, przez silne wiatry, niszczyielskie owady lub długotrwałe susze, a także na skutek choroby, pożaru lub nadmiaru wody.

1. Jak rozpoznać **martwe drzewo**? Powiedz, do czego jest ono potrzebne.
2. Podaj argumenty za usuwaniem kłód, konarów i gałęzi leżących w lesie oraz przeciw takiemu postępowaniu. Które działanie jest lepsze dla przyrody?
3. Jak myślisz, co może się stać z organizmami znajdującymi się na próchniejących pniach, na których stają ludzie?

Jak zrobić makietę lasu naturalnego?

Potrzebne będą:

tektura, plastelina, krepina, kolorowy papier, gałązki, szyszki, nożyczki, klej

1. Dobierzcie się w czteroosobowe grupy.
2. Porozmawiajcie i ustalcie wspólnie w każdej grupie, jak będzie wyglądał wasz las. Postarajcie się, żeby na każdej wykonanej makiecie znalazły się wszystkie cztery warstwy lasu. Przypomnijcie sobie, jak się one nazywają i co się w nich znajduje. Ustalcie, jakie zwierzęta żyją w poszczególnych warstwach lasu, i również je tam umieśćcie. Nie zapomnijcie, że w lesie można też spotkać złamane lub obumarte drzewa. Uwzględnijcie je w swojej pracy, bo one są także częścią lasu.
3. Rozdzielcie w grupie zadania: kto czym się zajmie. Wykonajcie potrzebne rośliny, zwierzęta i inne elementy lasu.
4. Na koniec połączcie razem wszystkie elementy. Zaprezentujcie waszą makietę klasie.

Ciekawego

Czy wiesz, że można zrobić las w słoiku? Do dużego stoja należy wsypać żwirek, węgiel aktywny i ziemię ogrodową, w której umieścimy sadzonki małych roślin i mech. Do środka można też włożyć ozdobny kamień lub kawałek drewna. Jeżeli takiej kompozycji zapewnimy odpowiednie warunki, jak podlewanie i dostęp do światła, to przeżyje nawet kilka lat. W zamkniętym słoiku tworzy się mikroklimat, który jest idealnym środowiskiem do rozwoju roślin.

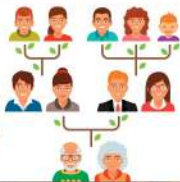

Skarby ze strychu

1.

Co to jest
„drzewo
genealogiczne”?

2.

Czy wiesz,
co to jest?

Wiesz, że na strychu w domku
dziadka Karolka znalazłem
drewnianą łopatę do wkładania
chleba do pieca, tarę do prania
i maszynę do pisania? Pewnie
jest tu więcej takich skarbów.

1. Czy lubisz stare przedmioty? O jakich rzeczach mówi się, że to **przedmioty z duszą**? Co może być zaskakującego w starych przedmiotach? Z czym kojarzy ci się **antykwariat**?
2. Spróbujcie wspólnie wyjaśnić, co to są **więzi rodzinne**. Co pomaga w utrzymywaniu dobrych relacji ze swoją rodziną?
3. Do czego mogłyby służyć obecnie łopata do wkładania chleba do pieca albo tarc do prania? Wymyśl jak najwięcej nowych zastosowań tych przedmiotów.

3.

Jak pisać
stałówką?

4.

Jak się
dawniej
odżywiano?

Niesamowite! A ja zaczęłam oglądać zdjęcia ze starego albumu mojej prababci. Jest na nich ubrana w fartuszek z przyszytą tarczą i pisze stałówką, maczaną w kałamarnu z atramentem.

4. Z czym kojarzą ci się słowa **dzieża** i **maselnica**? Która z tych rzeczy mogła służyć do wyrobu chleba, a która – do wyrobu masła? Gdzie się tego możesz dowiedzieć?
5. Podaj sposoby wydobywania dźwięku z różnych instrumentów i przedmiotów. Zastanów się, co trzeba zrobić, żeby pojawił się dźwięk.
6. Zamknij oczy. Wyobraź sobie, że jesteś na strychu w starym domu. Co słyszysz? Jaki zapach czujesz? Jakie emocje ci towarzyszą?

Melania Kapeluszczyk

Tajemnicze drzewo

To był niesamowity dzień – osiemdziesiąte ósme urodziny prababci. Zjechała się cała rodzina. Byli babcia z dziadkiem i brat babci, czyli dziadek cioteczny. Byli dwaj bracia mamy – wujek Kazek i wujek Wojtek. Przyjechała też ciocia Basia, żona wujka Wojtka. I oczywiście ich dzieci – Wiktor, Olgierd i Hania. Amelka bardzo lubiła swoją kuzynkę i swoich kuzynów. Ale najbardziej cieszyła się na spotkanie z prababcią. Bo nikt nie znał tylu ciekawych historii co ona. Na dodatek prababcia już dawno obiecała Amelce, że w dzień swoich urodzin pokaże jej drzewo. Takie specjalne drzewo, którego nazwy Amelka nie zapamiętała. Wiedziała tylko, że było w albumie.

Teraz prababcia siedziała na kanapie między Amelką a jej młodszą siostrą Anielką i trzymała na kolanach album z rodzinnymi fotografiami. W środku znajdowała się karta, którą prababcia wyciągnęła i rozłożyła.

– Drzewo! – wykrzyknęły równocześnie Amelka i Anielka.

– Tak – uśmiechnęła się prababcia. – Drzewo genealogiczne naszej rodziny.

Dziewczynki zobaczyły namalowany pień i gałęzie, na których poprzyklejane były fotografie. Niektóre czarno-białe, inne – kolorowe.

– Och! – Amelka podskoczyła na kanapie, pokazując zdjęcie ślubne na samym dole.
– To ty i pradziadek?

– Tak. – Prababcia się uśmiechnęła. – A tutaj, na tych dwóch gałęziach są moje dzieci. Na jednej babcia Karolina, a na drugiej wasz cioteczny dziadek Andrzej.

– I jest też dziadek Zdzisiek – powiedziała Anielka. – Obok babci Karoliny. On jest naszym prawdziwym dziadkiem, nie ciotecznym.

– Tak. A jeszcze wyżej są ich dzieci, wasza mama i jej rodzeństwo.

Dziewczynki przyglądały się drzewu.

– Babciu – odezwała się Anielka. – Dlaczego nas tutaj nie ma?

1. Przeczytaj uważnie opowiadanie i odpowiedz na pytania: Z jakiej okazji spotkała się cała rodzina? Co obiecała pokazać Amelce prababcia? Jakich gałęzi brakowało na drzewie?
2. Czy mama dziewczynek rzeczywiście miała dwa zdjęcia w albumie? O czym dowiedziały się siostry? Dlaczego były zaskoczone?
3. Jak myślicie, dlaczego prababcia dziewczynek nie widziała się tyle lat z ich ciocią Weroniką? Co mogło być powodem, że kontakt się urwał? Podajcie kilka propozycji.

– Ha! Dobre pytanie – odparła z uśmiechem prababcia. – Co powiecie na to, aby domalować gałązki?

– I przykleić nasze zdjęcia? – Amelka aż klasnęła w ręce.

– Wasze, Wiktora, Olgierda i Hani. Myślę, że to świetny pomysł.

– Tak!!! – zawołały uradowane dziewczynki i przytuliły się do prababci.

– A nasza mama – powiedziała Anielka po chwili –

jest najważniejsza. Bo ma aż dwa zdjęcia. Tu jest z naszym tatą – pokazała. – A tutaj sama.

– Może go jeszcze nie знаła – zastanawiała się Amelka. – Tutaj ma takie dziwne ciemne włosy.

– Hmm... – westchnęła prababcia. – Na tej drugiej fotografii to nie jest wasza mama.

– Nie? – zdziwiła się Anielka. – A kto?

– Starsza siostra waszej mamy, Weronika.

– Siostra? – powtórzyła Amelka. – Przecież mama ma tylko dwóch braci. Wujka Kazka i wujka Wojtko.

– Ma też siostrę – odparła cicho prababcia.

– I nikt nam nie powiedział? –

zmartwiła się Amelka. – O naszej cioci? A Wiktor, Olgierd i Hania o niej wiedzą?

– Nie wiedzą. Cóż... Nie widziałam jej od dziesięciu lat...

– Babciu, ale dlaczego?

4. Co byście zrobili, gdybyście spotkali kogoś z rodziny, kogo nigdy jeszcze nie widzieliście? Odegrajcie kilka scenek pokazujących, jak mogłoby wyglądać takie spotkanie.

5. Dlaczego warto dbać o relacje w rodzinie? Co można zrobić, żeby były one dobre? A jak można odnowić zerwane kontakty?

6. Co to jest **drzewo genealogiczne**? Czy twoja rodzina ma takie drzewo?

 7. Wymieńcie się pomysłami, w jaki sposób można się czegoś dowiedzieć o swoich przodkach.

2. Czy wiesz, co to jest?

Marcin Brykczyński

W dawnej szkole

W fartuchach z tarczą, w ławkach parami,
Siedzimy grzecznie, pulpit przed nami,
Z przodu pulpitu kółko wycięte,
W którym kałamarz jest z atramentem.

Tuż pod tablicą, na półce kreda,
Bez kredy za nic pisać się nie da,
Pięknie na czerni bielą się słowa,
Lecz gąbka ściera je wciąż od nowa.

Duże liczydło jest przy tablicy,
Každy się uczy, jak na nim liczyć.
Do tego dobrze trening nam służy
Na liczydełku własnym, niedużym.

Piórnik jest z drewna; w nim prócz ołówka
Gumka, obsadka, a w niej stałówka.
Bibuła suszy w zeszyte słowa,
A wszystko z książką w tornistrze chowam.

Oto jest obraz szkoły przed laty,
Chyba wystarczy, więc skończę na tym.
A czym się różni współczesna szkoła,
Každy z pewnością opisać zdoła.

1. Przeczytaj wiersz oraz informacje o dawnych przyborach szkolnych. Powiedz, który najbardziej cię zaskoczył i dlaczego.
2. Jak wyglądała sala w dawnej szkole? Czym różniła się od współczesnej klasy?
3. Porozmawiaj z prababcią, pradiadkiem lub inną starszą osobą o szkole, w której te osoby się uczyły. Jakie mają wspomnienia z lat swojej nauki?

Drewniany piórnik z zasuwką w środku miał kilka przegródek na przybory szkolne. Zasuwka była często ozdabiana malowanymi lub wypalnymi wzorami.

Temperówka składała się z obudowy, do której wkładało się ostrą żyłkę. Kiedy żyłka się stępiła, była wymieniana. Używanie takiej temperówki wymagało dużej ostrożności.

Stalówka to była cienka, rozcięta blaszka służąca do pisania. Stalówkę mocowano w obsadce, którą trzymano w ręku jak ołówek, i maczano w atramencie, żeby nią pisać. Gdy kropla atramentu spadała na kartkę, robił się kleks.

Kałamarz to szklany pojemnik, do którego wlewało się atrament. W ławkach były specjalne otwory, w których umieszczano kałamarze. Zapobiegało to rozlewaniu się atramentu.

Ó piszemy w zakończeniach: **-ów, -ówka, -ówna.**

Krak**ów** temper**ówka** stal**ówka** Nowak**ówna**

Istnieją wyjątki,
które trzeba zapamiętać:

sku**wka**

zasu**wka**

Przypominajka

Ó piszemy także wtedy, kiedy wymieniamy się na o, a lub e.

4. Zapisz w zeszycie po jednym wyrazie zakończonym: **-ów, -ówka i -ówna**. Zaznacz te zakończenia innym kolorem.
5. Ułóż zdania z wyrazami: **skuwka, zasuwka**. Zapamiętaj ich pisownię.
6. Wymyślcie w parach krótkie historyjki, które zakończycie zdaniem: **I taka właśnie będzie szkoła przyszłości.**

Natalia Usenko

Lekcja kaligrafii

Co niedzielę Marta jeździła z rodzicami do prababci. Lubiła ten dom i wyprawy na ciemny strych. Myszkowała po kątach, a prababcia opowiadała jej o różnych dziwnych rzeczach, które można tam było znaleźć.

Tym razem Marta znalazła na strychu stary drewniany piórnik, w którym leżały obsadka i stalówki, oraz kałamarz, w którym był kiedyś atrament. Posłuchała wspomnień prababci o lekcjach kaligrafii. I o kleksach w zeszycie, które wycierało się bibułą. Szkoła była kiedyś zupełnie inna.

Dzień minął szybko. Po kolacji Marta wróciła z rodzicami do domu. Była tak zmęczona, że padła na łóżko i zasnęła natychmiast.

Śniło jej się, że siedzi w klasie – ławki były drewniane i miały pośrodku dziurę na kałamarz, dzieci nosiły fartuszki, a pani wypisywała na tablicy litery z mnóstwem zakrętasów.

– Proszę pisać czyściutko! – powiedziała. – Za każdy kleks obniżam ocenę! Marta zanurzyła stalówkę w kałamarzu, drgnęła jej ręka i...

– Co to ma być?! – krzyknęła pani.

Atrament był wszędzie: na zeszycie, bibule i fartuchu.

Dziewczynka chciała powiedzieć, że to nie jej wina, i nagle się obudziła. Leżała w łóżku, obok stał jej szkolny plecak z jednorożcem.

Rano biegła do szkoły jak rakieta. Mama ledwie za nią nadążała.

– Ej! – zawołała. – Co tak pędzisz?

– Bo nie mam kaligrafii i nie muszę pisać stalówką!

– Oglądałaś piórnik prababci? – zaśmiała się mama.

Marta skinęła głową. Miała w plecaku nowy długopis i dwa ołówki. Żaden nie robił kleksów!

1. Przeczytaj tekst. Opowiedz go tak, jakbyś to ty była jego bohaterką / był jego bohaterem.
2. Wymień kolejne części opowiadania i wyjaśnij, co powinny one zawierać.
3. Powiedz, jakim kolorem w opowiadaniu jest oznaczony wstęp, jakim – rozwinięcie, a jakim – zakończenie.

Opowiadanie to krótki utwór literacki o prostej akcji.

BUDOWA OPOWIADANIA

1. Wstęp

wprowadzenie w treść:
zapoznanie z bohaterami
opowiadania,
przedstawienie sytuacji

2. Rozwinięcie

najdłuższa część
opowiadania:
prezentacja kolejnych
wydarzeń lub
przygód bohaterów

3. Zakończenie

podsumowanie
lub ocena
wydarzeń,
wyciągnięcie
wniosków

Coś ciekawego

Kaligrafia to sztuka pięknego ręcznego pisania – nie ma jednak jednego wzoru pisma!

Litery w różnych krojach pisma mogą wyglądać zupełnie inaczej: łączyć się ze sobą lub tylko stać obok siebie. Kształt liter i dodane do nich ozdobniki odzwierciedlają modę w czasach, w których powstało dane pismo. Różne mogą być także stałówki – o szerokiej i płaskiej krawędzi lub zakończone ostrym czubkiem. Tych drugich używa się w piśmie nazywanym **kursywą angielską**. To właśnie ten krój jest pierwowzorem pisma elementarowego, którego uczą się dzieci w szkołach.

Szkoła na TAK! Szkoła na TAK!
Szkoła na TAK! Szkoła na TAK!

4. Która część opowiadania powinna być najdłuższa? Wyjaśnij dlaczego.

5. Przed tobą zadanie z czasów waszych prabab i pradiadków. Napisz pięknie na kartce pismem kaligraficznym swoje imię i nazwisko. Możesz to zrobić ołówkiem, piórem wiecznym lub – jeśli masz taką możliwość – prawdziwą stałówką, maczaną w atramencie.

Gra muzyka!

sl. i muz. Malina Sarnowska

Co na strychu gra?

1. Dziwne skarby kryje strych:
dzban bez ucha, kilka szprych.
Lecz gdy chwilę pomyślimy,
instrumenty z nich zrobimy.

Ref.: Brzęczą druty,
kłapią buty,
dudni głucho dzban zepsuty.
A maszyna do pisania
ma trzy dźwięki do zagrania.
Brzdęk, brzdęk,
kłap, kłap, kłap,
dum, durum, dum,
tap, tap, tap.

2. Są tam stare buty dwa.
Każdy z nich jak paszcza lwa,
bo zelówka* jest odpruta,
więc kołatkę zrobmy z buta.

Ref.: Brzęczą druty...

* zelówka – przednia część
podeszwy buta

3. A tu znowu inny grat
ma na oko ze sto lat!
I klawisze z literami,
co stukają pod palcami.

Ref.: Brzęczą druty...

1. Posłuchaj piosenki odtwarzanej przez nauczyciela. Zapamiętaj z nagrania jak najwięcej wyrazów dźwiękonaśladowczych. Wypowiedz te wyrazy, dodając dowolne gesty.
2. Wymień przedmioty ze strychu, które zostały zamienione w instrumenty. Jakie dźwięki można było z nich wydobywać? Do przedmiotów dobierz z refrenu piosenki odpowiednie wyrazy dźwiękonaśladowcze.
3. Pomyśl, jakie inne przedmioty mogą wydawać odgłosy, takie jak: **brzdęk, kłap, kłap, dum, durum, dum i tap, tap.**
4. Podzielcie się na kilkusobowe grupy. Śpiewajcie refren piosenki i jednocześnie akompaniujcie na wybranych przedmiotach pasujących do odgłosów wymienionych w tekście. Niech każda osoba w grupie gra na innym przedmiocie.

4. Jak się dawniej odżywiano?

Jak powstaje masło

1. Do czego służą przedmioty pokazane na ilustracji? Podaj swoje propozycje.
2. Na podstawie kolejnych obrazków opowiedz, jak powstaje masło.
3. Jak rozumiesz pojęcie **zdrowa żywność**? Jak myślisz, czy produkty, które zjadamy, są zdrowsze teraz, czy były zdrowsze dawniej? Dlaczego?
4. Podajcie plusy i minusy kupowania żywności w małych, lokalnych sklepach oraz w wielkich supermarketach.
5. Stwórcie w parach z dostępnych materiałów model współczesnego urządzenia kuchennego, które według was jest najbardziej przydatne, więc nie wyobrażacie sobie, że mogłoby go nie być. Zastosujcie różne sposoby łączenia materiałów.

Żywnienie dawniej i dziś

Dawniej

Bardzo dawno temu człowiek żywił się tym, co znalazł: owocami, nasionami, korzeniami roślin. Gdy nauczył się rozpalać ogień, zaczął też jeść więcej mięsa, które mógł upiec. Rozwój rolnictwa – uprawa zbóż, warzyw i owoców oraz hodowla zwierząt – spowodował, że mięso, produkty zbożowe i mleczne stały się podstawą ludzkiej diety.

Dawniej ludzie sami robili różne produkty do jedzenia.

domowy wypiek
chleba w piecu

przetwory z owoców
i warzyw na zimę

wyroby mięsne

przetwory mleczne: zsiadłe mleko,
śmietana, masło, ser

Własne plony: zioła, owoce, warzywa były przechowywane w ziemiankach.

1. Posłuchaj opowiadania „Co to za zapachy?” z cyklu „Lena i Tymek poznają świat”, które znajduje się na stronach 132–133. We wskazanych miejscach zadaj pytanie i wybierz osobę, która na nie odpowie.
2. Wyjaśnij, dlaczego dawno temu ludzie żywił się produktami roślinnymi, a później – także mięsnymi. Jak byśmy żyli, gdybyśmy nie umieli siać i sadzić roślin ani hodować zwierząt? Jakich potraw byśmy nie znali?
3. Opowiedz, jakie produkty spożywcze ludzie mieszkający na wsi robili dawniej sami.

Dziś

Doprowadzenie do domów energii elektrycznej spowodowało zmianę sposobu przygotowywania potraw. Upowszechniły się różne sprzęty kuchenne.

krewetki ananas czekolada

Obecnie przez cały rok są dostępne różne produkty z całego świata.

Coraz więcej jest żywności przetworzonej, o zmienionym składzie, żeby można ją było zamknąć w puszkach, słoikach i innych opakowaniach. Często zawiera ona wiele konserwantów i sztucznych substancji, które są niezdrowe.

Przez pośpieszny tryb życia popularność zyskały także produkty typu **fast food** (czytaj: fast fud). Są one pozbawione wielu wartości odżywczych, dlatego zostały nazwane **śmieciowym jedzeniem**.

W ostatnich latach nastąpił powrót do tradycyjnego żywienia i naturalnych produktów. Zwraca się także większą uwagę na zdrową i zróżnicowaną dietę, zawierającą dużo warzyw i owoców.

4. Porozmawiajcie o tym, jak zmienił się sposób odżywiania wraz z pojawieniem się nowoczesnych urządzeń i sprzętów na prąd.
5. Co to jest **śmieciowe jedzenie**? Wymień parę potraw. Czym zdrowym można je zastąpić?
6. Jak wygląda twoja dieta na co dzień? Zastanów się, czy jest w niej wystarczająco dużo zdrowych produktów. Które to produkty?
7. Zamknij oczy. Wyobraź sobie, że w powietrzu unosi się zapach pieczonego chleba lub domowego ciasta. Weź głęboki wdech. Jak się teraz czujesz?

Tych Polaków trzeba poznać

1.

Co to za święto?

2.

Kto walczył
o naszą
niepodległość?

Józef Piłsudski
to jeden z wybitnych
Polaków. Też bym
chciał kiedyś czymś się
wstawić i być znanym
Polakiem.

Pomnik Józefa Piłsudskiego
w Lublinie

1. Wymieńcie kilka nazwisk znanych Polek i Polaków. Z czego są oni znani i za co cenieni w społeczeństwie? Czy to osoby żyjące współcześnie, czy postacie historyczne?
2. Powiedz kilka zdań o sobie tak, żeby zawierały najważniejsze informacje na twój temat.
3. Czy zrobiłaś / zrobiłeś kiedyś coś niepowtarzalnego, niezwykłego, co możesz nazwać **dziełem**? Jakie emocje może odczuwać twórca, artysta?

3.

Co to znaczy,
że ktoś jest
wybitny?

4.
Kto pisze
wiersze
dla dzieci?

Dorota Gellner

Marcin Brykczyński

4. Czy znasz jakichś sławnych Polaków związanych z muzyką? Jak się oni nazywają?

5. Przypomnij sobie rzeźbę, którą ostatnio widziałeś / widziałas. Jak ona wyglądała? Co ci się w niej spodobało?

6. Zamknij oczy. Wyobraź sobie, że jesteś na uroczystości patriotycznej. Orkiestra wojskowa gra pieśni patriotyczne. Jakie są twoje odczucia?

Marcin Przewoźniak

Święto Niepodległości

W tym dniu **radosnym**, w **listopadzie**,
Unosząc w górę **polską flagę**,
Dziś na **wojskowej defiladzie**
Razem stanęli **wnuk i dziadek**.

Przyszli tu wielu **ludzi spotkać**,
Biel **oraz czerwień** wiatr **rozwiewał**.
Każdy w **rodzinie** swej miał **przodka**,
Który na **wojnach** **krew przelewał**...

Za to, by **wolni ludzie dumnie**
Żyli w **pokoju** i w **radości**.
Za to, by **można było tłumnie**
Świętować **Dzień Niepodległości**.

Wolność – to **dobro** bez **zawiści**,
Naród – to **wolnych ludzi jedność**.
Polska – to **sen**, który się **ziścił***.
A **wszystko** to jest – **niepodległość**.

* ziścić się – urzeczywistnić się

Nazwy świąt piszemy wielką literą.

Narodowe Święto Niepodległości

1. Przeczytaj wiersz i określ jego nastrój.
2. Z jakimi wydarzeniami jest związana treść wiersza?
3. Podzielcie się na kilkusobowe zespoły. Wykonajcie mapy myśli, których tematem będzie **niepodległość**, **wolność** lub **patriotyzm**. Porównajcie swoje prace.
4. Wyjaśnij, jak piszemy nazwy świąt. Zapisz w zeszyte trzy nazwy świąt, które znasz.

W dniu wczorajszym
byłem w Warszawie
na paradzie
niepodległości.

Ja wczoraj nie mogłem,
ale oglądałem obchody
w telewizji. Była świetna
pogoda.

Tak, całkiem
ciepło, jak w lato.
A to przecież
już 11 listopada.

Latem lał deszcz.
A 11 listopada
świeciło słońce.
Podobało ci się
na paradzie?

Jeszcze jak!
Wszędzie
powiewały flagi.
Może zostaną
przez pewien
okres czasu.

Byłoby fajnie.
Przez pewien czas
miasto wyglądałoby
inaczej.

✓ wczoraj

✗ w dniu wczorajszym

Słowo **wczoraj** odnosi się do minionego dnia.

✓ latem; 11 listopada

✗ w lato; 11 listopad

Poprawna forma to **11 listopada**, bo mówimy o jedenastym dniu tego miesiąca, a nie o jedenastym listopadzie.

✓ przez pewien czas

✗ przez pewien okres czasu

Okres to czas trwania czegoś.

1. Popatrz na obrazki i przeczytaj rozmowę nastolatków. Powiedz, który z nich popełnia błędy językowe.
2. Wyjaśnij, dlaczego niektóre podane formy są błędne. Jak należy mówić poprawnie?
3. Ułóż po jednym zdaniu z poprawnymi sformułowaniami podanymi w ramce.

O wolność naszego kraju walczyli nie tylko mężczyźni. W odzyskaniu przez Polskę niepodległości bardzo dużą rolę odegrały także kobiety. Podczas wojny przejęły obowiązki mężczyzn, a niektóre włączały się czynnie w walkę i wykonywały wiele niebezpiecznych zadań. Były żołnierzkami, konspiratorkami, które potrafiły zdobyć wiadomości na temat sił wroga, kurierkami przynoszącymi ważne informacje.

Aleksandra Szczercińska, żona Józefa Piłsudskiego, gdy wybuchła pierwsza wojna światowa, została komendantką wywiadu kobiecego i wraz z innymi żołnierzkami brała udział w wielu tajnych akcjach.

Zofia Moraczewska miała wyjątkowy talent przywódczy. Dowodziła największą kobiecą organizacją wspierającą walkę o niepodległość, zrzeszającą prawie 13 tysięcy kobiet. Organizacja ta zbierała pieniądze na pomoc legionistom i ich rodzinom.

Wanda Gertz (czytaj: gerc) zgłosiła się do służby w Legionach Polskich przebrana za mężczyznę. W czasie pierwszej wojny światowej chciała walczyć na froncie, a wtedy obowiązywał zakaz przyjmowania kobiet do wojska. Później organizowała żeńskie oddziały Polskiej Organizacji Wojskowej.

1. Posłuchaj tekstów i powiedz, w jaki sposób kobiety włączały się w walkę o niepodległość.
2. Która z przedstawionych Polek najbardziej ci zaimponowała? Dlaczego?
3. Wytnij z kartonu kształt proporczyka, jak na pokazanym obrazku, i pokoloruj go barwami narodowymi. Na środku możesz dorysować godło Polski. Na odwrocie przyklej sznurek, który będzie zawieszka. Ozdób brzegi proporczyka czerwoną wstążką.

Gra muzyka!

Wielkie zasługi w odzyskaniu przez Polskę niepodległości miał także muzyk i kompozytor **Ignacy Jan Paderewski**.

Paderewski był utalentowanym pianistą. Koncertował na całym świecie, głównie w Ameryce. Nazywano go **czarodziejem fortepianu**, a jego występy przyciągały wielu wielbicieli, dzisiaj powiedzielibyśmy – fanów.

Z czasem zainteresował się polityką. Sprawa odzyskania przez Polskę niepodległości była dla niego tak samo ważna jak muzyka. Podróże koncertowe wykorzystywał, żeby mówić ludziom o trudnej sytuacji swojej ojczyzny.

Przewodcy innych krajów darzyli go ogromnym szacunkiem. Miał bezpośredni wpływ na zapis o istnieniu państwa polskiego w międzynarodowym porozumieniu. Dzięki temu kraje na całym świecie uznały niepodległość Polski.

W niepodległej ojczyźnie krótko pełnił funkcję premiera Polski i ministra spraw zagranicznych.

Ciekawego

Ignacy Jan Paderewski znał biegle siedem języków i był wspaniałym mówcą. Jego wystąpienia publiczne cieszyły się również wielką popularnością, co koncerty. Paderewski podróżował po Ameryce własnym wagonem kolejowym, który był bogato wyposażony. Znajdował się w nim nawet fortepian!

1. Na podstawie podanych informacji opowiedz, kim był Ignacy Jan Paderewski.
2. Posłuchaj muzyki, którą odtworzy nauczyciel. Została ona skomponowana przez Paderewskiego. Wybierz określenia, które najlepiej do niej pasują: **elegancka, żywiołowa, delikatna, dzika, ponura, pogodna**. Jak jeszcze inaczej można określić tę muzykę?
3. Rozpoznaj instrument, na którym została wykonana muzyka z nagrania. Wciel się w Paderewskiego i opowiedz, jak bardzo jesteś związana / związany ze swoim instrumentem.

3. Co to znaczy, że ktoś jest wybitny?

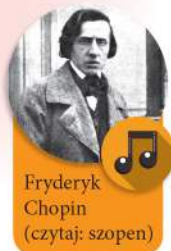
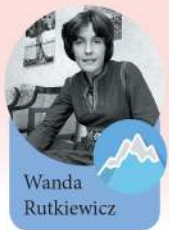

Często mówimy o kimś: wybitny aktor, wybitny naukowiec, wybitny przywódca... Co to właściwie znaczy?

To ktoś niezwykle uzdolniony, kto odnosi sukcesy w jakiejś ważnej dziedzinie, w nauce czy sztuce.

W historii Polski jest wiele wybitnych postaci, które stały się ważne dla naszego kraju, a nawet świata.

1. Zastanówcie się, czy znacie jakiegoś współczesnego wybitnego człowieka. W jakiej dziedzinie jest on wybitny?
2. Co decyduje o tym, że ktoś jest uznany za wybitną osobę w nauce lub w sztuce? Czy ludźmi wybitnymi muszą być zawsze osoby powszechnie znane? Dlaczego?
3. Porozmawiajcie o tym, czy jesteście obdarzeni jakimiś niezwykle zdolnościami. Jak można stać się wybitnym w jakiejś dziedzinie?

WYBITNI WŁADCY POLSKI

Królowa Jadwiga Andegaweńska urodziła się w Budzie (dzisiaj to Budapeszt, stolica Węgier) w 1374 roku. Zasiadła na tronie Polski w wieku zaledwie 10 lat. Została koronowana na króla. Wyszła za mąż za księcia litewskiego Władysława Jagiełłę. Była wrażliwa na potrzeby innych, dobra i szlachetna. Za swoje kosztowności i biżuterię fundowała szpitale, wspomagała biednych, przyczyniła się do odnowienia krakowskiej uczelni. Zmarła w 1399 roku w Krakowie. Została pochowana w katedrze na Wawelu. Prawie 600 lat po śmierci została uznana za świętą Kościoła katolickiego.

Król Stefan Batory urodził się w 1533 roku w Siedmiogrodzie (obecnie miasto leżącym w Rumunii). To jeden z najlepiej wykształconych władców Polski. Młodość spędził na Węgrzech oraz w Wiedniu. Studiował we Włoszech, na Uniwersytecie Padewskim. Posługiwał się łaciną, włoskim, niemieckim, węgierskim, jednak mimo zdolności językowych nigdy nie nauczył się języka polskiego. Był inteligentny, bystry i zawsze dążył do celu. Wzmocnił polską armię, dbał o rozwój szkolnictwa – założył akademię w Wilnie. Zmarł w 1586 roku w Grodnie (obecnie miasto na Białorusi). Został pochowany w katedrze na Wawelu.

Wybitne osoby, które mają szczególne osiągnięcia, często stają się patronami szkół lub różnych instytucji.

4. Czego dowiedziałas się / dowiedziałeś się o królowej Jadwidze i królu Stefanie Batorym? Czy można powiedzieć, że to były wybitne postacie? Dlaczego?
5. Kto jest patronem waszej szkoły? Co wiecie o tej osobie?
6. Stwórzcie w parach łańcuch skojarzeń, w którym na początku będzie wyraz **król**, a na końcu – wyraz **obraz**. Postarajcie się dodać między tymi wyrazami przynajmniej cztery słowa.

Co to znaczy być artystą?

Artysta tworzy coś własnego, pomysłowego, niezwykłego, przez co jest rozpoznawalny. Powstaje wtedy **dzieło sztuki**. Artystami nazywamy malarzy, rzeźbiarzy, architektów, aktorów, fotografów, muzyków, pisarzy, twórców gier komputerowych i wielu innych.

Współcześni polscy artyści

Wilhelm Sasnal –
malarz
i rysownik

Ewa Podleś
– śpiewaczka
operowa

Krzysztof Kieślowski
– reżyser
i scenarzysta

Olga Tokarczuk
– pisarka
i poetka

Zofia Nasierowska
– fotografka

Krzysztof Penderecki
– kompozytor
i dyrygent

1. Posłuchaj opowiadania „Co robią wielkoludy w parku?” z cyklu „Lena i Tymek poznają świat”, które znajduje się na stronie 133. We wskazanych miejscach zadaj pytanie i wybierz osobę, która na nie odpowie.
2. Kogo możemy nazwać **artystą**?
3. Obejrzyj zdjęcia współczesnych polskich artystów. Czy kogoś z nich kojarzysz?
4. Jaką technikę prac plastycznych lubisz najbardziej? Wolisz rysować, malować, wycinać, lepić coś z plasteliny czy robić jeszcze coś innego? Dlaczego?

Chciałbym kiedyś
wykonać rzeźbę
z lodu.

A ja chciałabym
tworzyć rzeźby
w technice druku 3D.

Rzeźbiarstwo to sztuka plastyczna związana z tworzeniem trójwymiarowych form z różnych materiałów.

Do wykonywania **rzeźb** najczęściej używa się drewna, kamienia, metali szlachetnych, tworzywa sztucznego, gipsu, gliny, brązu, a czasami wosku lub lodu. Do rzeźbienia służy między innymi **dłuto**.

To prace znanych polskich rzeźbiarzy:

Igor Mitoraj

Xawery (czytaj: ksawery) Dunikowski

Magdalena Abakanowicz

Grzegorz Klaman

1. Czy w twojej miejscowości znajdują się rzeźby? Gdzie można je zobaczyć? Czy wiesz, co one przedstawiają? A może wiesz, kto jest ich autorem?
2. Przekonajcie się, czy macie talent rzeźbiarski i czy chcielibyście zostać słynnymi rzeźbiarzami. Wykonajcie dowolną rzeźbę z mydła, plasteliny lub modeliny. Stwórzcie w sali galerii wykonanych prac i zaproście do jej zwiedzenia zaprzyjaźnione klasy.
3. Zorganizujcie wycieczkę do parku z rzeźbami lub do muzeum, gdzie można zobaczyć rzeźby, albo wybierzcie się na wirtualny spacer po muzeach Polski lub świata.

Wanda Chotomska, Julian Tuwim, Jan Brzechwa, Joanna Kulmowa i Danuta Wawiłow to poetki i poeci, którzy pisali wiersze dla dzieci. Obecnie popularnymi autorami poezji dziecięcej są: Natalia Usenko, Marcin Brykczyński, Dorota Gellner, Małgorzata Strzałkowska, Agnieszka Frączek.

Danuta Wawiłow

Człowiek ze złotym parasolem

Żółtą drogą, zielonym polem
szedł raz człowiek pod parasolem
i uśmiechał się mimo słoty*,
bo parasol był cały złoty,
coś mu śpiewał, bzykał jak mucha,
śmieszne bajki plótł mu do ucha...
I ten deszcz tak padał i padał,
a parasol gadał i gadał,
a ten człowiek mu odpowiadał.
I okropnie byli weseli,
choć się wcale nie rozumieli,
bo ten człowiek gadał po polsku,
a parasol – po parasolsku...

* słota – nieprzyjemna,
deszczowa i wietrzna pogoda

Imiona, nazwiska, tytuły książek
i utworów piszemy wielką literą.

1. Przeczytaj wiersze najpierw po cichu, a potem głośno. Jak ci się one podobają?
2. Czy miałaś / miałeś kłopot z przeczytaniem któregoś z nich? Co było w nich trudnego?
3. Co można lubić w wierszach? Jaki powinien być wiersz, który da się polubić?
4. Porozmawiajcie o tym, czym wiersze wyróżniają się spośród innych tekstów, na przykład opowiadań, tekstów popularnonaukowych lub instrukcji.

14 listopada obchodzimy Międzynarodowy Dzień Łamańców Językowych.

Łamańce językowe to teksty trudne do wymówienia. Świetnie nadają się do ćwiczenia dykcji, czyli poprawnej wymowy. Z łamańców językowych często korzystają w swojej pracy aktorzy, piosenkarze czy logopedzi.

Małgorzata Strzałkowska

Bąk

Spadł bąk na strąk,
a strąk na pąk.
Pękł pąk,
pękł strąk,
a bąk się złąkł.

Bzyg

Bzyczy bzyg znad Bzury
zbzikowane bzdury,
bzyczy bzdury, bzdurstwa bzdurzy
i nad Bzurą w bzach bajdurzy,
bzyczy bzdury, bzdurnie bzyka,
bo zbzikował i ma bzika!

W języku polskim są takie zdania, które wymagają wprawy, żeby je bezbłędnie przeczytać.

No i coś, że ze Szwecji!

W Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie.

Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

5. Wyjaśnij, co to są łamańce językowe.

6. Napiszcie w parach własne zdania lub krótkie wierszyki zawierające wyrazy trudne do wymówienia lub podobne w brzmieniu. Potem dajcie te teksty do przeczytania innym dzieciom w klasie albo nauczycielowi.

7. Znajdź w bibliotece lub w internecie inne wiersze znanych ci polskich autorów. Przeczytaj je. Wybierz wiersz, który najbardziej ci się podoba.

Odkrywamy świat

1.

Jakie mogą
być odkrycia?

2.

Jak wystąpić
przed
publicznością?

3.

Dlaczego to się
wydarzyło?

4.

Czy można
jeszcze coś
odkryć?

Ale dzisiaj miałam tremę!
Pokazywałam z koleżankami
na lekcji prezentację
o odkryciach geograficznych.
Ludzie znają już wszystkie
kontynenty, wyspy, morza
i oceany. Jak myślisz,
czy da się jeszcze coś odkryć?

1. Co to jest **trema**? Czy znasz to uczucie z własnego doświadczenia? Opowiedz o tym.
2. Jak to jest występować przed innymi osobami? Przypomnij sobie, kiedy ostatnio zdarzyła ci się taka sytuacja. Jakie emocje ci wtedy towarzyszyły?
3. Wyobraź sobie, że grasz główną rolę w przedstawieniu. Przedstawienie się kończy i wszyscy głośno biją ci brawo. Co czujesz?
4. Dlaczego ludzie zawsze chcieli podróżować i poznawać nowe miejsca? Co było do tego potrzebne dawniej, a co jest potrzebne teraz?

Na powierzchni Ziemi
to chyba nie, ale pod nią?
Może podczas wykopalisk
odnajdziemy jakieś stare
miasta i znowu, jak to się
mówi, odkryjemy Amerykę?

Techniki myślenia twórczego

TECHNIKA Walta Disneya (czytaj: łolta disneja)

(wcielanie się kolejno w trzy postacie
i przedstawianie ich punktu widzenia)

5. Czy chciałabyś / chciałbyś zostać odkrywcą? Dlaczego?

6. Co znaczy zwrot: **odkryć Amerykę**? Wyjaśnij, kiedy tak się mówi.

7. Podajcie przykład odkrycia, które mogłoby zmienić wasze życie na co dzień. Następnie wcielcie się w marzyciela, krytyka i realistę i oceńcie znaczenie tego odkrycia. Marzyciel podaje pomysły bez ograniczeń. Realista zmienia te pomysły w coś praktycznego i przydatnego. Krytyk szuka słabych punktów, zastanawia się, co może się nie udać, i stara się zapobiec błędom.

Maciejka Mazan

Też odkrycie!

NARRATOR

Uwaga, uwaga!
Panowie i panie,
dziś w Klubie Odkrywców
trwa ważne zebranie!

ODKRYWCA 1

O rany, o rany!
O retę, o retę!
Ten klub trzeba zamknąć,
niestety, niestety!

ODKRYWCA 2

To straszne!

ODKRYWCA 3

Okropne!

ODKRYWCA 4

Najgorszy dzień życia!

ODKRYWCA 1

Na świecie nie mamy
już nic do odkrycia!

ODKRYWCA 5

Odkryto już wszystko!

ODKRYWCA 6

Pustynie Afryki!

ODKRYWCA 7

Pierwiastki chemiczne*!

ODKRYWCA 8

I prawa fizyki**!

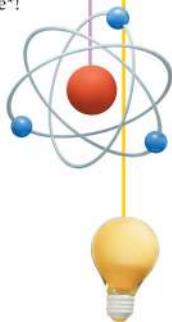
ODKRYWCA 1

Odkryto już nawet
budowę atomu***!
Nie mamy co robić.
Wracamy do domu!

*Odkrywczy rozpaczają
i panikują.*

NARRATOR

I gdy tak biegali,
krzyczeli, płakali,
to ktoś się odezwał
nieśmiało na sali...

* pierwiastek chemiczny –
substancja złożona z jednakowych
atomów

** prawa fizyki – reguły opisujące
zjawiska zachodzące w przyrodzie

*** atom – składnik budowy materii

1. Posłuchajcie tekstu inscenizacji lub przeczytajcie go z podziałem na role.
2. Kto występuje w inscenizacji i jaki problem mają jej bohaterowie? Do jakich wniosków dochodzą na koniec?
3. Zastanówcie się wspólnie, co oznacza słowo **odkrycie**. Poszukajcie jego definicji w słowniku języka polskiego.

KTOŚ

Jeżeli naprawdę
już wszystko wiadomo,
jeżeli odkryto
już wszystko na świecie,
to jak się nazywa
lekarstwo na miłość?
To teraz powiedzcie,
jeżeli to wiecie.

WSZYSCY ODKRYWCY

Faktycznie, o rany!
O rany, faktycznie!

ODKRYWCA 9

Choć mamy rakiety
i w kosmos latały,
to tak się złożyło,
że jakoś przypadkiem
lekarstwa na miłość
na razie nie mamy...

ODKRYWCA 10

A ja ciągle nie wiem,
jak to jest możliwe
– choć umyśl mam ostry
jak nóż lub żyłotka –
że gdy dwie skarpetki

się wkłada do pralki,
po praniu wychodzi
z niej jedna skarpetka...

ODKRYWCA 11

I jeszcze nie znamy
przestrzeni kosmicznej!

ODKRYWCA 12

I podróży w czasie!

ODKRYWCA 13

Więc co się martwicie?
Najlepsze odkrycia
dopiero przed nami!
Odkrywczy są ważni i już!

WSZYSCY

Też odkrycie!

4. Czego mogą dotyczyć różne odkrycia? Czy odkrycie zawsze musi być naukowe? Dlaczego?

5. Podzielcie się na role, nauczcie się tekstu inscenizacji na pamięć i przygotujcie przedstawienie dla uczniów innych klas.

6. Wykonajcie wspólnie elementy scenografii do przygotowywanego przedstawienia.

Przypomnijka

Zaproszenie

Kto zaprasza?

Kogo zaprasza?

Zaproszenie

Uczniowie klasy 3a zapraszają koleżanki i kolegów z klas pierwszych na przedstawienie pod tytułem „Też odkrycie!”, które odbędzie się 24 listopada o godzinie 10.00 w sali numer 6.

Kiedy i gdzie odbędzie się wydarzenie?

Na co zaprasza?

Tytuł przedstawienia jest zapisany w cudzysłowie, a nie w cudzysłowiu. Zapamiętaj poprawną formę dzięki rymowi do słów: mam to w głowie.

„Mam zawsze to w głowie, że tytuły piszę w cudzysłowie.”

1. Przeczytaj treść zaproszenia. Jakie informacje powinno zawierać zaproszenie?
2. Wykonajcie w parach plakaty z zaproszeniem na klasowe przedstawienie. Uzdostojcie, jakie elementy mają znaleźć się na waszym plakacie.
3. Pobawcie się w dodawanie skojarzeń do kolejnych wyrazów. Rozpocznijcie od słowa przedstawienie.

Czas na poradę!

Każdy z nas jest inny. Jedni uwielbiają wystąpienia przed publicznością i mogliby nie schodzić ze sceny. Inni natomiast tego nie lubią i bardzo się denerwują, gdy mają coś powiedzieć, zaprezentować lub zagrać publicznie przed większą grupą osób, zwłaszcza obcych. Są jednak sposoby, które pozwalają przezwyciężyć nieśmiałość i treść.

1. Przygotuj się do występu najlepiej, jak potrafisz.
2. Ćwicz swoją rolę na głos przed lustrem lub nagraj swoje wystąpienie. Łatwiej ci wtedy będzie opanować emocje. Jeżeli chcesz, to na koniec zaprezentuj swoją rolę przed bliskimi.
3. Wyobraź sobie swój występ i pozytywne reakcje publiczności.
4. Gdy czujesz, że zaczynasz się denerwować, weź trzy głębokie oddechy i zamknij na chwilę oczy.

SamoDZIELNI

Wybór lub przygotowanie stroju i rekwizytów do przedstawienia to zadania, które możesz wykonać samodzielnie. Pamiętaj, że nie wszystko trzeba kupować. Możesz coś od kogoś pożyczyć lub zrobić własnoręcznie.

4. Wyobraź sobie, że jesteś ekspertem od sztuki wystąpień publicznych. Jakie znasz sposoby na pokonywanie nieśmiałości lub tremy podczas występów?
5. Niech każdy z was powie dwa lub trzy zdania na dowolny temat przed klasą, gdy wszyscy na was patrzą, a następnie wypowie te same zdania, ale gdy wszyscy odwrócą się tyłem. Która sytuacja była dla was łatwiejsza i dlaczego?

3. Dlaczego to się wydarzyło?

W czwartek miało się odbyć nasze przedstawienie.

Sz szczególnie dumni byliśmy z elementów scenografii, którą sami przygotowaliśmy. Z dużych kawałków tektury zrobiliśmy pnie drzew, które pomalowaliśmy farbami. Z kolorowego papieru i krepiny wykleiliśmy w koronach drzew jesienne liście.

W środę po południu byliśmy umówieni na ostatnią próbę. Kiedy weszliśmy do sali, nie mogliśmy uwierzyć w to, co tam zobaczyliśmy. Dekoracja została zniszczona! Jej elementy były rozsypane po całej sali. Zachodziliśmy w głowę, jak to się mogło stać.

1. Przeczytaj teksty i opowiedz, co się wydarzyło.
2. Zabaw się w detektywa. Zastanów się, jaka była przyczyna tego, że dekoracja została zniszczona. Kogo lub co o to podejrzewasz?
3. Wymyśl ciąg dalszy tej historii i opowiedz ją klasie.

Po lekcjach odprowadziłam uczniów do szatni. Przez kilka minut sala była otwarta. Gdy wracałam, na korytarzu bawiły się dzieci z klasy drugiej. Zamknęłam drzwi na klucz, ale nie wchodziłam do środka.

Hania zapomniała bluzy. Widziałem, jak wracała po nią do klasy po lekcjach.

Po lekcjach wytarłam parapety, zamiotłam i umyłam podłogę. Przez chwilę podziwiałam piękną dekorację na przedstawienie. Uchyliłam okno, żeby przewietrzyć salę, zanim dzieci przyjdą na ostatnią próbę. Kiedy wychodziłam, drzwi same zamknęły się z hukiem.

Powiedziałam pani, że zostawiłam bluzę w klasie. Pani poszła po klucz, otworzyła salę, ale nie wchodziła do środka. Sama weszłam i szybko wzięłam bluzę.

Damy radę się nauczyć!

Zdarzenia są ze sobą powiązane. Każde zdarzenie ma jakiś skutek, który jednocześnie jest przyczyną kolejnego zdarzenia, i tak dalej.

zdarzenie 1 → zdarzenie 2 → zdarzenie 3

Bardzo ważna jest umiejętność porządkowania zdarzeń oraz wyszukiwania przyczyn i wskazywania skutków pewnych sytuacji.

4. Podaj przykład ze swojego życia, jaka była przyczyna, a jaki był skutek jakiegoś wydarzenia.

5. Pobawcie się w budowanie kolejnych zdań, w których będą podane przyczyna i skutek. Jedna osoba mówi na przykład: **Ponieważ dzisiaj jest poniedziałek, idę do szkoły.** Druga osoba: **Ponieważ idę do szkoły...** i tak dalej.

Maria Grazia Bertarini, przełożył Oskar Styczeń

Kiedy zostało odkryte El Dorado?

(fragment książki „Odkrycia i wynalazki. 1000 pytań”) **tekst popularnonaukowy**

NIGDY!

Już w średniowieczu rozpoczęły się poszukiwania El Dorado, legendarnego miejsca bogatego w skarby i cenne kamienie, gdzie ludzie wiodą szczęśliwe życie w ziemskim raju. Hiszpanie byli przekonani, że znajdują się blisko celu, zwłaszcza kiedy napotkali Inków i Azteków, a przede wszystkim ich złoto. Od wieków wielu badaczy wyruszało na poszukiwania tego mitycznego miejsca, lecz do tej pory nikt go nie znalazł.

W niektórych słowach co innego słyszymy, a co innego zapisujemy. Gdy masz wątpliwości dotyczące pisowni, utwórz inne formy danego wyrazu i sprawdź, jaką głoskę w nich słyszysz oraz jaka litera odpowiada tej głosce w zapisie.

radiowóz, bo radiowozy

gwiazdka, bo gwiazdek

bieg, bo biegi

ławka, bo ławek

1. Posłuchaj tekstu. Czy słyszałeś / słyszałaś wcześniej o legendarnej krainie pełnej złota i innych bogactw – El Dorado? Jak mogłaby wyglądać ta kraina?
2. Jak myślisz, czy taka kraina mogła istnieć naprawdę? Jakiej ty znasz nieprawdopodobne historie? Dlaczego zawsze trzeba sprawdzać, czy podane informacje są prawdziwe?
3. Dowiedz się, jakie jest przerośnięte znaczenie słowa **eldorado**.
4. Zastanówcie się wspólnie, co jeszcze mogłoby zostać odkryte lub odnalezione.
5. Podaj trzy wyrazy, które inaczej się wymawia, a inaczej zapisuje. Wyjaśnij ich pisownię.

Wielkie odkrycia geograficzne

Krzysztof Kolumb

Krzysztof Kolumb wyruszył w 1492 roku z wyprawą w rejs z Hiszpanii na zachód, żeby znaleźć drogę morską do Indii. Po dwóch miesiącach przepłynął Ocean Atlantycki i dotarł do nieznanego lądu. Spotkanych tam ludzi nazwał Indianami, bo myślał, że jest w Indiach. Jego podróże rozpoczęły zakładanie na tych terenach nowych osad przez przybyszów z Europy.

Trasy podróżników:

Krzysztof Kolumb

Ferdynand Magellan

Ferdynand Magellan

Ferdynand Magellan wypłynął w 1519 roku z Hiszpanii na czele pięciu okrętów, żeby wytyczyć nową drogę do Wysp Korzennych w dzisiejszej Indonezji. Płynął na zachód, okrążył Amerykę Południową i przez Ocean Spokojny dotarł do Azji. Tam zginął w starciu z mieszkańcami Filipin. Część jego załogi przez Ocean Indyjski dopłynęła do Afryki i wróciła do Hiszpanii. Podróż trwała trzy lata i potwierdziła, że Ziemia jest okrągła.

1. Podzielcie się na dwie grupy. Na podstawie mapy i informacji o wyprawach Krzysztofa Kolumba i Ferdynanda Magellana opowiedzcie, jak przebiegały ich podróże. Po co były zorganizowane? Jak się zakończyły?
2. Porozmawiajcie o tym, co by się działo, gdyby nie było żadnych wynalazków, kompasów ani nowocześniejszych narzędzi i pojazdów.
3. W jaki sposób podróże, przemieszczanie się ludzi po całym świecie, mogły wpłynąć na świat przyrody?

Poznajemy różne kultury

1.

Co to jest „cywilizacja”?

Lubię oglądać różne budowle. Bardzo podobało mi się w Egipcie. Widziałem tam piramidy, Sfinksa i starożytne świątynie.

1. Porozmawiajcie o tym, jak rozumiecie pojęcie **różne kultury**. Z czym wiąże się według was poznawanie innych kultur?
2. Czy usłyszałaś / usłyszałeś kiedyś na swój temat nieprawdziwą informację? Jak się wtedy czułaś / czułeś?
3. Z czym ci się kojarzy słowo **cywilizacja**?
4. Jak myślisz, co to jest **rdzenna ludność** jakiegoś terenu?

2.

Gdzie
mieszkają
Aborygeni?

Moim marzeniem
jest pojechać kiedyś
do Australii i poznać
kulturę Aborygenów.
Chciałabym posłuchać,
jak grają na didgeridoo
(czytaj: didżeridu) –
długiej, drewnianej rurze.

3.

Jak żyją
Inuici?

4.

Co to są
„stereotypy”?

5. Co zrobisz, żeby porozumieć się z ludźmi, których języka nie znasz?

 6. Jak nazywa się sztuka projektowania budynków? Co o niej wiesz?

7. Gdzie mieszka kangur i rośnie drzewo butelkowe? Czy wiesz, co to jest bumerang?

 8. Posłuchaj tradycyjnej muzyki z innego kontynentu. Słuchaj dźwięków raz prawym uchem, a raz lewym. Potem postaraj się zauważyć, jak dźwięki przechodzą z jednego ucha do drugiego i jak łączą się w całość.

Michelle Lauro, przełożyła Anna Pawłowska

Ludy i cywilizacje

(fragment książki „Czy wiesz dlaczego? Ważne pytania i odpowiedzi”)

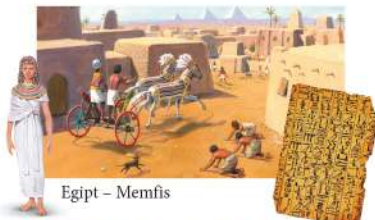
tekst popularnonaukowy

Od czasów prehistorycznych każda grupa ludzi tworzyła i rozwijała własne tradycje i obyczaje, wierzenia i zwyczaje życia. Krótko mówiąc, własną „kulturę” i własną „cywilizację”. Takie działania spowodowały występowanie na świecie wielu odrębnych kultur, cywilizacji, miejscowych obyczajów i przeciwstawnych sposobów życia. Wszyscy jednak pochodzimy od tego samego dalekiego przodka **homo sapiens**, który rozwinął się i rozprzestrzenił na świecie.

Najstarsze cywilizacje świata – cywilizacje starożytne

Mezopotamia
– starożytny Babilon

Egipt – Memfis

Grecja – Akropol w Atenach

Rzym – senat

1. Spróbujcie wspólnie wyjaśnić, co oznacza słowo **cywilizacja**.
2. Jakie znasz cywilizacje starożytnego świata? Co o nich wiesz? Podzielcie się informacjami na ich temat.
3. Żyjemy w społeczeństwie, czyli w grupie ludzi, którzy są wokół nas. Zastanówcie się, jakich zasad powinien przestrzegać każdy z nas jako członek społeczeństwa.

Ale sztuka!

Wczoraj wieczorem projektowałam z tatą naszą nową kuchnię.

A ja zaprojektuję wiosenne grządki w ogródku.

Architektura to sztuka organizowania i kształtowania przestrzeni wokół nas. Dotyczy głównie projektowania budynków, budowli i innych obiektów. Architektura jest nieodłącznym elementem powstawania cywilizacji.

Piramidy w Egipcie

Piramida Luwru w Paryżu

Projekty architektoniczne tworzy **architekt**. Kiedyś powstawały one na papierze. Obecnie architekci korzystają ze specjalnych programów komputerowych.

Wyróżniamy także:

- **architekturę wewnątrz** (projektowanie przestrzeni wewnątrz budynków),
- **architekturę krajobrazu** (projektowanie otoczenia budynków).

1. Jak myślisz, kiedy budynki stają się dziełami sztuki? Dlaczego?
2. Obejrzyj zdjęcia przedstawiające piramidy. Czym się one od siebie różnią? Która z nich podoba ci się bardziej i dlaczego?
3. Wykonajcie z dostępnych materiałów (pudełka, tektura, kartony) makiety wybranych budynków. Może to być na przykład makietę piramidy lub innej nietypowej budowli, jak: Koloseum, Wieża Eiffla (czytaj: ajfla) czy Krzywa Wieża w Pizie.

2. Gdzie mieszkają Aborygeni?

Bumerang – symbol Australii

Aborygeni to rdzenni, czyli najdawniejsi mieszkańcy Australii. Słowo **Aborygen** pochodzi od łacińskiego **ab origines** i oznacza **od początku**. Aborygeni od dawna przemierzali rozległe tereny i zajmowali się myślistwem i zbieractwem. Uważają, że ludzie nie są właścicielami ziemi, tylko do niej należą. Bardzo szanują środowisko i czują się za nie odpowiedzialni.

Obecnie większość Aborygenów żyje tak, jak reszta społeczeństwa Australii. Jednak kilkadziesiąt tysięcy Aborygenów nadal prowadzi wędrowny tryb życia i nie chce korzystać z osiągnięć współczesnej cywilizacji.

Coś ciekawego

Rdzenni mieszkańcy Australii tworzą często formy abstrakcyjne, w których wykorzystują wzory, figury geometryczne oraz zakrzywione linie. Charakterystycznym elementem sztuki aborygeńskiej jest technika malowania kropkami, które układają się w większą barwną kompozycję.

1. Przeczytaj teksty dotyczące Australii. Co cię najbardziej zainteresowało?
2. Wyjaśnij, co znaczy słowo **Aborygen**. Powiedz, czego dowiedziałas się / dowiedziałeś się o Aborygenach.
3. Wykonaj rysunek za pomocą kropek w stylu Aborygenów. Użyj do tego patyczków higienicznych maczanych w farbie.

W czasie wielkich odkryć geograficznych do wschodnich wybrzeży nieznanego dotąd lądu – nazwanego potem Australią – dotarła wyprawa angielskiego żeglarza Jamesa Cooka (czytaj: dżejmsa kuka). Do dziś ten najmniejszy kontynent i jednocześnie państwo ma tego samego króla, co Wielka Brytania, a na fladze Australii jest jej symbol.

Opera w Sydney

Obecnie w Australii mieszka ponad 20 milionów ludzi. Większość Australijczyków żyje w nowoczesnych miastach, położonych na wybrzeżu. Największe i najbardziej znane jest Sydney (czytaj: sydney) ze słynną operą i charakterystycznym mostem łukowym. Innym dużym miastem jest Melbourne (czytaj: melbern). Jednak stolicą Australii jest Canberra (czytaj: kanberra). Rozległe tereny wewnątrz kontynentu, ze względu na brak rzek i bardzo suchy klimat, pozostają zupełnie niezamieszkane.

Królewski Ogród Botaniczny w Sydney

Harbour Bridge (czytaj: harbur bridż) w Sydney

4. Wymień trzy miasta Australii i pokaż je na mapie świata.
5. Podaj nazwy charakterystycznych budowli, które znajdują się w Sydney.
6. Czy można powiedzieć, że Australia jest różnorodna? Dlaczego?
7. Wyobraź sobie, że jesteś Australijczykiem zachęcającym do poznania swojego kraju. Jakimi argumentami zaciekawisz innych?

Przyroda Australii

Krajobraz Australii jest równinny z pustyniami i stepami, urozmaiconymi pasmami górskimi i blokami skalnymi. Najwyższy szczyt to Góra Kościuszki. Nazwę tę nadał mu polski badacz tego lądu – Paweł Edmund Strzelecki.

Australia leży w oddaleniu od innych kontynentów, co wpłynęło na to, że wiele żyjących tam roślin i zwierząt to organizmy, które nie występują nigdzie indziej. Należą do nich takie zwierzęta:

diabeł
tasmański

kangur

koala

kolczatka

emu

Zwierzęta, których nazwy zostały podane na czerwono, są objęte ochroną gatunkową.

Roślinność na suchych obszarach to skrub, który składa się z ciernistych krzewów. Najbardziej charakterystyczne dla Australii rośliny to:

eukaliptus

drzewo butelkowe

akacja

baobab australijski

1. Jakie rośliny i zwierzęta żyją tylko na terenie Australii?
2. Jak wygląda krajobraz Australii?
3. Jaki jest najwyższy szczyt Australii? Skorzystaj z różnych źródeł informacji i dowiedz się czegoś o postaci, której nazwisko jest w nazwie tej góry.
4. Jak myślisz, jak wyglądałaby Australia i kto by na niej mieszkał, gdyby była połączona z innymi kontynentami?

3. Jak żyją Inuici?

Grenlandia to największa wyspa na świecie, część Ameryki Północnej, ale należy do Danii.

Tradycyjne stroje grenlandzkie

Tymku, czytałeś książkę „Anaruk, chłopiec z Grenlandii”? Jest tam wiele informacji o życiu mieszkańców tej wyspy.

igloo

Myślisz, że oni nadal mieszkają w igloo?

Coś ciekawego

Grenlandia, którą opisuje Czesław Centkiewicz w książce o Anaruku, stanowi już zamierzchłą przeszłość. Współcześni mieszkańcy tej wyspy nazywają siebie **Inuitami** (co oznacza **ludzie**) lub po prostu **Grenlandczykami**. Określenie **Eskimosi** jest przez nich odbierane negatywnie, bo oznacza **jedzący surowe mięso**.

Grenlandczycy znają najnowsze technologie, którymi sprawnie się posługują. Wcale nie mieszkają w igloo, tylko w wygodnych domach. Igloo, zbudowane z bloków lodowych, tradycyjnie służyły jako tymczasowe schronienie dla myśliwych w czasie zimy na bardzo dalekiej północy. Ubiór Grenlandczyków nie różni się od ubrań noszonych w Europie. Jedynie tradycyjne stroje nawiązują do eskimoskich ubiorów.

1. Jak myślisz, dlaczego informacje z książki „Anaruk, chłopiec z Grenlandii” nie zgadzają się z rzeczywistością? Jak odróżnić fakty od opinii?
2. Porozmawiajcie o tym, jak są często postrzegani mieszkańcy Grenlandii.
3. Zastanówcie się wspólnie, jak mógłby się poczuć wasz rówieśnik mieszkający na Grenlandii, gdyby usłyszał nieprawdziwe informacje o życiu Inuitów.

Melania Kapelusz

Rodowity Włoch

– Przyjeżdża do nas Włoch – powiedział podekscytowany Leoś. – Z Florencji. Na wymianę.

– Na jaką wymianę? – spytała Nina.

– Mój brat Janek jest już w liceum. Jutro do jego klasy przylatują uczniowie ze szkoły we Włoszech. A potem cała klasa mojego brata jedzie tam, do Florencji. I będę mieszkać u prawdziwych włoskich rodzin. No, ale najpierw jeden chłopak, Paolo, będzie mieszkał u nas.

– Ekstra – powiedział Alan. – Musicie mu codziennie robić pizzę. A może on wam będzie robił?

– O, to byłoby super. Prawdziwa włoska pizza zrobiona przez Włocha.

– I trzeba mu będzie gotować makaron – dodała Nina. – Włosi go uwielbiają.

– Wiem – odparł Leoś. – Janek mi mówił, że makaron po włosku to pasta.

– Na pewno ten Paolo jeździ skutermem, ma czarne włosy i śniadą cerę, jak to Włosi.

– Mama się śmieje, że będziemy przy nim wyglądać blade. Bo wszyscy jesteśmy blondynami i mamy jasną karnację. Tylko mój tata jest szatynem.

1. Przeczytaj uważnie opowiadanie i powiedz, kto będzie mieszkał w domu Leosia. Z jakiego powodu?
2. Co koleżanka i kolega z klasy Leosia wiedzieli na temat Włochów? Odszukaj odpowiednie fragmenty opowiadania i je przeczytaj.
3. Jak Leoś wyobrażał sobie zachowanie Paola? Czy okazało się to zgodne z prawdą?

– A wiesz – zapytał Alan – że Włosi są bardzo hałaśliwi? Lubią się głośno bawić. Śpiewają, krzyczą, machają rękami. I mają duże rodziny. Ciągłe się spotykają z wujkami, ciociami, dziadkami. U nich zwykły obiad to dwadzieścia osób.

– Będziecie mieć wesoło – powiedziała Nina. – Zazdroszczę ci.

Następnego dnia wieczorem Janek przyprowadził do domu Paola. Paolo miał czarne, krótkie włosy. I chociaż był grudeń, wyglądał, jakby przez ostatnie dwa miesiące leżał plackiem na plaży w ciepłych krajach.

Mama dobrze знаła włoski, więc rozmawiała z Paolem, a Janek tłumaczył Leosiowi i tacie.

– Zamierza studiować architekturę. Gra na fortepianie. Ma starszą siostrę.

Przez cały wieczór Leos czekał, aż Paolo zacznie się głośno śmiać. Albo będzie gestykulował. Ale on siedział na kanapie obok Janka i prawie się nie odzywał. W pewnym momencie powiedział, że chciałby się położyć.

„No, jasne – pomyślał Leos. – Jest zmęczony. Pewnie jutro obudzi mnie wybuch śmiechu i głośna rozmowa”.

Ale następnego dnia nic się nie zmieniło.

– Paolo jest zupełnie inny, niż sobie wyobrażałem – przyznał Leos, gdy spotkał się w szkole z Niną i Alanem. – Prawie się nie odzywa.

– Ale jak już mówi, to głośno? – dociekała Nina.

– Właśnie nie. Chyba jest nieśmiały.

– Może gdy się spotyka ze swoją ogromną włoską rodziną, to zachowuje się inaczej.

– On nie ma ogromnej rodziny. Ma siostrę, która studiuje w Wielkiej Brytanii. Jego dziadkowie mieszkają daleko i widuje ich dwa razy w roku.

– A zrobił już wam pizzę albo makaron? – spytał Alan.

– Zrobił? – Leos machnął ręką. – Podobno nie lubi pizzy, a pasty nie znosi.

– Na pewno jest Włochem? – upewniła się Nina.

– Na pewno – westchnął Leos. – Mówił, że jego rodzina to rodowici Włosi, którzy mieszkają we Florencji od sześciu pokoleń. No i wygląda jak Włoch.

4. Porozmawiajcie o tym, co mogło się wydarzyć wcześniej. Skąd dzieci mogły mieć takie wyobrażenia o Włochach?

5. Zastanówcie się wspólnie, co to są **stereotypy**. Czego mogą dotyczyć stereotypy?

6. Dlaczego utrwalone powszechnie wyobrażenia na temat jakiejś grupy osób mogą być krzywdzące? Dlaczego jest tak ważne, żeby każdego poznawać indywidualnie?

W świecie zwierząt

1.

Jakie to zwierzę?

Nauczyłam się już rozpoznawać ssaki. Z ptakami i rybami też jest łatwo. Nadal jednak nie mogę odróżnić gadów od płazów. Czy salamandra plamista to gad czy płaz?

To płaz, bo tak jak żaba jest pokryta śluzem. A ciało większości gadów, na przykład węża, jest suche i ma łuski.

1. Jak rozumiesz zwrot: **być jak kameleon**? O kim można tak powiedzieć?

2. Pobawcie się w kalambury. Jedna osoba naśladuje ruchem wybrane zwierzę, a pozostali próbują odgadnąć, co to za zwierzę.

3. Zamknij oczy. Dotknij spodem dłoni swojego ubrania, a następnie blatu ławki. Jakie są one w dotyku, jaką mają powierzchnię? Teraz wyobraź sobie, że dotykasz dłońmi na zmianę twardego pancerza żółwia i miękkiego futerka chomika. Co czujesz?

2.

Czy ptak
może pomóc
nosorożcowi?

3.

Czy to płaz,
czy to gad?

4.

Ptak, ssak
czy ryba?

4. Podaj przykłady zwierząt latających, pływających oraz poruszających się po lądzie. Wszystkie te zwierzęta powinny żyć w Polsce.

5. Co mogłoby powstać z połączenia zwierzęcia lądowego z latającym, na przykład niedźwiedzia z bocianem albo hipopotama z papugą? Uruchom wyobraźnię i opowiedz o takim niespotykanym zwierzęciu.
6. Jak można naśladować głosem dźwięki wydawane przez dzikie zwierzęta?

1. Jakie to zwierzę?

Urszula Kamińska

Największy spośród ptaków świata.
Pędzi jak wichur, chociaż nie lata.
Gdy kopie w ziemi gniazdo lęgowe,
wygląda, jakby w piach chował głowę!

Każdym okiem osobno śledzi otoczenie,
długim, lepkiem językiem chwyta pożywienie.
W razie potrzeby kolor skóry zmienia,
zwykle w czasie zalotów albo zagrożenia!

Niedźwiedź z azjatyckich lasów bambusowych.
Choć drapieżnik, pędy roślin zjadać wciąż gotowy.
Lubi się turlać ze wzgórz i pływa wspaniale.
Jest biało-czarny i zimny nie przesypia wcale!

Przypominajka

Przymiotnik określa cechy ludzi, zwierząt,
roślin i rzeczy. Odpowiada na pytania:
jaki? jaka? jakie?

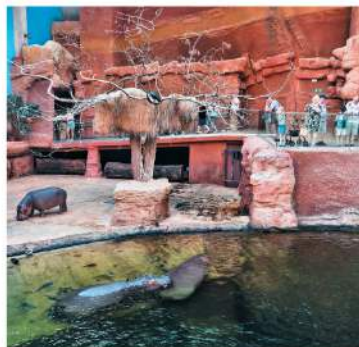

1. Przeczytaj zagadki i podaj ich rozwiązania. Zastanówcie się wspólnie, na jakich kontynentach żyją te zwierzęta.
2. Wymyśl po dwa przymiotniki określające cechy zwierząt, których nazwy są rozwiązaniami zagadek.
3. Ułóż i zapisz w zeszyty trzy zdania o wybranych zwierzętach egzotycznych.

Ogrody zoologiczne to miejsca, w których można na żywo zobaczyć gatunki zwierząt żyjących w innych regionach świata i na różnych kontynentach. Często to jedyna okazja do kontaktu ze zwierzętami egzotycznymi. Przyjemnie jest obserwować małpie figle, stanąć oko w oko z tygrysem czy podziwiać żyrafy, dostojnie kroczące z wysoko uniesionymi głowami.

Ogrody zoologiczne realizują także inne ważne zadania. Jednym z nich jest hodowla gatunków zwierząt zagrożonych wyginięciem. Takie zwierzęta nie miałyby szans na przetrwanie w naturalnym środowisku.

W zoo są prowadzone również liczne badania naukowe i projekty badawcze, dzięki którym coraz więcej wiemy o życiu dzikich zwierząt. Wiele ogrodów zoologicznych przygotowuje oferty edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Można tam wziąć udział w zajęciach lub warsztatach, żeby lepiej poznać ciekawe gatunki zwierząt.

Zoo we Wrocławiu

Zoo w Łodzi

4. Przeczytaj tekst o ogrodach zoologicznych i wyjaśnij, dlaczego ludzie chętnie odwiedzają zoo.
5. Wymień zadania, które realizują ogrody zoologiczne.
6. Czy byłeś / byłeś kiedyś w zoo? Jeśli tak, to powiedz, co najbardziej ci się tam podobało, a co wzbudziło twoje wątpliwości. Podziel się swoimi wrażeniami w klasie.

Agnieszka Frączek

Mniam!

– Oszaleję! – huknął nosorożec i po raz kolejny tego ranka dał nura w błoto. Zabawnie wyglądał, gdy tak się tarzał, leżąc na plecach i majtając nogami w powietrzu. Turlał się niezgrabnie, przetaczał z boku na bok, wierząc...

Wreszcie zrezygnował. Głośno postęgując, podźwignął się z błota. Łup!

– Ech! – sapnął ponuro. Nie było mu do śmiechu. Tego upalnego ranka nieproszeni goście – kleszcze, muchówki i inne pasożyty – bardziej niż zwykle dawali mu się we znaki. Swędziała go i piekła cała skóra. Marzył o tym, żeby się podrapać w szyję, w łopatkę, w pupę... wszędzie! I żeby się wreszcie pozbyć intruzów. Ale jak tu się drapać, a tym bardziej wyciągać z ciała małe paskudy, kiedy waży się ponad tonę, a zamiast zręcznych palców ma się grube kopyta? No jak...?

Nagle... Siup! Na karku nosorożca zgrabnie wylądował bąkojad – niepozorny ptaszek z żółto-pomarańczowym dzióbkiem.

– Sorki! – ćwierknął i usprawiedliwił spóźnienie. – Bawoły mnie zatrzymały.

Nosorożcowi od razu poprawił się humor.

– Uff... Dobrze, że już jesteś! – odetchnął z ulgą. A minę miał przy tym taką, jakby się chciał szeroko uśmiechnąć, od ucha do ucha.

– Tylko się nie wierć! – ptak upomniął rozradowanego nosorożca. – Bo wszystkie pasożyty mi uciekną.

– No w życiu! Będę grzeczny, słowo – zapewnił zwierz. – Smacznego!

A ptak przystąpił do uczyty. Drugie śniadanko. Mniam!

1. Przeczytaj opowiadanie, wymień jego bohaterów i opowiedz jego treść.
2. Porozmawiajcie o tym, w jaki sposób bąkojad pomagał nosorożcowi, a w jaki – nosorożec bąkojadowi. Jakie korzyści z tego układu miały obie strony?
3. Poszukajcie w dowolnych źródłach wiedzy, jaka jeszcze inna współpraca występuje w przyrodzie między różnymi zwierzętami.
4. Na podstawie opowiadania narysujcie flamastrami lub kredkami ołówkowymi komiks opowiadający historię nosorożca.

Liczebnik to wyraz określający liczbę, ilość lub kolejność ludzi, zwierząt, roślin i rzeczy.

Liczebniki mogą być wielowyrazowe, na przykład **sto trzydzieści jeden, tysiąc czwarty**.

- Powiedz, co to są **liczebniki** i jak można je podzielić.
- Przeczytaj podane liczebniki. Zapisz w zeszycie osobno liczebniki określające liczbę i osobno – oznaczające kolejność: **trzeci, osiemnaście, dwa, piętnasta, dwudziesty, osiemdziesiąt sześć**.
- Wykonaj w zeszycie notatkę graficzną, która pomoże ci w zapamiętaniu, co to są liczebniki.

✓ to zwierzę

✗ te zwierzę

W połączeniu z rzeczownikiem rodzaju nijakiego używamy wyrazu **to**.

✓ liczba antylop

✗ ilość antylop

Jeśli coś można policzyć, to stosujemy słowo **liczba**. **Ilość** może być na przykład wody lub piasku.

✓ spaść

✗ spaść w dół

Spaść można tylko w dół, natomiast **podskoczyć** tylko w górę.

1. Popatrz na obrazki i przeczytaj rozmowę turystów na safari. Powiedz, które osoby popełniają błędy językowe.
2. Wyjaśnij, dlaczego niektóre podane formy są błędne. Jak należy mówić poprawnie?
3. Ułóż po jednym zdaniu z poprawnymi sformułowaniami podanymi w ramce.

Radosław Ragan

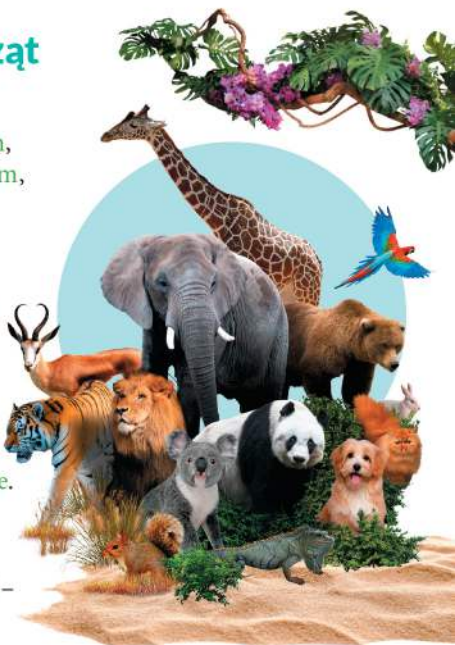
Kalejdoskop zwierząt

Zamieszkują różne strony,
są pod ziemią, w morzu słonym,
w dżungli, w lesie i pod śniegiem,
na pustyni i na niebie.

Lecą, płyną, pełzną, skaczą,
miauczą, trąbią, syczą, kraczą.
Mają płuć, skrzydła, szpony,
muszle, macki lub ogony.

Trudno wszystkim zapamiętać,
tak przeróżne są zwierzęta.
To gromady kolorowe,
nic w nich nie jest przypadkowe.

Twardy dziób rozbije orzech,
futro ogrzać się pomoże.
Czy to w stepie, czy wśród liści –
to prawdziwi specjaliści.

1. Przeczytaj wiersz i powiedz, jak zostały w nim przedstawione zwierzęta.
2. Gdzie mogą mieszkać zwierzęta i czym się różnią?
3. Co robią zwierzęta opisane w wierszu? Podaj jeszcze kilka innych czasowników.
4. Podzielcie się na trzy zespoły. Każdy niech wylosuje grupę zwierząt: latające, pływające, poruszające się po lądzie. Trzy osoby mają za zadanie przygotować przestrzenne elementy krajobrazu, pasujące do zwierząt z wylosowanej grupy, i przymocować je w dowolny sposób do kartonu. Reszta zespołu lepi z plasteliny odpowiednie zwierzęta i umieszcza je na makiecie. Na koniec zaprezentujcie swoje prace w klasie.

Polskie ryby, płazy, gady, ptaki, ssaki

RYBY

zwierzęta wodne,
mają płetwy i ciało
pokryte łuskami

szczupak

śledź bałtycki

PŁAZY

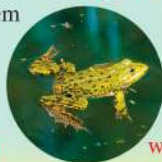
zwierzęta wodno-
lądowe, są pokryte
cienką skórą ze śluzem

ropucha szara

salamandra plamista

żaba
wodna

GADY

zwierzęta lądowe,
składają jaja, ich
skóra jest pokryta
łuskami lub tarczками

żółw błotny

jaszczurka
zwinka

wąż Eskulapa

Ciekawego

Przestraszona jaszczurka (gad), żeby zmylić przeciwnika, odrzuca swój ogon, dzięki czemu drapieżnik upoluje tylko ogon, a jaszczurka może bezpiecznie uciec.

1. Posłuchaj opowiadania „Co to za zwierzę?” z cyklu „Lena i Tymek poznają świat”, które znajduje się na stronie 134. We wskazanych miejscach zadaj pytanie i wybierz osobę, która na nie odpowie.
2. Na jakie grupy można podzielić zwierzęta? Co jest cechą charakterystyczną każdej z nich? Jakie zwierzęta należą do tych grup? Skorzystaj z podanych informacji lub własnej wiedzy.

PTAKI

sikora bogatka

skrzydlate zwierzęta
lądowe, składają jaja,
ich skóra jest pokryta
piórami

bielik

puszczyk

szpak

sójka

SSAKI

zając szarak

zwierzęta lądowe i morskie,
ich młode żywią się
mlekiem matki

gacek szary

foka szara

wilk

dzik

Zwierzęta, których nazwy zostały podane na czerwono, są objęte ochroną gatunkową.

3. Odczytaj nazwy zwierząt objętych ochroną gatunkową. Obecnie gatunkiem bardzo zagrożonym jest żółw błotny. W Polsce żyje tylko około tysiąca osobników. Jak myślisz, dlaczego tym żółwiom jest tak trudno przetrwać? Co możemy dla nich zrobić?

4. W jaki sposób należy zachowywać się w lesie lub nad wodą, żeby nie zakłócać życia mieszkających tam zwierząt?

Pingwiny są ptakami, jednak nie potrafią latać. Małe skrzydła nie uniosą ich w powietrze, ale to dzięki nim pingwiny świetnie pływają. Te ptaki żywią się głównie rybami. Troskliwie opiekują się swoim potomstwem. Inne nielatające ptaki to strusie i kury.

Delfiny są ssakami, mimo że ich środowiskiem naturalnym jest woda i potrafią świetnie pływać. Tak jak wszystkie ssaki oddychają płucami i są żyworodne, czyli rodzą swoje potomstwo. Młode żywią się mlekiem matki. Ssakami są też orki i wieloryby.

Dziobak żyje w Australii. Choć jest ssakiem, ma wiele nietypowych cech. Składa jaja tak jak ptaki. Ma duży, gumowaty dziób. Z tylnych łap wydziela trujący jad. Potrafi świetnie pływać i nurkować. Żywi się robakami i skorupiakami.

1. Przypomnij cechy charakterystyczne ptaków i ssaków.
2. Przeczytaj teksty o zwierzętach. Które wiadomości mogą być zaskakujące?
3. Jakie informacje na temat wybranego zwierzęcia zapamiętałaś / zapamiętałeś?
4. Przygotujcie w grupach ciekawostki o innych nietypowych zwierzętach.
5. Pobawcie się w parach w odgadywanie nazw zwierząt. Jedna osoba wybiera zwierzę i odpowiada na pytania drugiej osoby tylko **tak** lub **nie**. Potem zamieniacie się rolami.

sł. i muz. Malina Sarnowska

Zagadkowe zwierzęta

Ref.: Zagadkowe i niezwykle są zwierzęta świata.
Jedno skacze, drugie pływa, a trzecie lata.
Czwarte mieszka na pustyni, piąte w oceanie.
O to szóste mam pytanie. Czy odpowiesz na nie?

1. Konik morski – kto to wie?
Czy jest ssakiem, czy też nie?
W czym podobny jest do koni,
skoro pływa w morskiej toni?

Ref.: Zagadkowe i niezwykle są zwierzęta świata...

2. Czy wieloryb zęby ma?
I groźniejszy jest od lwa?
Co wspólnego ma z rybami?
No, pomyślcie tylko sami.

Ref.: Zagadkowe i niezwykle są zwierzęta świata...

3. A nietoperz – czy to ptak?
Skoro lata, i to jak!
Znakomicie w nocy słyszy,
może jest z rodziny myszy?

Ref.: Zagadkowe i niezwykle są zwierzęta świata...

1. Posłuchaj piosenki odtwarzanej przez nauczyciela. Wymień nazwy zwierząt, które w niej występują. Postaraj się określić, czy dane zwierzę jest ssakiem, rybą czy ptakiem.
2. Podaj przykłady zwierząt, które charakteryzują się cechami wymienionymi w tekście refrenu.
3. Wybierz trzy różne instrumenty lub przedmioty i po kolei wykonaj na nich akompaniament do każdej ze zwrotek.
4. Odpowiedz na pytania zawarte w zwrotekach piosenki.

Ekologiczne święta

Właśnie kupiliśmy do domu piękną choinkę. Tata mówi, że żywe drzewko z plantacji trzeba najpierw trzymać kilka dni w chłodnym pomieszczeniu i dopiero wstawić do domu. Wtedy dłużej będzie świeże.

1.

Czego pragnęła mała choinka z baśni?

2.

Czy jest ekologiczny sposób na choinkę?

1. Jakimi innymi słowami można zastąpić wyraz **choinka**?

2. Z jakich nieprzydatnych w domu materiałów można zrobić ozdoby na choinkę?

3. Zastanówcie się wspólnie, jak mogłyby wyglądać święta Bożego Narodzenia, żeby można było powiedzieć, że są **ekologiczne**.

4. Święta to czas prezentów. Co sądzisz o opinii, że dawanie prezentów sprawia więcej radości niż ich otrzymywanie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

3.

Jakie to będą
święta?

4.

Czy kałuża
to zbiornik
wodny?

Moja ciocia Karina sama
robi choinkę z zebranych
patyków i szyszek, które
łączy sznurkiem. Zawiesza
na niej orzechy, jabłuszka,
plasterki pomarańczy
i pierniczki.

5. Dlaczego ciągle ubywa wody w naszym organizmie i codziennie musimy ją uzupełniać?
6. Zamknij oczy i pomyśl, co dobrego dzisiaj cię spotkało.
7. Stań w lekkim rozkroku całymi stopami na ziemi. Wyciągnij najwyżej, jak możesz, najpierw jedną, a potem drugą rękę, tak jakbyś chciała / chciał zawiesić bombki na najwyższej gałązce choinki. Jak wysoko możesz sięgnąć? Co obserwujesz? Co czujesz podczas wyciągania rąk? Czy wstrzymujesz oddech?

Hans Christian Andersen, przełożyła Stefania Beylin

Choinka (fragment)

Daleko w lesie rosła śliczna, mała choinka; wybrała sobie piękne miejsce, słońce miało do niej dostęp, powietrza było dużo i wszędzie dokoła niej rosło wielu jej starszych towarzyszy: sosny i świerki; ale mała choinka chciała tylko rosnąć, nie myślała o gorącym słońcu ani o świeżym powietrzu, nie zwracała uwagi na wiejskie dzieci, które biegały, rozmawiając i zbierając poziomki czy maliny; dzieci przychodziły z pełnym dzbankiem, układały jagody na trawie, a potem siadały obok choinki i mówiły:

– Jakie to śliczne, małeńkie drzewko! – Choinka nie lubiła tego.

Następnego roku była już znacznie wyższa, a gdy znowu upłynął rok, urosła jeszcze bardziej; sądząc po liczbie słoików, można było wiedzieć, ile ma lat.

– Ach, gdybym była już tak duża jak inne drzewa! – wdychała mała choinka. – Mogłabym wtedy rozpostrzeć szeroko gałęzie i patrzeć w daleki świat. Ptaki wilyby gniazda pośród moich gałęzi, a wiatrowi, gdyby zawiał, kłaniałabym się wytwornie głową, zupełnie tak samo jak inne drzewa!

Nie cieszyło jej słońce ani ptaki, ani różowe obłoki, które przepływały wysoko nad nią co rano i co wieczór.

1. Przeczytaj fragment baśni „Choinka” i odpowiedz na pytania:

- O czym marzyła choinka, kiedy rosła jeszcze w lesie?
- Co ją denerwowało?
- Czego nie potrafiła docenić? Jak myślisz dlaczego?

 2. Opowiedz, jakie mogły być dalsze losy choinki z baśni.

 3. Zróbcie klasową debatę na temat tego, czy wszystko, czego chcemy lub pragniemy, jest dla nas dobre.

Kiedy nadchodziła zima i wszystko wokół przykryte było iskrzącym się, białym śniegiem, zdarzało się, że zając przeskakiwał przez choinkę (o, jakież to było irytujące!). Ale przeszły dwie zimy i na trzecią zimę drzewo zrobiło się takie duże, że zając musiał je okrążyć.

„Ach, rosnać, rosnać, być dużą, dorosłą, to jedyne szczęście na świecie!” – myślała choinka.

Na jesieni przychodzili zawsze drwale i ścinali niektóre z dużych drzew, zdarzało się to co roku i młoda choinka, która była teraz zupełnie duża, drżała, bo wielkie wspaniałe drzewa padały na ziemię z trzaskiem i hukiem. Odrąbywano gałęzie i drzewa leżały teraz nagle, wąskie i długie; trudno je było poznać, a potem ładowano je na wóz i konie wywoziły je z lasu.

Dokąd je wieźli? Co je czekało?

Zachęcajka

Jeśli chcesz się dowiedzieć:

- dokąd trafiła choinka,
 - kto słuchał bajki, którą opowiadała choinka,
 - czego choinka żałowała najbardziej,
- to przeczytaj całą baśń.

4. Znajdź dla siebie w klasie spokojne miejsce. Weź kartkę i złóż ją na pół. Wypisz na jednej połowie kartki pięć swoich pozytywnych cech, a na drugiej połowie – trzy rzeczy, które posiadasz i które są dla ciebie bardzo ważne. Schowaj kartkę i co jakiś czas przypominaj sobie, co na niej jest.
5. Spróbuj przez kilka dni codziennie pomyśleć, z czego możesz być zadowolona / zadowolony. Zastanów się, czy doceniasz na co dzień to, co masz i kim jesteś. Zapisuj swoje przemyślenia.
6. Pomyśl, z jakim kolorem, zapachem, smakiem kojarzy ci się Boże Narodzenie. Dlaczego?

2. Czy jest ekologiczny sposób na choinkę?

Boże Narodzenie kojarzy nam się najczęściej z choinką. W wielu domach stoją pięknie ubrane zielone drzewka. Ich zapach dopełnia atmosferę świąt. Na szczęście nie są to już drzewka wycinane w lesie. Zdecydowana większość żywych choinek pochodzi z plantacji. Są to miejsca, w których drzewa iglaste są specjalnie hodowane przez człowieka, a później – wycinane i sprzedawane bez straty dla lasów.

Obecnie ludzie często kupują drzewka z korzeniami w doniczce. Po świętach takie drzewko można posadzić na dworze. Uschnięte cięte choinki można wrzucić do kompostownika, wykorzystać jako opał lub oddać do przetworzenia na energię.

1. Przeczytaj teksty i wymień opisane w nich rodzaje choinek.
2. Co oznacza wyrażenie **ekologiczna choinka**? Czy sztuczna choinka wykonana z plastiku jest ekologiczna? Uzasadnij swoją odpowiedź.
3. Jaka choinka najczęściej ozdobi twój dom w czasie świąt Bożego Narodzenia?

Kilkadziesiąt lat temu, żeby zapobiec masowemu wycinaniu świerków i innych drzew iglastych w okresie przedświątecznym, wymyślono choinkę wykonaną z metalu i plastiku. Taka choinka mogła służyć przez kilka, a nawet kilkanaście lat. Obecnie w sklepach mamy ogromny wybór sztucznych choinek. Ale czy **sztuczna** oznacza **ekologiczna**? Niestety nie.

Niepotrzebna sztuczna choinka nie może być poddana recyklingowi. Będzie się rozkładać nawet 500 lat. Ponieważ świadomość ludzi jest coraz większa, często rezygnują oni z choinek plastikowych na rzecz ekologicznych. Modne stają się choinki wykonane samodzielnie z drewna, patyków, szyszek, orzechów i innych naturalnych materiałów. Piękne są także ekologiczne ozdoby choinkowe lub świąteczne stroiki z gałązek drzew.

Niektóre wyrazy w języku polskim mogą zaczynać się częstką, która zmienia ich znaczenie.

eko = ekologiczny

ekochoinka **ekotorba**

Na **święta** Kasia powiesiła na **choince**
ozdoby wykonane z różnych **materiałów**.

Na **ekoświęta** Kasia...

4. Przeczytaj zdanie, dodając do wyróżnionych wyrazów częstkę **eko**. Jak ta częstka zmienia ich znaczenie? Jakie jeszcze mogą być inne wyrazy z tą częstką?

5. Utwórzcie w parach jak najwięcej rzeczowników, które zaczynają się jedną z podanych częstek: **super**, **arcy**, **mini**.

Jak wykonać ekologiczne ozdoby świąteczne?

Podzielcie się na grupy i zdecydujcie, jakie ozdoby świąteczne chcecie zrobić. Na podstawie zdjęć i podanych materiałów zastanówcie się wspólnie, w jaki sposób przygotować te prace. Napiszcie w zeszytce krótkie instrukcje ich wykonania.

Potrzebne będą: gałązki świerkowe, pomarańcze, ususzone plasterki pomarańczy, szyszki, laski cynamonu, goździki, lniany sznurek, pierniczki, papierowe rolki, papier kolorowy, klej, nożyczki

Coś ciekawego

Coraz popularniejsze stają się ostatnio ozdoby świąteczne DIY (z języka angielskiego: **do it yourself**, czytaj: du it jorself – zrób to sam), czyli do zrobienia samodzielnie. Można je wykonać z czystych odpadów papierowych lub roślinnych. Dekoracje z recyklingu są nie tylko tańsze, lecz także bardziej ekologiczne. Dzięki nim możesz ograniczyć liczbę śmieci i wykorzystać niektóre z nich w praktyczny sposób.

3. Jakie to będą święta?

Przypominajka

List

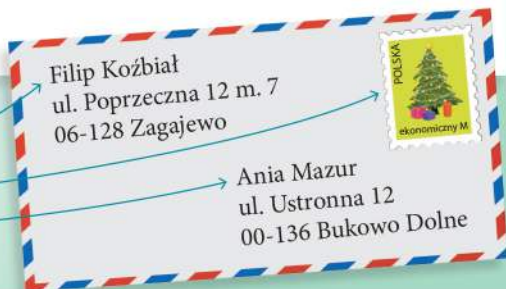
- miejsowość i data → Zagajewo, 17 grudnia 2025 roku
- nagłówek → Cześć, Aniu!
- wstęp → Jakie macie plany na święta Bożego Narodzenia? My te święta spędzimy u cioci Beaty.
- rozwińnięcie → Mama zrobiła różne świąteczne potrawy. Ja spakowałem nową grę planszową. Mam nadzieję, że będzie trochę czasu, żeby razem pograć. Moja kuzynka chodzi do szkoły muzycznej i pięknie gra na pianinie. Na pewno będzie grała nam kolędy. Bardzo się cieszę z tego wyjazdu.
- zakończenie → Jako świąteczny upominek wysyłam Ci gwiazdkę, którą sam zrobiłem, do zawieszenia na choince. Życzę Tobie i Twojej rodzinie wesółych świąt!
- Pozdrawiam
Filip

Zaadresowana koperta

nadawca

znaczek

adresat

1. Przeczytaj list. Powiedz, kto jest jego adresatem, a kto – nadawcą.
2. Opowiedz, co Filip będzie robił podczas świąt.
3. Czy ty i twoja rodzina macie jakieś plany świąteczne? Podziel się nimi z koleżankami i kolegami z klasy.
4. Wymień części, z których składa się poprawnie napisany list.

Przed wami kilka świątecznych dni wolnych od szkoły. Może niektórzy z was wyjeżdżają do rodziny lub znajomych, a inni zostają w domu. Tylko od was zależy, czy nie dopadnie was nuda.

Oto kilka propozycji, jak wygrać z nudą. Dobrej zabawy!

- Poproś domowników o napisanie na kartkach nazwy ulubionej gry. Kartki z propozycjami wrzućcie do woreczka, a najmłodszy domownik niech wylosuje nazwę gry, w którą wszyscy zagrają.

- Zorganizujcie konkurs karaoke. Niech każdy zaśpiewa swoją ulubioną piosenkę. Możecie też się przebrać, żeby upodobnić się do swojego muzycznego idola.

- Jeżeli lubicie rysować, to dobrym pomysłem będzie rysowanie wylosowanych przez każdego zdań lub powiedzeń. Potem inni odgadują, co przedstawia rysunek.

- Możecie także odgrywać śmieszne scenki, na przykład jakieś radosne wydarzenie, które miało miejsce w te święta.

- Pamiętajcie o aktywności na świeżym powietrzu. Jeśli spadł śnieg, to wyjdźcie na sanki. Możecie też wybrać się na zimowy spacer po okolicy i obejrzeć iluminacje świąteczne, wywieszone przez waszych sąsiadów lub na ulicach miasta.

- Obejrzyjcie razem z rodziną wasz ulubiony świąteczny film.

Z pewnością twoja wyobraźnia podpowie ci jeszcze niejeden pomysł, jak się nie nudzić.

1. Żeby nie dać się nudzić, zapisz plan na jeden ze świątecznych dni. Pamiętaj, żeby był wtedy czas na wspólną zabawę, odpoczynek, a także spacer. Może któraś z zaproponowanych aktywności stanie się waszą świąteczną tradycją?
2. Wykonaj w dowolny sposób ilustrację, w której przedstawisz swój wymarzony świąteczny dzień. Co, z kim i gdzie będziesz wtedy robić?

Natalia Usenko

Zimowe kawały

Co to ma znaczyć?

Przez grudzień cały

zima mi robi głupie kawały!

To sypnie gradem, to deszczem pluje,

to znowu wiosną zostać próbuje!

W nocy był śnieżek i mróz tak duży,

że lodowisko zrobił z kałuży.

Zakładam łyżwy, a tutaj... Proszę!

Wszystko stopniało – wkładam kalosze.

Po co mi sanki, gdy wokół plucha?

Zimo! Bądź zimą!

Czy ty mnie słuchasz?!

Coś ciekawego

Nazwa miesiąca **grudzień** pochodzi od słowa **gruda**, które oznacza zamrożoną ziemię. Jest wiele przysłów ludowych związanych z przewidywaniem pogody, które opierają się na obserwacjach w grudniu.

Barbara po wodzie, Boże Narodzenie po lodzie.

Gdy na początku grudnia pogoda stała, zima będzie długo biała.

Grudzień zimny, śniegiem przykryty, daje rok w zboże obfity.

1. Przeczytaj wiersz i powiedz, jakie kawały może nam robić zima.
2. Przypomnij sobie, jaka pogoda była zimą rok temu. Czy były mróz i śnieg podczas świąt Bożego Narodzenia i ferii zimowych?
3. Jak myślisz, jaka pogoda będzie w twoim miejscu zamieszkania w nadchodzące święta Bożego Narodzenia? Czy coś zapowiada, że spadnie śnieg i święta będą białe?
4. Porozmawiajcie o tym, czy przewidywanie pogody zawarte w przysłowiach może się sprawdzić. Dlaczego?

Świat wokół nas

Zbiorniki wodne

Zbiorniki wodne to zagłębienia terenu wypełnione wodą stojącą. Mogą być **naturalne** lub **sztuczne**.

Zbiorniki sztuczne są budowane przez człowieka. Służą do gromadzenia wody w czasie powodzi, do produkcji energii, do upiększenia parku lub ogrodu.

Takim sztucznym akwenem jest Jezioro Zegrzyńskie, zwane też Zalewem Zegrzyńskim. Woda w tym zalewie jest wykorzystywana do wytwarzania energii elektrycznej, uprawiania sportów wodnych i żeglugi.

Zbiorniki naturalne to morza z wodą słoną oraz jeziora, stawy i bagna z wodą słodką. W rzekach, strumieniach, potokach woda się porusza, „cieknie”, dlatego nazywamy je **ciekami wodnymi**.

Kałuża jest małym, naturalnym zbiornikiem wody, powstałym najczęściej po opadach deszczu. Zwierzęta piją z niej wodę. Płazy i owady składają w niej często jaja. Rozwijają się w niej grzyby i glony. Kałuże mają wpływ na środowisko wokół nich. W upalne dni przyciągają motyle.

1. Co to są ciek i zbiorniki wodne? Wytłumacz swoimi słowami i podaj przykłady.
2. W jakim celu tworzy się sztuczne zbiorniki wody? W jaki sposób pomaga to ludziom?
3. Jakim zbiornikiem wodnym jest kałuża?
4. Uzasadnij, dlaczego kałuże są potrzebne.

Krążenie wody w przyrodzie

Woda w przyrodzie jest w ciągłym ruchu i zmienia swoją postać. **Paruje** z różnych **zbiorników** i **cieków wodnych**, a także z powierzchni **roślin** i **gleby**, a nawet z **ciał zwierząt** i **ludzi**.

gromadzenie się pary w chmurach

opady

Para wodna unosi się, ochładza i **gromadzi w chmurach**. Drobne kropelki wody łączą się, a wtedy woda z chmur opada na ziemię w postaci **deszczu** lub **śniegu** czy **gradu**.

parowanie

Woda z opadów spływa z powrotem do **zbiorników wodnych** i **pod ziemię**.

 ś ciekawego

Ludzie zużywają ogromne ilości wody. Najwięcej wody wykorzystuje się w przemyśle i rolnictwie, między innymi do produkcji żywności i energii. Zużyta woda trafia potem kanalizacją do **oczyszczalni ścieków**. Większe zanieczyszczenia, jak resztki jedzenia, są oddzielane przez sita (tak zwane kraty). Ścieki spływają do wielkich zbiorników, gdzie są poddawane różnym procesom i oczyszczane przez bakterie. Oczyszczona woda powraca do rzek.

5. Wytłumacz, w jaki sposób woda krąży w przyrodzie.

6. Co to jest **oczyszczalnia ścieków**?

7. Zastanówcie się, jakie skutki może mieć wrzucanie resztek jedzenia lub innych przedmiotów do toalety.

Zimno – ciepło

Brrr, robi się coraz zimniej! Chyba ucieknę tam, gdzie zawsze jest gorąco i świeci słońce! Będę się ubierała w letnie sukienki, chodziła w klapkach i słomkowym kapeluszu.

1.

Jaka jest dziś temperatura?

Lepiej na razie nie wyjeżdżaj! Klimat się ociepla i za jakiś czas w Polsce może będzie dużo cieplej. Jeszcze wtedy zatęsknisz za śniegiem i mrozem.

1. Jaka jest dzisiaj pogoda? Czy ubrałaś się / ubrałeś się odpowiednio do warunków panujących na zewnątrz? Dlaczego?
2. Wyobraź sobie, że wieje na ciebie silny wiatr. Co się z tobą dzieje? A jak się czujesz, gdy świeci na ciebie mocne słońce?
3. Porozmawiajcie o tym, jakie krainy znajdują się przy biegunach. Czy mieszkają tam ludzie? Dlaczego tam jest tak zimno, a przy równiku są upały?

2.

W jaki sposób
przygotować się
na mróz?

3.

Jak radzić
sobie
w upały?

4.

Jak zmienia się
klimat?

4. Pobawcie się w zabawę „Ciepło – zimno”.

5. W niekorzystnej temperaturze instrumenty zrobione z drewna mogą pęknąć.

Jak myślisz, czy dzieje się tak, kiedy jest bardzo zimno, czy kiedy jest bardzo ciepło?

6. Narysuj na kartce pionową oś liczbową i zaznacz na niej na środku zero. Zastanów się, czy jesteś dzisiaj wypoczęta / wypoczęty, czy zmęczona / zmęczony. Oznacz na osi swoje samopoczucie (poniżej zera – zmęczenie, powyżej zera – wypoczęcie).

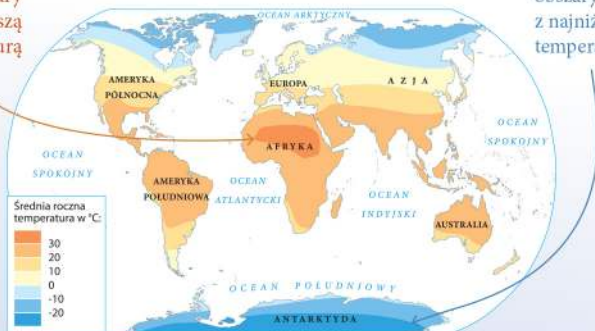
1. Jaka jest dziś temperatura?

Rozpoczynamy kolejny projekt, tym razem pod hasłem „Zimno – ciepło”. Będziemy mówić o temperaturze w różnych miejscach na Ziemi, o przystosowaniu ludzi i zwierząt do życia w tych warunkach, a także o zmianach klimatu.

obszary
z najwyższą
temperaturą

obszary
z najniższą
temperaturą

W związku z ociepleniem klimatu na Ziemi coraz częściej dochodzi do nagłych skoków temperatury. Występują wtedy takie zjawiska pogodowe, jak burze i wichury czy huragany, które powstają w wyniku zderzenia dwóch mas powietrza: ciepłego z zimnym. Deszcze są o wiele rzadsze, ale bardziej intensywne. Skutkiem długich okresów bez deszczu są susze. Z kolei wyschnięta ziemia nie jest w stanie przyjąć nadmiernej ilości wody z intensywnego deszczu, co doprowadza do powodzi.

1. Obejrzyj mapę i powiedz, w których miejscach na Ziemi są obszary z najwyższą temperaturą, a w których – z najniższą.
2. Posłuchaj tekstu i wyjaśnij, co powodują nagłe skoki temperatury.
3. Czy pamiętasz jakieś niebezpieczne zjawiska przyrodnicze, które przeżyłaś / przeżyłeś lub widziałaś / widziałeś na własne oczy? Opowiedz o nich.

Ubrać się odpowiednio do pogody to duża sztuka. Wcale nie jest to takie łatwe, jak może się wydawać.

Gdy budzisz się rano i patrzysz przez okno, widzisz piękną słoneczną pogodę. Ale słoneczny poranek wcale nie musi oznaczać bardzo ciepłego dnia. Szczególnie wiosną poranki są chłodne, a w ciągu dnia temperatura się podnosi, więc robi się ciepło.

Co zrobić, aby pogoda nas nie zaskoczyła?

- Dzień wcześniej obejrzyj prognozę pogody w telewizji lub na wybranym portalu internetowym. Zwróć uwagę na to, czy są zapowiadane opady oraz czy będzie wietrznie.
- Zaplanuj, w co się ubierzesz, i przygotuj sobie ubranie.
- Przed wyjściem z domu jeszcze raz sprawdź pogodę – najlepiej w aplikacji pogodowej w telefonie (w takich aplikacjach jest podawana prognoza pogody na każdą godzinę dnia).
- Ewentualnie wymień swoje ubranie na cieplejsze lub lżejsze. Może trzeba będzie zabrać parasol?

Pamiętaj, że w wietrzne dni najlepiej sprawdzi się ubranie „na cebulkę”, a gdy jest upalnie, warto założyć ubrania z lekkich, przewiewnych tkanin.

4. Dowiedz się w wybrany sposób, jaka pogoda będzie jutro, i przygotuj odpowiednie ubranie na ten dzień.
5. Sprawdź przewidywaną prognozę na najbliższy tydzień. Zastanów się i zapisz, czy któregoś dnia będą potrzebne dodatkowe ubrania związane z nadchodzącą pogodą.

Jak zrobić przyrząd do pomiaru siły wiatru?

Waszym zadaniem będzie zaprojektowanie i skonstruowanie przyrządu do pomiaru siły wiatru. Najpopularniejszy jest wiatromierz obrotowy – szybkość jego obrotu zależy od prędkości wiatru.

1.

Podzielcie się na trzy- lub czteroosobowe grupy.

2.

Zastanówcie się nad użytecznością waszego przyrządu. Postarajcie się tak go zaprojektować i skonstruować, żeby rzeczywiście spełniał swoją funkcję.

3.

Pomyślcie, co będzie potrzebne do wykonania waszego wiatromierza: z czego zrobicie obracające się łopatki, a z czego – podstawę wiatromierza. Przygotujcie wspólnie odpowiednie materiały.

4.

Wykonajcie wiatromierz i koniecznie sprawdźcie jego działanie. Jeśli będzie taka potrzeba, to poprawcie wasz model.

Ciekawego

Wiatr wiąże się często ze zmianą pogody. Nad Polskę mogą wraz z wiatrem napłynąć masy zimnego lub ciepłego powietrza. Jeśli napłyną one z Afryki, to będziemy odczuwali wzrost temperatury, a jeśli z Arktyki, to temperatura powietrza się obniży.

Siła wiatru ma także wpływ na tak zwaną **odczuwalną temperaturę powietrza**. Zimą przy dużym wietrze wydaje się, że jest zimniej, niż pokazuje termometr, natomiast latem im silniejszy wiatr, tym większe jest uczucie przyjemnego chłodu nawet w gorący dzień.

Wojciech Mikołuszko

Jak mróz wpływa na ciało człowieka?

tekst popularnonaukowy

Niezależnie od warunków panujących na zewnątrz człowiek ma stałą temperaturę ciała, która wynosi około $36,6^{\circ}\text{C}$ *. Stała temperatura ciała ma swoje zalety, bo dzięki temu ludzie mogą być aktywni zimą. Muszą jednak uważać, żeby nie przechłodzić swojego organizmu.

Gdy temperatura spadnie poniżej $36,6^{\circ}\text{C}$, ciało zaczyna drżeć. Tak mięśnie człowieka wytwarzają trochę ciepła. Pojawia się również gęsia skórka. To pamiątka z czasów, gdy nasi praprzodkowie byli pokryci futrem. Gęsia skórka powodowała stroszenie go, dzięki czemu powstawała warstwa powietrza tuż nad skórą, która osłaniała od zimna. Często też skóra przybiera bledszy odcień. To dlatego, że krew odpływa z niej w stronę istotniejszych narządów: mózgu, serca czy nerek. Organizm produkuje więcej energii, żeby podnieść temperaturę ciała.

Kiedy temperatura ciała nadal spada, pojawiają się objawy wychłodzenia, a potem odmrożenia, czyli uszkodzenia tkanek pod wpływem niskiej temperatury, które mogą być nieodwracalne. Na skórze widać wtedy bolesne i swędzące pęcherze.

Żeby nie dopuścić do odmrożeń, należy ubierać się ciepło, a twarz i dłonie smarować tłustym kremem. Czasem usta, które muszą pozostać odsłonięte, warto zakryć ciepłym szalikiem. W ten sposób powietrze, które do nich dociera, ogrzewa się i staje się cieplejsze, niż jest wokół. W czasie mrozów powinno się jak najmniej czasu spędzać na zewnątrz. Na dwór można zabrać ze sobą ciepły napój na rozgrzanie się, na przykład herbatę w termosie.

* $36,6^{\circ}\text{C}$ – czytaj: trzydziestu sześciu i sześciu dziesiątych stopnia Celsjusza

1. Posłuchaj tekstu i powiedz, jaka jest stała temperatura ciała człowieka.
2. Wyjaśnij, jakie mogą być skutki długiego przebywania na mrozie. Jak ciało człowieka reaguje na zimno?
3. W jaki sposób ludzie chronią się przed mrozem?
4. Przypomnij sobie sytuację, w której musiałas / musiałeś wyjść na zewnątrz w czasie silnego mrozu. Jak ochroniłaś / ochroniłes swoje ciało? Co czułaś / czułeś na dworze?

Lodowe krainy na biegunach

Przy biegunach północnym i południowym znajdują się strefy zimne. To bardzo wietrzne pustynie lodowe, czyli obszary przykryte grubą warstwą lodu, praktycznie bez roślinności. Występują tu zjawiska wynikające z ruchu obiegowego Ziemi – **dzień polarny** i **noc polarna**. Słońce świeci wtedy cały czas co najmniej dobę w jednej strefie, a w drugiej strefie go brak. Im bliżej bieguna, tym dłużej trwają dzień i noc polarne, aż po pół roku.

biegun północny

Obszar znajdujący się wokół bieguna północnego nazywa się **Arktyka**. Należą do niej zamrożony Ocean Arktyczny i wyspy, w tym największa wyspa świata – Grenlandia. Ten teren zamieszkuje kilka milionów ludzi. To w większości ludność żyjąca tu od pokoleń, na przykład Inuici czy Saamowie.

Zwierzęta, których nazwy zostały podane na czerwono, są objęte ochroną gatunkową.

wół piżmowy

renifer tundrowy

niedźwiedź polarny

biegus arktyczny

foka brodata

Coś ciekawego

Nazwa **Arktyka** pochodzi od greckiego słowa **arktos**, czyli niedźwiedź. Warto to zapamiętać i dzięki temu wiedzieć, że niedźwiedzie polarne występują tylko tutaj.

1. Jak nazywają się bieguny ziemskie i co się przy nich znajduje? Jakie zjawisko tam występuje? Czy potrafisz to wytłumaczyć?
2. Gdzie znajduje się **Arktyka**? Co do niej należy? Kto i co zamieszkuje Arktykę?
3. Co jest interesującego na Arktyce i na Antarktydzie? Co wydaje ci się dziwne lub zaskakujące?

Rośliny występujące w lodowych krainach:

trawy

turzyce

krzewinki

glony

porosty

mchy

biegun południowy

Przy biegunie południowym leży **Antarktyda** – kontynent, który ze wszystkich stron jest otoczony Oceanem Południowym, zwanym także Antarktycznym. Na tym terenie nikt nie mieszka na stałe. Znajduje się tu około 40 stacji badawczych, w tym Polska Stacja Antarktyczna imienia Henryka Arctowskiego.

wieloryb płetwał błękitny
– największe zwierzę
świata

pingwin cesarski

foka Rossa

uchatka antarktyczna

Damy radę się nauczyć!

Z powodu niskich temperatur pada tu tylko śnieg, który nigdy nie topnieje i tworzy **lądolód**, czyli **ląd** pokryty **lodem**, mający kilka kilometrów grubości.

4. Czy na Antarktydzie mieszkają Polacy? Jakie zwierzęta tam żyją?
5. Jakie trudności muszą znosić ludzie przebywający na Antarktydzie? Jak myślisz, czego im brakuje? Jak sobie mogą z tym radzić?
6. Odczytaj nazwy zagrożonych gatunków zwierząt. Dowiedz się, kto działa, żeby je chronić.

3. Jak radzić sobie w upały?

Równik to umowna linia dzieląca kulę ziemską na półkulę północną i półkulę południową. Słońce ogrzewa tu Ziemię aż 12 godzin w ciągu doby. Przez cały rok dzień trwa tyle samo co noc. Mimo to nie są to obszary z najwyższą temperaturą na Ziemi. Temperatura w ciągu dnia zazwyczaj nie przekracza tam 30 stopni Celsjusza.

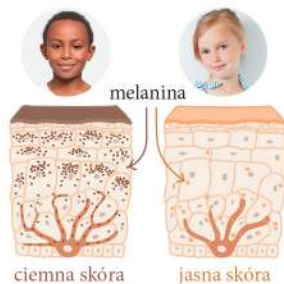

Znak: „Uwaga, niebezpieczeństwo ekstremalnego gorąca”, Dolina Śmierci

Ekstremalnie wysoka temperatura występuje na pustyniach. Za najgorętsze miejsce na Ziemi jest uważana Dolina Śmierci, znajdująca się w Kalifornii w Ameryce Północnej. To park narodowy i obszar pustyni, położony poniżej poziomu morza i otoczony górami. Średnia temperatura latem wynosi tam 45 stopni Celsjusza, a rekordowa temperatura to prawie 57 stopni Celsjusza.

1. Przeczytaj teksty. Powiedz, co to jest równik.
2. Wymień miejsce na Ziemi z najwyższą temperaturą. Gdzie się ono znajduje?
3. Jak myślisz, dlaczego pustynie to tereny w większości niezamieszkane?

Ludzie, którzy od dawna żyli na obszarach suchych i gorących, musieli przystosować się do panujących tam warunków. Jednym z takich przystosowań jest ciemny kolor skóry. Odpowiada za niego pigment o nazwie **melanina**, który chroni skórę człowieka przed szkodliwym działaniem promieni słonecznych. U Europejczyka o jasnej karnacji ten pigment uaktywnia się latem na skutek opalania.

Innym przystosowaniem do życia w gorącym klimacie są kręcone włosy. Doskonale chronią one głowę przed ostrymi promieniami słońca. Bardzo ważna jest również zwiększona liczba gruczołów potowych. Dzięki temu, że człowiek się poci, może utrzymać odpowiednią temperaturę ciała.

Współcześnie podróżujemy w różne miejsca na Ziemi, także te gorące. Na szczęście przed upałami możemy się schronić na przykład w klimatyzowanych pomieszczeniach czy samochodach. Ważne jest, żeby w upalne dni pić dużo wody, spożywać często małe posiłki i ograniczyć pracę fizyczną w najgorętszej porze. Należy chronić głowę i ciało ubraniami w jasnych kolorach oraz używać kremów z filtrem chroniącym przed słońcem.

4. Wyjaśnij, jak organizm człowieka przystosował się do życia w gorącym klimacie.
5. W jaki sposób radzisz sobie latem z wysoką temperaturą? Jak się wtedy czujesz?
Co by było, gdyby temperatura w miejscu twojego zamieszkania nieustannie wzrastała?
6. Przedstaw w formie abstrakcji, jak twoim zdaniem może wyglądać upał.

4. Jak zmienia się klimat?

Pora na podsumowanie projektu. Dowiedzieliście się, że ludzie coraz bardziej niepokoi globalne ocieplenie. Podwyższenie średniej rocznej temperatury na całej Ziemi grozi między innymi nadmiernym topnieniem lodowców, a w najgorętszych obszarach – suszą i brakiem wody.

Zmiany klimatu są widoczne także w naszym kraju.

- Znikają tradycyjne pory roku, wiosna rozpoczyna się wcześniej, a jesień przychodzi później.

- Lato jest coraz gorętsze, występują fale upałów, susze i gwałtowne burze, a nawet trąby powietrzne.

- Zimą coraz rzadziej są duże mrozy, śniegu jest mniej i utrzymuje się on krócej.

- Pojawiają się gatunki zwierząt, których wcześniej nie było, a lokalne gatunki wymierają.

- Niektóre rośliny zaczynają kwitnąć dwa razy w roku, co zaburza ich rozwój.

1. Wyjaśnij pojęcie **globalne ocieplenie**.
2. Podzielcie się na grupy i na podstawie wiedzy zdobytej w tym tygodniu stwórzcie mapy myśli, których tematem będą skutki ocieplenia klimatu na Ziemi. Zaprezentujcie swoje prace i o nich porozmawiajcie.
3. Opowiedz o zmianach klimatu w Polsce.
4. Porozmawiaj z rodzicami, a jeśli możesz, to także z babcią i dziadkiem o tym, jak dawniej wyglądały zimy i lata w naszym kraju. Co się zmieniło od tamtych czasów?

Gra muzyka!

sł. i muz. Malina Sarnowska

Ciepło – zimno

Ref.: Palcem po mapie
w dół i w górę
porusz i sprawdź
temperaturę.

Gdzie jest dziś ciepło,
a gdzie – zimno?
Jaką prognozę
dać się powinno?

1. Tak upalnie na Florydzie
i burzowe wiszą chmury.
Razem z huraganem idzie
nagły wzrost temperatury...

Ref.: Palcem po mapie...

2. Wielka wyspa – to Grenlandia,
biała jak lodowa góra.
Stąd już blisko do bieguna,
spada więc temperatura...

Ref.: Palcem po mapie...

3. Inna wyspa – Madagaskar,
dom dla fossy i lemura.
Klimat jest tu równikowy,
rośnie znów temperatura...

Ref.: Palcem po mapie...

1. Posłuchaj piosenki odtwarzanej przez nauczyciela. W zakończeniach zwrotek pokaż dłonią, jak wznosi się i opada temperatura, a także melodia, która towarzyszy tekstowi.
2. Znajdź na mapie świata lub globusie miejsca wymienione w piosence. Powiedz, jaka panuje tam temperatura: wysoka czy niska.
3. Wykonaj głosem kilka wysokich i kilka niskich dźwięków. Poproś, żeby dzieci z klasy dobrały do tych dźwięków miejsca na kuli ziemskiej, gdzie panuje – odpowiednio – niska lub wysoka temperatura.

Kolory Polski

1.

Z czego słynie
Kraków?

2.

Co to jest
„gwara”?

Gdy byliśmy latem z rodzicami w Tatrach,
spotkaliśmy górala. Miał na nogach kierzpce,
na głowie okrągły kapelusz z muszelkami
i podpierał się ciupagą. Mówił szybko i jakoś
inaczej niż my, ale go zrozumiałem.

1. Zróbcie burzę mózgów i zapiszcie na tablicy pomysły, z czym może być związane hasło **kolory Polski**. Jak można je rozumieć?
2. Co wiesz o swoim regionie zamieszkania? Czym się on charakteryzuje? Opisz jego krajobraz, ciekawe miejsca, tradycje i obyczaje.
3. Co można powiedzieć obcokrajowcowi o naszej ojczyźnie, żeby go przekonać, że Polska to piękny kraj?

3.

Kto jest naszym
sąsiadem?

4.

Jacy jesteście
my – Polacy?

To musiało być ciekawe! A ja byłam z klasą
na występie zespołu, który prezentował
tańce i pieśni w strojach regionalnych
z różnych stron Polski. Nigdy wcześniej
nie widziałam tylu wzorów i kolorów!

4. Czy byłaś / byłeś kiedyś w Krakowie lub tu mieszkasz? Z czym kojarzy ci się to miasto?

5. Czy w każdym zakątku Polski jest tak samo? Na czym polegają różnice?

6. Co to jest haft? Podaj jak najwięcej pomysłów na to, co można wyhaftować.

7. W drodze ze szkoły do domu poobserwuj otoczenie. Zwróć uwagę na pięć dowolnych obiektów, które mijasz. Jak one wyglądają? Nie oceniaj ich, czy są ładne, czy brzydkie, tylko zapamiętaj jak najwięcej szczegółów.

Maria Niklewiczowa

O krakowskich psach i kleparskich kotach (fragment)

Czy znacie Kraków? A może mieszkacie w Krakowie? Jeżeli tak, to wiecie, że kiedy się idzie od rynku ulicą Floriańską, dochodzi się do starożytnej bramy murowanej, a za tą bramą jest taka dzielnica Krakowa, która nazywa się Kleparz.

Ale może nie wiecie, że dawniej Kraków był znacznie mniejszy niż dzisiaj. Kończył się na murach, które opasywały go dookoła. Brama Floriańska prowadziła właśnie na zewnątrz tych murów, przez nią wychodziło się z Krakowa albo wchodziło do niego. A Kleparz, który zbudowano już za murami, był jakby oddzielnym miastem.

Podobno krakowianie i kleparzanie kłócili się nie raz ze sobą o różne rzeczy. Przede wszystkim wiecie o co? O psy i koty!

– Pies, to rozumiem: wierny stróż i przyjaciel człowieka – mówili mieszkańcy Krakowa. – A kot to stworzenie fałszywe, chytne. To sobek i łasuch. Tu śmietanę zliże, tam ściągnie słoninę...

– Oho, a psy to nie łasują? – obruszały się kleparzanie. – Jeszcze jak! Przy tym uszy bołą od szczekania, pisku i wycia. Kot jest pożyteczny, bo łowi szczury. A pies to leń, ani się o nie zatroszczy. Toteż cały Kraków jest zaszczurzony, a nasze piwnice i strychy są bezpieczne, bo wy hodujecie psy, a my – koty. (...)

Tak się kłócili mieszkańcy Krakowa z mieszkańcami Kleparza.

Legenda to opowieść o postaciach i historiach, która wiąże się z prawdziwymi wydarzeniami, ale zawiera też elementy fantastyczne.

1. Przeczytaj fragment legendy z książki „O krakowskich psach i kleparskich kotach. Polskie miasta w baśni i legendzie” i powiedz, o czym on opowiada.
2. Jaką funkcję pełniła Brama Floriańska? Czym był Kleparz?
3. O co kłócili się mieszkańcy Krakowa i Kleparza? Dlaczego?
4. Które wydarzenia z legendy mogą być według ciebie prawdziwe, a które – fantastyczne?

Zachęcajka

Jeśli chcesz się dowiedzieć:

- jaka jest tajemnica katedralnego zegara,
- co miał wspólnego król Popiel z myszami,
- jak powstała nazwa **Rzeszów**,
to przeczytaj całą książkę.

Dawniej Kraków był o wiele mniejszy niż obecnie.
Mieścił się w obrębie murów dzisiejszego Starego Miasta.

Za panowania króla Kazimierza, zwanego Odnowicielem, Kraków na kilkaset lat stał się stolicą Polski. Katedra na Wawelu była miejscem koronacji królów naszego państwa. To w tym mieście król Kazimierz Wielki otworzył Akademię Krakowską, czyli późniejszy Uniwersytet Jagielloński. To najstarsza polska uczelnia.

Kraków około 370 lat temu

Kraków to ważne miasto
w polskiej kulturze i historii.
Znajdują się tutaj najcenniejsze
zbiory dzieł sztuki i zabytki.

● Rynek Główny z Kościołem Mariackim

● Wawel

● Sukiennice

● Brama Floriańska

● Barbakan

5. Na podstawie tekstu powiedz, co ważnego w historii Polski wydarzyło się w Krakowie i jakie znaczenie dla naszego kraju miało to miasto.

6. Dowiedz się, kim była **krakowska kramarka**.

👉 7. Wykonaj z kartonowego pudełka lub z tektury makietę Bramy Floriańskiej w Krakowie. Zwróć uwagę na drobne elementy tej budowli.

Klasa Leny pojechała ostatnio do Krakowa. Oprócz zwiedzania miasta w programie wycieczki były zajęcia związane z **krakowiakiem** – polskim tańcem narodowym. Lena nauczyła się cwałować – poruszać w bok tak, jakby jedna noga goniła drugą. Śpiewała też jedną z najbardziej popularnych piosenek w rytmie krakowiaka.

Hej, na krakowskim rynku

(tekst i muzyka popularne)

1. Hej, na krakowskim rynku
maki i powoje, maki i powoje,
chłopcy i dziewczęta, malowane stroje,
chłopcy i dziewczęta, malowane stroje.
- Ref.: Ten lajkonik, nasz lajkonik,
po Krakowie ciągle goni.
Lajkoniku, laj, laj, poprzez cały kraj, kraj,
lajkoniku, laj, laj, poprzez cały kraj.

2. Hej, na krakowskim rynku
gołębie zleciały, gołębie zleciały.
Słysząc, jak tam grają mariackie hejnały.
Słysząc, jak tam grają mariackie hejnały.
- Ref.: Ten lajkonik...

3. Hej, na krakowskim rynku
kręcą się górale, kręcą się górale.
Sprzedają serdaki, kupują korale.
Sprzedają serdaki, kupują korale.
- Ref. Ten lajkonik...

1. Posłuchaj piosenki odtwarzanej przez nauczyciela. Jeśli ją znasz, to postaraj się dołączyć do śpiewu z nagrania.
2. Dowiedz się, jak obecnie wygląda Rynek Główny w Krakowie.
3. Dobierzcie się w pary i ustawcie w kole. Poruszajcie się cwałem do nagrania piosenki. Na hasło **zmiana**, wypowiedziane przez nauczyciela, zmieńcie kierunek poruszania się.
4. Dowiedz się, kim jest **lajkonik** i jaka jest jego historia. Jak wygląda strój lajkonika?

Językiem urzędowym w naszym kraju jest polski. Tego języka uczy się każdy z nas od dziecka. To tak zwana **polszczyzna ogólna**.

Jednak w niektórych regionach Polski mieszkańcy posługują się różnymi odmianami języka. Mogą to być **dialekty** lub **gwary**. Różnią się one od języka ogólnego znaczeniem poszczególnych słów, sposobem wymowy i odmiany wyrazów lub budową zdań.

W Krakowie wyjdziemy
na **pole**, a nie na **dwór**.

W Warszawie rozpoznamy kogoś
po **cyferblacie**, a nie **twarzy**.

W Poznaniu zjemy **pyry**,
a nie **ziemniaki**.

W Zakopanem będziemy
iść **wartko**, a nie **szybko**.

To tekst z wyrazami charakterystycznymi dla gwary poznańskiej. Ich znaczenie podpowiada ilustracja.

Dzisiaj od rana świeci **klara**.
Mój **kejter** jest zadowolony, bo
byliśmy już na długim spacerze.
Po powrocie do domu
włożyłem **laczki**. Teraz zjem
sznytkę z serem. Potem założę
bryle i poczytam książkę.

1. Co to jest **polszczyzna ogólna**? Kto się nią posługuje?
2. Czy znasz jakieś słowa, których używa się tylko w twoim regionie zamieszkania? Jakie to słowa i co one oznaczają?
3. Przeczytaj zdania i zmień w nich wyrazy z gwary poznańskiej na polszczyznę ogólną.
4. Odszukajcie kilka słów w wybranej gwarze i je przetłumaczcie. Może spróbujecie stworzyć mini słownik tej gwary?

Regiony kulturowe Polski

Polska dzieli się na regiony, które różnią się nie tylko klimatem, rzeźbą terenu i przyrodą, lecz także kulturą i tradycjami. Niektórzy mieszkańcy regionów zachowali odrębność – mają swoje zwyczaje, muzykę, odmianę języka, strój ludowy, budowlę i potrawy.

1. Posłuchaj opowiadania „Czy wszyscy w Polsce mówimy tym samym językiem?” z cyklu „Lena i Tymek poznają świat”, które znajduje się na stronie 135. We wskazanych miejscach zadaj pytanie i wybierz osobę, która na nie odpowie. O której zbiorowości jest mowa w opowiadaniu? Do jakiego regionu Polski należy ta grupa?
2. Odczytaj z mapy nazwy siedmiu regionów kulturowych i powiedz, w jakiej części Polski znajduje się każdy z nich. Użyj nazw kierunków świata.

Co wyróżnia wybrane grupy ludności i zamieszkane przez nie regiony?

Pomorze – Kaszubi

- język kaszubski
- haft kaszubski z motywem roślinnym
- grucholec, czyli baba ziemniaczana

Warmia i Mazury – Warmiacy

- drewniane chałupy
- malowane kafle ze scenkami rodzajowymi
- kuch, czyli ciasto drożdżowe z rodzynkami i kruszonką

Wielkopolska – Bambrzy

- studzienka Bamberki w Poznaniu
- pyry z gzikiem, czyli ziemniaki z twarogiem i szczypiorkiem

Mazowsze – Łowiczanie

- wycinanki z motywami roślinnymi i scenami z życia na wsi
- gołąbki z kapusty i ćwikta z chrzanem

Podlasie – ludność pochodzenia polskiego, tatarskiego, ruskiego, ukraińskiego, białoruskiego, litewskiego

- cerkwie prawosławne
- kartacze, czyli duże pyzy z mięsem, i ciasto sękacz

Śląsk – Ślązacy

- gwara śląska
- tradycje górnicze
- kluski śląskie z ziemniaków, z wgłębieniem w środku

Małopolska:

– Krakowiacy

- lajkonik
- szopki krakowskie
- obwarzanki, czyli wypieki z ciasta w kształcie pierścienia

– Podhalanie – górale podhalańscy

- gwara podhalańska
- muzyka góralska, malowanie na szkło i budownictwo z drewna
- oscypki i kwaśnica, czyli zupa z kapusty kiszzonej z mięsem

3. Wybierz jeden z regionów kulturowych i dowiedz się o nim więcej. Z wybraną osobą z klasy przygotujcie plakat na ten temat.

4. Do jakiego regionu należy miejsce, które zamieszkujecie? Czy macie swoje lokalne tradycje? Jeśli to możliwe, to zaprosicie do klasy osobę, która wam o tym opowie.

5. Posłuchaj tradycyjnej muzyki z wybranego regionu Polski. Wyobraź sobie, jak ta muzyka przenika twoje ciało, a twój mózg jest gotowy na poznawanie nowych rzeczy.

Ale sztuka!

Jaką masz
ładną
haftowaną
bluzkę.

Dziękuję,
wyhaftowała
mi ją moja
babcia.

Hafciarstwo to dziedzina włókiennictwa, która obejmuje ręczne i maszynowe tworzenie haftów.

Haft to metoda ozdabiania tkanin, skóry czy filcu, polegająca na wyszywaniu na materiale wzorów za pomocą igły i nici oraz różnych dodatków.

Zawodowo wykonywaniem haftów zajmuje się **hafciarka**.

W dobie komputerów i techniki powstała **hafciarka komputerowa**, czyli maszyna, która automatycznie haftuje. Wprowadzony do hafciarki wzór jest wyszyty na upiętym materiale, umieszczonym w środku.

1. Rozejrzyj się wokół, czy jest w twoim otoczeniu rzecz z haftem. Może czyjeś ubranie jest tak ozdobione?
2. Czy ktoś w twojej rodzinie haftuje? Czy masz w domu coś wyhaftowanego? Co to jest? Do czego służy?
3. Żeby wykonać haft, trzeba mieć wzór, który będziemy wyszywać. Stwórz swój wzór, który chciałabyś / chciałbyś wyhaftować. Jeśli masz ochotę, to spróbuj wykonać ręcznie taki haft.

3. Kto jest naszym sąsiadem?

Polska od północy graniczy z Morzem Bałtyckim, Rosją i Litwą. Wschodni sąsiedzi Polski to Białoruś i Ukraina. Nasi południowi sąsiedzi to Czechy i Słowacja. Na zachodzie znajduje się granica z Niemcami.

Przymiotniki utworzone od nazw państw piszemy małą literą.

Czechy
↙ ↘
czeska piosenka czeski język czeskie miasto

1. Przypomnij nazwy głównych kierunków świata.
2. Przeczytaj tekst, popatrz na mapę i odpowiedz na pytania:
 - a. Z iloma krajami graniczy Polska od wschodu?
 - b. Jakie kraje są południowymi sąsiadami Polski?
 - c. Gdzie przebiega północna granica naszego kraju?
 - d. Jaki kraj jest naszym zachodnim sąsiadem?
3. Utwórz po dwa przymiotniki od rzeczowników: Litwa, Niemcy, Słowacja. Zapisz je w zeszyte. Pamiętaj o poznanej zasadzie pisowni.

4. Jacy jesteśmy my – Polacy?

Miralda Colombo, przełożyła Anna Gogolin

Polska

(fragment książki „Witaj, świecie! Podróż przez kultury wszystkich kontynentów”)

tekst popularnonaukowy

Położona jest w sercu Europy i przypomina kształtem serce. Słynie z burzliwych dziejów i różnorodności przyrody. Północną granicę Polski wyznacza morze, a południową – wysokie góry. Pośród nich znajdziesz jeziora, rzeki, rozległe niziny i malownicze wyżyny.

Polacy znani są z pomysłowości, zamiłowania do tradycji oraz gościnności. Często mawiają: „Gość w dom, Bóg w dom”. Rodzinę, edukację i pracę stawiają na pierwszym miejscu. Choć lubią trochę ponarzekać i mieć swoje zdanie na każdy temat, z natury są weseli i otwarci. Polacy bardzo cenią sobie też szczerść, podobnie jak wolność i niezależność.

Przypominajka

Rodzina wyrazów to wyrazy pochodzące od tego samego wyrazu i zawierające wspólną część.

Polska – Polka, Polak, polski, polskość, polszczyzna, spolszczony

1. Przeczytaj teksty, które mówią o Polsce i Polakach i które znalazły się w książce opisującej różne kultury na wszystkich kontynentach, a dowiesz się, jak nas widzą mieszkańcy innych krajów.
2. Porozmawiajcie o tym, w jaki sposób zostali przedstawieni Polacy jako naród. Czy zgadzacie się z tymi opisami? Dlaczego?

Zwyczaje

Polacy bardzo cenią swoje tradycje, zwłaszcza te związane z Bożym Narodzeniem. 24 grudnia zasiadają do uroczystej wigilijnej, dzielą się opłatkiem, który jest znakiem miłości i przebaczenia, a przy stole zostawiają jedno wolne miejsce i nakrycie dla niespodziewanego gościa.

Polacy kochają wspólne posiłki i rozmowy przy stole z rodziną i przyjaciółmi. Pierogi, bigos i żurek to tradycyjne potrawy kuchni polskiej. Warto posmakować także pysznych kielbas i kiszonek ogórków. I oczywiście polskiego chleba na zakwasie, z chrupiącą skórką i miękkim środkiem.

Co robić?

Jeśli ktoś zaprosi cię do swojego domu i nie urządzi przyjęcia, tylko miłe spotkanie w gronie znajomych, po przekroczeniu progu zdejmij obuwie. Jeśli gospodarz zaprotestuje, możesz zostać w butach.

Czego nie robić?

Chłopcy i mężczyźni nie powinni wypychać się przed dziewczyny i kobiety, wchodząc do pomieszczenia lub z niego wychodząc. Miłe widziane jest otworzenie i przytrzymanie drzwi, aby ułatwić kobiecie przejście.

3. Jakie waszym zdaniem pozytywne, a jakie – negatywne cechy Polaków zostały opisane w tekstach? Czy dotyczą one wszystkich Polaków? Dlaczego?
4. Jak sami byście siebie przedstawili rówieśnikom z innych krajów? Czy są jakieś cechy i zachowania, które was łączą, czy w czymś wszyscy jesteście podobni?
5. Czy można kochać swój kraj, a jednocześnie widzieć jego wady? O czym to świadczy?

Ferie zimowe

1.

Czy na wszystko mamy wpływ?

2.

Czego nauczymy się podczas ferii?

Już nie mogę się doczekać ferii!
Dziadek obiecał zabrać mnie na prawdziwy kulig. Chciałbym też pojeździć na nartach. Oby tylko był śnieg!

1. Czy masz jakieś plany na ferie zimowe? Jak zamierzasz wykorzystać wolny czas?
2. Które sporty zimowe lubisz najbardziej? A może któregoś chcesz się w najbliższe ferie nauczyć?
3. O jakich zasadach bezpieczeństwa trzeba pamiętać podczas korzystania ze sztucznego lodowiska, a o jakich – podczas zjeżdżania ze stoku na nartach?

3.

O czym
napisać SMS?

4.

Czy wiesz, gdzie
spędziłyśmy
ferie?

Słyszałam, że w Dubaju
w jednym z centrów
handlowych zbudowano
kryty ośrodek narciarski.
Tam na nartach można
jeździć przez cały rok!

4. Powiedz, co ciekawego można robić w twojej miejscowości w czasie ferii zimowych, jeśli nigdzie nie wyjedziesz.
- 5. Zamknij oczy. Wyobraź sobie, że podchodzisz pod górkę, ciągnąc za sobą sanki. Co się dzieje z twoimi mięśniami?
- 6. Jak myślisz, czy woda potrafi latać i czy można ją zgnieść? Podaj argumenty za i przeciw.

Melania Kapeluszczyk

To niesprawiedliwe!

Kiedy trener ogłosił, że zaraz po feriach wybierze reprezentację do ogólnokrajowego turnieju piłkarskiego, Nikoś chciał skakać z radości. Marzył o tym od pierwszej klasy! Trzy razy w tygodniu chodził na zajęcia do klubu sportowego „Wiktoria”. I nie opuścił ani jednego treningu od początku roku! Wiedział, że ma duże szanse, jeśli przez ferie będzie codziennie trenował. Tyle razy wyobrażał sobie, jak w klubowej koszulce wybiega na prawdziwe boisko. Po kolacji opowiedział wszystko mamie i tacie.

– Dlatego nie mogę jechać na zimowisko – zakończył Nikoś i spojrzał błagalnie na rodziców.

– Synku – odezwał się tata – wyjazd za trzy dni. Zaliczka dawno zapłacona.

– Będę oddawał z kieszonkowego – zapewnił Nikoś. – Choćby całe życie.

Gdy następnego dnia wrócił ze szkoły, czekała go miła niespodzianka.

– Na zimowisko jest lista rezerwowa – powiedziała mama. – Kilkoro dzieci marzy o tym, aby pojechać zamiast ciebie.

– Naprawdę?! – krzyknął Nikoś. – Mogę zostać? I chodzić na treningi?

– Możesz – odparł z uśmiechem tata. – Zwrócą nam zaliczkę, więc nie stracimy pieniędzy.

Ferie okazały się bardzo pracowite dla Nikosia. Oprócz treningów w klubie miał inne obowiązki: wychodził rano na spacer z psem i robił zakupy, aby pomóc rodzicom. Przygotowywał też sobie sam śniadanie.

Minęły ferie i nadszedł dzień eliminacji. Nikoś był bardzo przejęty. Wyszedł do klubu kwadrans wcześniej niż zwykle, tak na wszelki wypadek. Trener nie znoślił, gdy ktoś się spóźniał.

Nikoś wsiadł do autobusu i zajął wolne miejsce. Ale po chwili ustąpił je starszemu panu. Miał do przejechania zaledwie dwa przystanki. „Będę 20 minut przed czasem” – pomyślał zadowolony.

1. Przeczytaj uważnie opowiadanie i odpowiedz na pytania: Dlaczego Nikoś nie mógł jechać na zimowisko? Jak na tę sytuację zareagowali rodzice chłopca? Co okazało się następnego dnia po szkole? Jak Nikoś spędzał ferie? Co było dla niego najważniejsze?
2. Z jakiego powodu Nikoś spóźnił się na trening? Czy miał wpływ na zaistniałą sytuację?
3. Jak postąpił trener? Czy jego decyzja była sprawiedliwa? Znajdźcie argumenty na uzasadnienie jego decyzji i przeciw niej.

Nagle autobus się zatrzymał. Nikoś wyrzwał przez okno i zobaczył, że ugrzęźli w korku. Po pięciu minutach autobus stał nadal w tym samym miejscu, a Nikoś zaczął się niecierpliwić.

– Zwaliło się drzewo i zatarasowało ulicę – powiedziała jakaś pani. – Czekają na straż pożarną.

Nikoś spojrział na zegarek. Gdyby teraz wysiadł i pobiegł, jeszcze by zdążył. Podeszedł do kierowcy.

– Czy może mnie pan wypuścić? Śpieszę się na trening.

– Nie wolno mi otwierać drzwi poza przystankiem.

– Ale ja mam dzisiaj eliminacje do turnieju. – Nikoś prawie się rozpłakał.

– Nic nie poradzę, chłopcze. Wszyscy muszą czekać.

Nikoś był załamany. Co chwila patrzył to na zegarek, to przez okno. Każda minuta dłużyła mu się w nieskończoność. Kiedy w końcu autobus ruszył, było już dawno po rozpoczęciu treningu. Nikoś dojechał na miejsce, wyskoczył i popędził do klubu. Jeszcze nigdy nie przebiegał tak szybko. Wbiegł na salę, ciężko dysząc.

– Bardzo przepraszam, ale autobus...

– Spóźniłeś się pół godziny – przerwał mu ostro trener. – Opuść salę.

– Ale...

– Nikodem! – trener podniósł głos. – Tyle razy mówiłem, że w mojej drużynie nie ma miejsca dla spóźnialskich. Natychmiast opuść salę.

Nikoś wyszedł. Nie mógł uwierzyć w to, co przed chwilą się stało. Nie mógł uwierzyć, że nie weźmie udziału w eliminacjach. Przecież tak się starał.

– To niesprawiedliwe – powiedział zrozpaczony. – To potwornie niesprawiedliwe.

 4. Zastanówcie się, jak mogłaby zakończyć się ta historia. Czy jest szansa na zmianę decyzji trenera? Co może zrobić Nikoś? Podajcie kilka pomysłów.

5. Czy ciebie spotkała kiedyś sytuacja, gdy nagle, niezależnie od ciebie, twoje plany i marzenia zostały zaprzeczane? Jak sobie wtedy poradziłaś / poradziłeś?

6. Porozmawiajcie o tym, czy mamy wpływ na niesprawiedliwość, która nas czasami spotyka. Czy i jak można się z tym pogodzić?

2. Czego nauczymy się podczas ferii?

W ferie zimowe chciałabym nauczyć się jeździć na nartach. W zeszłym roku za szybko zrezygnowałam. Czy teraz w końcu mi się to uda?

Damy radę się nauczyć!

Nauczenie się czegoś nowego, nabycie nowej umiejętności zwykle wiąże się z wysiłkiem, który trzeba w to włożyć, i czasem, który trzeba na to poświęcić. Ważna jest motywacja i przekonanie, że da się osiągnąć wyznaczony cel.

- Nie poddawaj się, gdy pojawią się trudności.
- Postaw na cierpliwość i wytrwałość, ćwicz systematycznie, ale bądź dla siebie wyrozumiały / wyrozumiała.
- Zastanów się, dlaczego chcesz się czegoś nauczyć i co dzięki temu zyskasz.

Pamiętaj, że każdy może odnieść sukces na miarę swoich możliwości. Osobom z niepełnosprawnościami jest trudniej, ale one także potrafią pokonywać swoje bariery.

1. Porozmawiajcie o tym, z czym wiąże się nauka nowych umiejętności. Jakie mogą się pojawić trudności? Dlaczego ważna jest wytrwałość w dążeniu do wyznaczonego celu?
2. Podziel się swoimi doświadczeniami, kiedy ostatnim razem próbowałeś / próbowałaś się czegoś nowego nauczyć. Jaki był wynik twoich działań?

PRZYSŁÓWEK to określenie czasownika. Pozwala określić, jak, gdzie lub kiedy jest wykonywana czynność.

uczy się
jak?
wytrwale

jeździ
jak?
ostrożnie

mieszka
gdzie?
tutaj

odpoczywa
gdzie?
daleko

wylatuje
kiedy?
rano

wraca
kiedy?
niedługo

Przysłówki tworzy się często od przymiotników.

piękny – **pięknie** łatwa – **łatwo** ciche – **cicho**

- Co pomaga ci w pokonywaniu przeszkód lub w przełamywaniu swoich barier?
Co zazwyczaj sprawia, że możesz coś osiągnąć lub nie możesz?
- Na jakie pytania odpowiada **przysłówek**?
- Podaj po trzy wyrazy będące określeniami czasowników: **biegnie, buduje, śpiewa**.

Woda jako ciecz, lód i para

Woda to substancja, która zmienia swoją postać pod wpływem temperatury.

Woda jest cieczą w temperaturze od 0 do 100 °C. Można ją wtedy przelewać. Określenie **temperatura pokojowa wody** oznacza jej temperaturę od 15 do 25 °C, czyli taką, która zazwyczaj panuje we wnętrzach.

Gdy temperatura powietrza spada **poniżej zera**, woda zamarza i zamienia się w ciało stałe: **lód**, szron lub śnieg.

Gdy **temperatura wody rośnie**, przechodzi ona w **postać lotną**. Jest to **para wodna**, czyli **niewidoczny gaz**. Parowanie wody może odbywać się w każdej temperaturze, ale przebiega szybciej, gdy jest ciepło.

Damy radę się nauczyć!

Ciecz to coś, co **cieknie**, ma postać płynu, na przykład woda lub olej. Kostka lodu ma postać **stałą**, czyli określony, **stały kształt**. Innymi przykładami substancji w stanie stałym mogą być węgiel kamienny czy bryłka soli. Gdy woda zamienia się w parę, staje się **lotna**, bo tak jak gaz **lata**, czyli unosi się w powietrzu.

1. W jakich postaciach może występować woda?
2. Do czego może być potrzebne to, że woda zmienia się w lód lub gaz? Kiedy może to być niekorzystne?
3. Zaplanuj na przyszły tydzień dla siebie oraz koleżanek i kolegów zadanie związane z wodą. Postaraj się, żeby było ono ciekawe i zaskakujące.
4. Jak myślisz, czy nieosolona woda z gotowania ziemniaków, makaronu lub ryżu po wystudzeniu może być wartościowa dla roślin domowych? Dlaczego?

Jak zmienić wodę w lód, w parę i znów w wodę?

- Problem badawczy:**
1. Co się stanie, gdy słoik z gorącą wodą przykryjemy talerzem z lodem?
- Hipoteza:**
2. Powstanie para wodna, która zamieni się w krople wody.
- Opis badania:**
3. **Potrzebne będą:** woda, słoik, talerz, pojemnik do robienia kostek lodu, wrząca woda z czajnika
Co będę robić: Do pojemnika do robienia kostek lodu wlewam wodę i wstawiam go na cztery godziny do zamrażalnika. Wyjmuję lód i układam go na talerz. Do słoika ostrożnie wlewam z czajnika wrzącą wodę. Nakrywam słoik talerzem z kostkami lodu.
- Schemat doświadczenia**
(wykonujesz rysunek)
- Doświadczenie** (wykonujesz doświadczenie zgodnie z opisem)
- Wyniki eksperymentu** (zapisujesz, co zauważyłaś / zauważyłeś)
- Rozwiązanie** – zapisujesz, czy twoja hipoteza się sprawdziła **TAK NIE**

ciekawego

Para z gorącej wody unosi się i zamienia w maleńkie kropelki wody, tworzące biały obłoczek. Podobnie dzieje się w przyrodzie – wszystkie organizmy parują pod wpływem ciepła. Lód na talerzu utworzył obszar o bardzo niskiej temperaturze, tak jak jest w chmurach. Para, która doleciała do spodu zimnego talerza, skropliła się, czyli zamieniła się w krople wody. Takie zjawisko występuje, gdy pada deszcz.

5. Wykonaj opisane doświadczenie zgodnie z instrukcją. Zapisz swoje obserwacje i wnioski w zeszycie.

3. O czym napisać SMS?

Cześć! Co u Ciebie?

Byliśmy na stoku. Uczę się jeździć na nartach.

Serio?

Naprawdę! Było super!

Ile razy się przewróciłaś?

Ani razu. Instruktor mnie pochwalił.

Gratki.

Dzięki. A co u Ciebie?

Jest OK. Codziennie jeżdżę na basen.

Cieszę się, że się dobrze bawisz. CU.

3maj się!

coś ciekawego

Coraz częściej, gdy wysyłamy za pomocą smartfona SMS-y (czytaj: es-em-esy), czyli krótkie wiadomości tekstowe, lub czatujemy z użyciem komunikatorów internetowych, korzystamy ze skrótów, także pochodzących z języka angielskiego.

Gratki – gratulacje, **OK (okej)** – wszystko dobrze, **3maj się** – trzymaj się!

CU (po angielsku te litery wymawiamy tak samo jak **see you**, czytaj: si ju) – do zobaczenia!

1. Przeczytaj SMS-y Tymka i Leny. Skorzystaj ze słowniczka podanego w ramce i wyjaśnij znaczenie użytych skrótów.
2. Czy korzystasz ze skrótów w wiadomościach SMS? Jeśli tak, to jakich skrótów używasz? Czy jest to wygodny sposób skracania tekstu?
3. Dowiedz się, co to są **armatki śnieżne** i do czego służą.
4. Użyj białej pasty do zębów i na granatowej kartce namaluj zimowy krajobraz.

Wysłałeś
SMS-a do taty?

Tak, wysłałem
SMS. Napisałem, że
będziemy przy wyciągu
za pół godziny.

Napisałeś, że
będziemy za pół
godziny. Dostałeś
tą wiadomość?

Ojej, tak,
dostałem tę
wiadomość,
ale jej nie
przeczytałem!

Myślałem, że dziś
na dworze jest
bardzo zimno.

Wcale nie! Świeci
słońce i na dworze
jest przyjemnie.

✓ Wysłałem SMS.

✗ Wysłałem SMS-a.

Poprawnie mówimy
wysłałem SMS, podobnie
jak **dostałem komputer**,
a nie **komputera**.

✓ Dostałem tę
wiadomość.

✗ Dostałem tą
wiadomość.

W języku oficjalnym
jedyną poprawną
formą jest **dostać**
tę wiadomość.

✓ Na dworze.

✗ Na dworzu.

Poprawna forma brzmi **na
dworze**, zarówno w odniesieniu
do przebywania na zewnątrz,
jak i posiadłości ziemskiej.

1. Popatrz na obrazki i przeczytaj rozmowę chłopców i taty. Powiedz, kto z nich popełnia błędy językowe.
2. Wyjaśnij, dlaczego niektóre podane formy są błędne. Jak należy mówić poprawnie?
3. Ułóż po jednym zdaniu z poprawnymi sformułowaniami podanymi w ramce.

4. Czy wiesz, gdzie spędziliśmy ferie?

Ja i moi rodzice spędzamy ferie zimowe tradycyjnie w górach. Bardzo lubimy jeździć na nartach. Niestety, w czwartek była okropna pogoda. Wiał silny wiatr i padał śnieg. Stoki były pozamykane. Na szczęście tata uratował sytuację. Miał dla nas niespodziankę. Wsiadliśmy do auta i wyruszyliśmy w drogę. Zatrzymaliśmy się przed niezbyt wysokim, lecz rozległym budynkiem. Już wiedziałem, gdzie jesteśmy! Ale super! Tata kupił bilety i wręczył nam plastikowe opaski. Założyliśmy je na ręce i poszliśmy do szatni. Szaleliśmy prawie cztery godziny. Ale to była świetna zabawa! A najbardziej podobało mi się, kiedy wokół nas unosiła się para, a na głowy spadały nam płatki śniegu.

Maniek

1. Przeczytaj teksty. Odgadnij, jakie miejsca dzieci odwiedziły w czasie ferii zimowych.
2. Spróbuj w podobny sposób opowiedzieć o miejscu, w które się wybierasz lub w którym byłeś / byłaś w czasie ferii tak, żeby nie zdradzać jego nazwy. Czy to łatwe zadanie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Już od rana nie mogłam się doczekać naszego wyjścia całą rodziną. Wszyscy byliśmy podekscytowani. Dojechalismy na miejsce i weszliśmy do środka. Znaleźliśmy się w obszernym, eleganckim holu. Było tam bardzo dużo ludzi. Wszyscy zmierzali w tym samym kierunku. Usiedliśmy w wygodnych fotelach. W pewnym momencie ucichły wszystkie rozmowy i przenieśliśmy się do zupełnie innego świata. Przez chwilę wydawało mi się nawet, że jestem piękną księżniczką. To jest naprawdę niesamowite miejsce!

Pola

Niedaleko mojego domu stoi wielki namiot. Właśnie się tam wybieram. W środku jest dość chłodno, ale to nikomu nie przeszkadza. Tu nikt nie siedzi i nie marznie. Wszyscy cały czas są w ruchu. Każdy porusza się w swoim tempie, ale z innymi w jednym kierunku ze względów bezpieczeństwa. Ci, którzy dopiero zaczynają naukę, mogą korzystać z pomocy pingwina, białego niedźwiedzia albo innej zabawnej postaci. Ja radzę sobie coraz lepiej. Może na koniec ferii będę już kręcić piruety?

Ada

3. Jakie masz pomysły na ciekawe spędzenie ferii zimowych? Co możesz robić w domu albo w swojej okolicy, żeby jak najlepiej wykorzystać wolny czas?

4. Wykonajcie postać narciarza lub narciarki. Potrzebne będą: połowa kartki technicznej, kredki lub flamastry, nożyczki, dwa takie same patyczki od lodów, dwie wykałaczki, klej.

Marcin Przewoźniak

Afera w Zamku Strachburg

Odcinek 2. Zeznania świadków

To była dłuuuga sobota. Aga i Antek pomagali detektywowi Chapsowi i teraz cała trójka była bardzo zmęczona. Nawet Caps nie miał już siły i drzemał pod stołem. Przesłuchali wszystkich świadków. Oto ich zeznania.

Dozorca Kuba: W Jadalni Rycerzy nocą oglądałem telewizję. I pilnuję wszystkiego, bo stąd są korytarze w każdą stronę zamku. Nikt tędy nie przechodził. Byłem tu sam i oglądałem piąty odcinek horroru „W ciemnym lesie”, a potem inne programy, prawie do rana. Nie, nie wychodziłem z zamku nocą. Aaa... Komnata Króla Bąka II jest zamknięta na kłódkę od dwóch lat, bo podłoga przegniła i można wpaść do piwnicy! A czemu mój klucz nie pasuje?! Słowo honoru, nie wiem, o co chodzi!

Nasza Pani: W dzień zwiedzaliśmy zamek, wszystkie komnaty i ten niesamowity strych, na którym mieszkają nietoperze. Otto tak pięknie o nich opowiadał... Nocą nikt na pewno nie wychodził z sypialni. Mam leciutki sen, więc bym się obudziła.

Otto Kripi: Wieczorem nie zaglądam do zamku. Wystarczy, że przez cały dzień się go naoglądam. Wróciłem do mojego domku przy stajni i włączyłem szósty odcinek horroru „W ciemnym lesie”. Potem prawie do rana czytałem. Nigdy nie zasypiam bez światła.

Pani Bacia: Tak się bałam, bo ten wczorajszy, piąty odcinek horroru „W ciemnym lesie” był najstraszniejszy! Dobrze, że mnie potem Kuba odprowadził do mojego domku! A jeszcze te światelka... Ktoś chodził z latarką po zamku! Ale Kuba powiedział, że to dzieciaki się straszą po korytarzach. W domku Ottona? A nie, tam to było ciemno, na pewno go nie było, bo zawsze śpi przy świetle.

1. Przypomnij sobie, jak zakończył się odcinek 1. opowiadania „Gdzie się podziały obrazy?”
2. Posłuchaj uważnie kolejnego odcinka opowiadania lub przeczytaj go samodzielnie. Kogo przesłuchała ekipa śledczych?
3. Jakie fakty udało się ustalić detektywowi Chapsowi z pomocą Agi i Antka?

Tomek i Wojtek: Oj tam, oj tam! Poszliśmy zobaczyć, co się dzieje w korytarzach. No i Naszej Pani na pewno nie było w łóżku, jej szlafroka i butów też nie było. A ten dozorca siedział z panią Becią na kanapie i oglądali jakieś głupoty o wampirach. Przekradliśmy się za ich plecami. Gdy nagle wyszły zza zakrętu jakieś dwie postacie, biała i czarna, zwałiliśmy pędem do łóżek!

Wika: W nocy zbudził mnie hałas. To Wojtek z Tomkiem wpadli do sypialni, wskoczyli do łóżek i schowali się pod kołdry. Wstałam do łazienki i zobaczyłam przez okno, jak dwie osoby z latarką idą wokół zamku. A potem usłyszałam na strychu nad nami kroki i głos przypominający głos Naszej Pani – i też się schowałam pod kołdrę.

– Podsumujmy, czego nie wiemy – zaproponował detektyw Chaps, a Caps nadstawił uszu.

– Nie wiemy, kto ukradł, i nie wiemy, którędy wyniósł – rzekł Antek i podrapał się po głowie.

– A co wiemy? – spytał Chaps.

– To bardzo sprytny złodziej. Poza tym prawie każdy próbuje nas okłamać – odpowiedziała Aga.

– To mamy całkiem dobry początek śledztwa! Zbierzmy wszystko w punktach! – dodał Chaps.

1. Obrazów ze Złotej Komnaty nie wyniesiono do Sali Duchów ani korytarzem dla zwiedzających. Antek odkrył, że oba przejścia są tak ciasne i niskie, że nie zmieściłyby się tam ani obrazy, ani ogromna teka z pracami dzieci. Pozostało przejście do Jadalni Rycerzy albo drzwi do Komnaty Króla Bąka II.

2. Kilka osób późno poszło spać, bo oglądały kolejny odcinek horroru „W ciemnym lesie”. Nie wiadomo, który to był odcinek.

3. Ktoś na pewno chodził z latarkami po zamku nocą, a nie byli to chłopcy z klasy.

4. Oczywiście nie wiadomo, co tak naprawdę nocą robił Otto Kripi. A także Nasza Pani.

5. Komnata Króla Bąka II jest zamknięta na kłódkę, tylko że nikt nie ma do niej klucza.

– No i ten fotograf z modelką... Na pewno oni ukradli! – wykrzyknęła Aga.

– No, no! Tylko bez takich! To wy nam ukradliście piękne wnętrze! – zawołał fotograf, stając w progu. – Gdzie są obrazy? Jak mam dokończyć zdjęcia?

 4. Pomóż detektywowi Chapsowi w dalszym przebiegu śledztwa i odpowiedz na pytania:

a. Czy wszyscy przesłuchani mówili prawdę? Porównaj zeznania świadków. Jakie nieścisłości dostrzegasz?

b. Którędy złodziej nie mógł wynieść obrazów ze Złotej Komnaty? Dlaczego?

c. Co rzeczywiście mógł robić nocą Otto Kripi?

 5. Jak myślisz, co może się wydarzyć dalej? Co powinien teraz zrobić detektyw?

1. Stań wygodnie i wykonaj ćwiczenie: lewą ręką dotknij prawego ramienia, a prawą – lewego biodra. Potem następuje zmiana: prawą ręką dotknij lewego ramienia, a lewą – prawego biodra. Zrób 10 takich powtórzeń. To ćwiczenie przygotowuje twój mózg do czytania i rozumienia tekstu.
2. Wśród sikor modraszek ukrył się kowalik. Odnajdź go i powiedz, czym się różni od modraszki.

3. Przeczytaj wyrazy. Wymień te, które się powtarzają.

mama	plama	chińczyk	słońce	szkło	kowalik
karmnik	dąb	ziarno	okno	puch	mama
sikorka	głowa	tata	rożki	dąb	ptak
rożki	kowalik	puch	sikorka	plama	chińczyk

4. W tekście na stronie 123 wskazuj ołówkiem w każdej linijce kolejne wyrazy i je odczytuj. Przeczytaj w ten sposób cały tekst.
5. Odpowiedz na pytania zgodnie z tekstem.
 - a. Jaką niespodziankę zrobiła Andzi mama?
 - b. W jaką grę Andzia grała dawniej z rodzicami?
 - c. Który ptak był ulubionym ptakiem taty Andzi?
6. Na podstawie tekstu powiedz, które zdanie jest prawdziwe, a które – fałszywe.
 - a. Tata nigdy nie oszukiwał podczas gry w chińczyka.
 - b. Kowalik to jedyny ptak, który potrafi chodzić po drzewie głową w dół.

Cukier puder na księżycu

(fragment książki „Dziewczynka z parku”)

Nawet gdyby Andzia nie była głodna, zjadłaby całą niespodziankę. Bo mama zrobiła te pyszne francuskie rożki z jabłkowym musem. Wyglądają identycznie jak tamte, dawne, o które kiedyś grali we troje w chińczyka. Kto wygrywał, dostawał o jednego rożka więcej. Mama uwielbiała zajmować ostatnie miejsce, bojąc się, że utyje. I ten głośny śmiech przy stole, gdy Andzia obrażała się na tatę, bo okropnie oszukiwał... (...)

I choć przy stole panowała głucha cisza, nikt nie rzucał białą kostką i nikt nie maszerował pionkiem po kolorowej planszy, to w kuchni pojaśniało. Słońce lekko przebiło się przez makową zasłonkę. Zatrzymało na skraju talerzyka z rożkami. I być może to ono zwabiło na parapetowy karmnik wyraźnie zgłodniałe towarzystwo sikorek. Zająły się ziarnami i słoniną, strzepując ze skrzydeł śnieżny puch.

Ale spojrzenie Andzi, podążające za słoneczną plamą, wybiegło poza karmnikowe waśnie i zatrzymało się na pniu starego dębu.

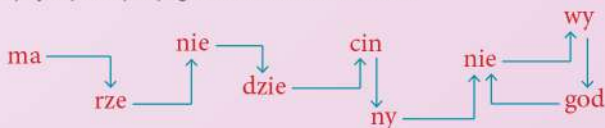
Wyteżyła wzrok i zamarła. A chwilę potem puściła się biegiem po lornetkę taty. Zajęła stanowisko obserwatora na wprost błyszczącego okna. I przez magiczne szkła lornetki spojrzała na tajemniczego przybysza.

To był on. Kowalik. Ulubiony ptak taty. I jej. Jedyny taki spryciarz, który potrafił maszerować po drzewie głową w dół.

1. Stań swobodnie, a potem skrzyżuj nogi. Skrzyżuj też ręce i ułóż je na klatce piersiowej. Zamknij oczy, a następnie dotykaj językiem do podniebienia. Oddychaj równomiernie. To ćwiczenie poprawi twoją uwagę, słuch i wymowę, a jednocześnie cię wyciszy i zrelaksuje.
2. Odczytaj z sylab wyrazy zgodnie z kierunkiem strzałek.

3. Jaki wyraz został zapisany na obrazku? Wymyśl trzy rymujące się z nim wyrazy.

4. Przeczytaj wiersz na stronie 125, wskazując ołówkiem tylko jedno miejsce w każdej linijce wiersza.
5. O co prosi autorka wiersza?
6. Powiedz, które z poniższych rad są zgodne z treścią wiersza.
 - a. Wyrzucić marzenie na śmieci.
 - b. Odrobinę zmienić marzenie, jeśli jest ci z nim niewygodnie.
 - c. Nie martw się, jeżeli nie możesz sprostać światu, który się zmienia.
7. Wyjaśnij, co oznacza **niewyrastanie z marzeń**.
8. Jak myślisz, dlaczego ludzie wyrastają z marzeń?

Nie wyrastaj z marzenia

Podobno z tego się wyrasta,
podobno to z czasem się zmienia.
Ty się nie zmieniaj, już taki zostań,
ty nie wyrastaj z marzenia.

Choćby ci było z nim niewygodnie,
choćby nawet z nim było źle ci,
to je troszeczkę, odrobinę odmień,
ale go nie wyrzucaj na śmieci.

Będą mówili, żeś jeszcze dziecinny,
będą się może śmieli,
a ty się z nimi nie licz,
ty bądź taki, jaki jesteś – nie inny.

I gdybyś nawet nie mógł sprostać
światu, co zmienia się i zmienia,
to ty się nie martw, taki już zostań –
ty nie wyrastaj z marzenia.

1. Chwyc jednocześnie palcem wskazującym i środkowym oraz kciukiem każde ucho. Zaczynij masaż od góry i przesuwaj palce w dół do płatka ucha, lekko pociągając uszy do dołu. Powtórz masaż trzy razy. To ćwiczenie nosi nazwę „Kapturek myśliciela”. Poprawi twoją pamięć, myślenie i koncentrację.
2. Odszukaj 10 szczegółów, którymi różnią się obrazy.

3. Odczytaj wyrazy zapisane wspak, a dowiesz się, jakich przypraw używa się w kuchni hinduskiej.

nomanyc • ribmi • ardnelok • mazes •
amukruk • narfazs

4. Przeczytaj tekst na stronie 127, wskazując ołówkiem tylko trzy wybrane miejsca w każdej linijce.
5. Wskaż właściwe dokończenie każdego zdania.
 - a. Sari jest tradycyjnym hinduskim strojem
A. męskim. B. damskim. C. dziecięcym.
 - b. Masala chai (czytaj: czaj) jest typową indyjską
A. herbatą. B. kawą. C. lemoniadą.
 - c. Hindusi mówią **namaste** na
A. dobranoc. B. do widzenia. C. powitanie.

Indie

(fragment książki „Witaj, świecie!
Podróż przez kultury wszystkich kontynentów”)

tekst popularnonaukowy

Hindusi są bardzo rozmowni, uprzedzająco grzeczni, ciekawi świata i nadzwyczaj gościnni. Gość to dla nich świętość, dlatego podejmują go jak boga. Mieszkają w najgęściej zaludnionym państwie świata. Ich kraj to prawdziwy kalejdoskop tradycji, potraw i kolorów. Tutaj wiele gestów ma charakter sakralny*. Hindusi witają się, składając ręce na wysokości serca, uwielbiają towarzystwo, a rodzina jest dla nich bardzo ważna. Ważą słowa, żeby nikogo nie urazić, ale zdarza im się podchodzić bardzo blisko rozmówcy. Witając się, mówią: **Namaste!****.

Sari to tradycyjny hinduski strój kobiecy. Jest pasmem materiału długości od pięciu do ośmiu metrów i można go zakładać aż na 80 różnych sposobów. Kolor zmienia się w zależności od sytuacji i klasy społecznej. Na przykład sari panien młodych jest czerwone.

Kuchnia Indii jest bardzo różnorodna. Tu każdy region ma własne przysmaki. Hindusi uwielbiają wonne przyprawy i dania wegetariańskie, a poza tym są bardzo przywiązani do swoich tradycji. (...)

Potrawy są ustawiane na środku stołu, na dużym talerzu (...).

Masala chai (czytaj: czaj) to typowa indyjska herbata. Hindusi dodają do niej mieszanki przypraw, mleka, wody i cukru.

* sakralny – dotyczący tego, co jest uznawane za święte

** Namaste! – w języku hindi znaczy: kłaniam się tobie

Sposób na czytanie

1. Stań prosto w lekkim rozkroku. Prawą dłoń połóż na pępku, a lewą masuj przez dwie minuty miękkie punkty ciała pod prawym obojczykiem. Następnie zamień układ rąk i powtórz ćwiczenie. Dzięki niemu utrzymasz prawidłową postawę ciała podczas czytania.

2. Odczytaj wyrazy. Nie przekraczaj podręcznika.

3. Przeczytaj jak najszybciej pary wyrazów.

lat – lot • suchy – sumy • koza – kosa • Mali – Bali •
robota – sobota • groźny – mroźny • szata – chata

4. Przeczytaj jak najszybciej zdania złożone z podobnych wyrazów.

Wielbłądy obłądnie błądziły wśród wielkich wydym.
Namiot dla Miecia stał na mecie.

5. Przeczytaj tekst na stronie 129, wskazując otówkiem jego kolejne linijki. Postaraj się nie zaczynać wskazywania od samego początku linijki i nie docierać otówkiem do jej końca.
6. Odpowiedz na pytania.
- Co spotkało podróżnika na pustyni?
 - Kim byli i jak wyglądali ludzie, których podróżnik poznał na pustyni?
 - Jakie zwierzęta znajdowały się w obozowisku?
 - Wskaż zdjęcia, na których znajdują się potrawy, które zjadł podróżnik u nomadów.

Boże Narodzenie w namiocie koczowników

Najdziwniejszą Wigilię spędziłem kilka lat temu w Afryce. Jechałem z Mauretanii do Mali, kiedy mój zdezelowany* pojazd zepsuł się w szczerym polu, a właściwie w szczerym piasku. Stało się to akurat 23 grudnia – wokół piach i jakieś suche kolczaste krzewy, a nad głową palące słońce. Nic więcej.

Po kilku godzinach zza pagórka wyłonili się ludzie. Byli to nomadzi, zwani również koczownikami, czyli pasterze wędrujący ze stadami krów w poszukiwaniu pastwisk. Mężczyźni byli w długich szatach. Głowy mieli owinięte niebieskimi turbanami. Kobiety, oprócz czarnych, długich sukien miały na sobie również przepiękną, misternej roboty srebrną biżuterię. Zaproсили mnie do obozu składającego się z kilku wielkich namiotów z grubej wełny. Przy obozowisku parę krów oskubywało suche liście z krzewów. Wielbłądy spoglądały na nie z leniwym zaciekawieniem. Wielkie i groźne pasterskie psy schroniły się przed słońcem w cieniu płacht namiotowych. (...)

W jednym z namiotów spędziłem wigilijny wieczór**. Na kolację nie podano ani karpia, ani czerwonego barszczu. Jadłem za to placek z jęczmienia, kawałki pieczonej koziny i wypilem dużo mocnej i bardzo słodkiej herbaty. Moi gospodarze traktowali mnie przyjaźnie, jak każdego podróżnika, który znalazł się w opałach na pustyni.

Obieżyświat

* zdezelowany – zniszczony, zużyty

** Chodzi o dzień, w którym chrześcijanie obchodzą Wigilię Bożego Narodzenia. Nomadzi nie są chrześcijanami.

1. Stań wygodnie. Spójrz na wprost i skieruj swój wzrok najbardziej w prawo, zatrzymaj wzrok na chwilę na jakimś przedmiocie, który widzisz. Ponownie spójrz na wprost, a potem skieruj wzrok najbardziej w lewo i znowu spójrz na wprost. Nie poruszaj głową. Pracują tylko twoje oczy. Powtórz ćwiczenie cztery razy.
2. Wpatruj się w czerwoną linię i jednocześnie odczytuj wyrazy umieszczone po obu stronach tej linii. Przesuwaj wzrok wzdłuż linii w dół, ale nie poruszaj oczami na prawo ani na lewo w żadnej linii.

	ryba	fosa	
	zamek	książę	
pierścień			miasto

3. Który wyraz nie pasuje do pozostałych? Dlaczego?

książka • książę • książeczka • księga • księgozbiór • księgarnia

4. W poniższym tekście część wyrazów zmoczyła woda. Przeczytaj tekst i spróbuj się domyślić, o jakie wyrazy chodzi w każdej linii.

Legnica to sto położone w woj dztwie dolnośląskim.

W bardzo dawnych cza była stolicą księstwa legnic.

Dla go w mieście znajduje się wie zabytkowych budy.

5. Przeczytaj tekst na stronie 131, wskazując otówkiem początek i koniec każdej linijki.
6. Dokończ każde zdanie zgodnie z treścią legendy.
 - a. Pewien rybak w zamkowej fosie...
 - b. Wewnątrz karpia rybak...
 - c. Książę rozkazał wrzucić pierścień z powrotem do fosy, ponieważ...
 - d. Po wielu latach ponownie...
 - e. Od tej pory żaden z mieszkańców Legnicy...
7. Rozwiąż rebusy i podaj wyraz, który nie pasuje do legendy.

Zaczarowany pierścień

Dawno, dawno temu jakiś rybak złowił w fosie zamkowej ogromnego karpia. Radość jego była jeszcze większa, gdy przy patroszeniu ryby okazało się, że w jej wnętrznościach znajduje się piękny złoty pierścień misternej* roboty, na którym czyjaś zręczna ręka wyrzeźbiła dziwne jakieś znaki i trudne do odczytania litery. Pierścień ten zaniecono pokazać księciu, który był człowiekiem uczonym, a ponoć nawet w tajemnych i czarodziejskich praktykach biegłym. Nikt bowiem w mieście jeszcze podobnego nie widział. Ale książę, obejrawszy i zbadawszy pierścień uważnie, rozkazał, aby go zaraz wrzucono z powrotem do wody; dodał, że jest to znak złowróżny.

– Gdy pierścień ten po raz trzeci zostanie wyłowiony – rzekł – będzie to niezawodny znak, że piękne nasze miasto Legnica ulegnie całkowitej zagładzie!

Ze strachem wrzucili przesądni mieszczanie** pierścień do wody. Wieść niesie, że po latach znów znalazł ktoś we wnętrznościach złowionego karpia ten sam pierścień, ale pomny*** przepowiedni wrzucił go znów z powrotem do wody. Od tego jednak czasu żaden z mieszkańców Legnicy nie śmiał łowić ryb w fosie zamkowej w obawie, że ów znak ostatecznej zagłady pojawi się po raz trzeci.

* misterny – wykonany bardzo dokładnie, z dbałością o szczegóły

** mieszczanin – dawniej: mieszkaniec miasta

*** pomny – mający coś na względzie, pamiętający o czymś

Lena i Tymek poznają świat

cykl opowiadań przyrodniczych

Małgorzata Szczesna

Co to za zapachy?

Cześć! To ja – Tymek. Rodzice przywieźli mnie i Lenę na weekend do moich dziadków. Już od progu roznosiły się wspaniałe zapachy...

– Robimy już ostatnie przetwory przed zimą i pieczemy chleb na zakwasie – powiedziała babcia Gosia.

– Co to znaczy **na zakwasie**? Pieczenie chleb, kładąc go na jakimś kwasie? – zapytała Lena, wykrzywiając się z niesmakiem.

– Zakwas robi się z mąki i wody. Wtedy zaczyna się fermentacja. Uzyskujemy dzięki drożdżom i bakteriom, które pomagają ciastu urosnąć. Taki chleb jest zdrowy i pyszny! A jak pachnie! – wyjaśnił dziadek Karolek, który właśnie wszedł do domu.

– O, dziadek wraca od państwa Biernackich. Pomóżcie mu wyjąć jabłka.

Szybko obraliśmy owoce, pokroiliśmy je w kostkę i dusiliśmy w garnku z sokiem z cytryny, cynamonem i wodą. Jabłka były tak słodkie, że nie dodaliśmy cukru.

– A teraz zrobimy masło – powiedziała babcia. – Od pani Tereski ze wsi przyniosłam tłuste mleko i zebrałam z wierzchu śmietanę. Wlej ją do słoików, a wy będziecie ubijać, czyli energicznie potrząsać. – Babcia pokazała, jak to robić.

Długo robiliśmy to masło! Tłuszcz wcale nie chciał się zbijać w żółte grudki. Żeby lepiej i rytmiczniej nam się ubijało, śpiewaliśmy ulubione piosenki. Wreszcie w słoikach masło oddzieliło się od maślanki, którą ze smakiem wypiliśmy.

– Przygotowałam wam mąkę, ciepłą wodę i sól. – Babcia nie dała nam odpocząć.

– Super, zrobimy podpłomyki! – zawołałem, patrząc na zdziwioną Lenę. – To takie chlebki. Dawniej pieczono je pod płomieniem, tak jak piecze się w popiele ogniska ziemniaki, i stąd nazwa **podpłomyki**. Zabierajmy się do roboty!

Lena zagniotła ciasto i dodaliśmy do niego pokrojone zioła, które babcia hodowała przed domem. Rozwałkowaliśmy ciasto i upiekliśmy placki na suchej patelni. Jedliśmy podpłomyki z gorącym musem jabłkowym i ubitym przez nas masłem.

Potem nosiliśmy do spiżarni słoiki z przetworami. Nie mogliśmy się nadziwić, ile dziadkowie ich narobili!

– Syrop z kwiatów dzikiej róży. Sok z malin. Miodownik z mniszka lekarskiego. Dżem z wiśni, truskawek, rabarbaru. Kompot z czereśni, brzoskwiń, czerwonych

porzeczek. Ogórki kiszone i konserwowe. Pomidory na zupe. Kurki, prawdziwki, podgrzybki w occie. Syrop z pigwy do herbaty – czytaliśmy napisy na etykietach. I to prawie wszystko z owoców i warzyw z ogródka za domem.

Ten dzień był pracowity! Byliśmy z siebie dumni! Dziadek przeglądał zdjęcia naszych dzisiejszych prac, bo będzie pisał na swoim blogu o tym, jak dawniej ludzie piekli chleb, robili przetwory mleczne i owocowo-warzywne z plonów z własnych ogródków.

Jakie zapasy znalazły się w spiżarni dziadków Tymka? Jakie przetwory przygotowuje się u was na zimę? Jakie produkty z mąki i z mleka robiły dzieci? Jak myślisz, dlaczego dziadkowie piekli w domu chleb, a nie go kupowali?

Małgorzata Szczęsna

Co robią wielkoludy w parku?

Cześć! To ja – Lena. Dziś odwiedził mnie Tymek. Skorzystaliśmy ze słonecznej pogody i wybraliśmy się na spacer do parku.

– Co to za dwa wielkoludy tu idą?! – zawołał Tymek. 🟢

– To olbrzymie metalowe rzeźby! Mają wielkie stopy, po pięć palców jak my, ale to chyba nie ludzie – powiedziałam, obchodząc rzeźby dookoła. – Nie mają rąk, a ich głowy są jakieś dziwne. Przypominają młotek albo głowę ptaka.

– A ja widzę, że to dinozauroludzie. Idą sobie razem przez nasz park pewnym krokiem. Nie potrzebują rąk, bo mają silne dzioby do jedzenia i obrony – wymyślał Tymek. – Wyglądają trochę jak żołnierze. Idą razem, a tak jakby osobno. 🟢

– Mają chyba dwa metry wysokości! Tymku, zobacz, tu jest napis: Magdalena Abakanowicz. Tak chyba nazywa się artystka, która je wyrzeźbiła. Chciałabym się więcej o niej dowiedzieć – powiedziałam, więc Tymek wpisał to nazwisko w smartfonie. 🟢

– To polska rzeźbiarka najbardziej znana na świecie – przeczytał Tymek. – Tworzyła rzeźby z kamienia, drewna, brązu. Zastąpiła z monumentalnych kompozycji przestrzennych z tkanin, zwanych **abakanami**.

– Nie rozumiem tego – westchnęłam.

Gdy przyszlismy do domu, moi rodzice wytłumaczyli nam, że **abakany** to takie tkane rzeźby, które były wielkie, bo miały nawet pięć metrów. Na wystawach podwieszano je do sufitu. A co oznaczają? Dowiemy się już jutro, bo wszyscy wybieramy się na wystawę prac Magdaleny Abakanowicz.

Kim była Magdalena Abakanowicz? Jak myślisz, dlaczego tak została doceniona na świecie? Co to znaczy **być artystką** lub **artystą**? Jakich znasz artystów?

Małgorzata Szczęsna

Co to za zwierzę?

Cześć! To ja – Tymek. Jestem u dziadków w ich domku. Zaraz wychodzimy z panem Maćkiem, leśniczym, na leśną wyprawę. Myśleliście, że w grudniu, gdy las zapada w sen pod śniegową kołdrą, nie ma w lesie nic do roboty? 🍃

– Będziemy wyznaczać drzewa do wyrębu. Odbijamy na nich znak tym narzędziem trochę przypominającym młotek – wyjaśniał pan Maciek. – Tu jest drzewo zaatakowane przez szkodniki. Zaznaczę sobie, że musimy je wywieźć. Ochronimy w ten sposób zdrowe drzewa przed atakiem tych owadów.

– A do tego wora co będziemy zbierać? – zapytałem.

– Szyszki. Uzyskamy z nich nasiona do wyhodowania sadzonek, które później posadzimy w miejsce wyciętych drzew. Cicho... Widzę coś dużego tam za zaroślami – powiedział tajemniczo pan Maciek. 🍃

– Czy to dziki, sarny czy jelenie? A może wilki? – spytałem ze strachem.

– Na pewno duże ssaki. Spójrzmy przez lornetkę... To losie! W tym miejscu wyłożyliśmy drzewa zgrzyzowe, z których zimą zjedzą młodą, soczystą korę sosny i osiki – wyjaśnił leśniczy.

– Dziadku, rób zdjęcia, napiszesz na blogu o zwierzętach w lesie – poprosiłem.

– O, a co to za głośny śpiew? – spytał dziadek, zadzierając głowę.

– To kos. Nie ma teraz łatwo, tak jak i inne ptaki.

Rozwieszamy im karmę i kładziemy owoce w paśniku – powiedział leśniczy.

– A płazy i gady? – zapytałem.

– Nawet latem trudno je spotkać, bo uwielbiają spokój.

Teraz popadły już w stan odrętwienia aż do wiosny.

Wtedy najłatwiej będzie nam spotkać żaby. 🍃

Dotarliśmy do jeziora. Wyglądało pięknie, pokryte śniegiem.

– A co się dzieje z rybami? Nie zamarzną, gdy przyjdzie duży mróz? – dopytywałem.

– Nie zamarzną. Trzymają się bliżej dna, gdzie jest cieplej. Teraz ryby mniej żerują, a nawet przestają jeść. Nie martw się, dotrwią do wiosny – uspokajał mnie leśniczy.

Wróciliśmy z panem Maćkiem do domku dziadków, gdzie babcia przygotowała pyszny podwieczorek. Dziadek uzgadniał z leśniczym szczegóły do bloga, a ja zadzwoniłem do Leny, żeby opowiedzieć jej o leśnej wyprawie. Postanowiliśmy, że za tydzień przyjedzie tu i razem pobierzemy szyszki, żeby przekazać je do leśniczówki.

Jakie zwierzęta Tymek widział w lesie w czasie wyprawy? Czego dowiedział się o ssakach, ptakach, płazach, gadach i rybach?

Czy wszyscy w Polsce mówimy tym samym językiem?

Cześć! To ja – Lena. Ten weekend (czytaj: likend) spędzamy z rodzicami nad Bałtykiem. Bardzo się cieszę, bo jeszcze nie byłam nad morzem zimą.

Gdy dotarliśmy na miejsce, rodzice wyjmowali bagaże, a ja od razu podbiegłam do domu i zadzwoniłam do drzwi. Otworzyli mi sympatycznie wyglądający starsi ludzie.

– Dobri dzień! Jô jem Kaszëba. Jô sã zwiã Katarzëna (czytaj: Dobry dzień! Jo jem Kaszeba. Jo so zwiã Katarzena. – Dzień dobry! Jestem Kaszubką. Mam na imię Katarzyna) – mówiła do mnie pani, a ja stałam jak zamurowana. 🍃

– Katinka, Poter! Jak miło was widzieć! – Rodzice podeszli do nas i zaczęli ścisnąć gospodarzy. – To nasza córka Lena.

– Martynko, Mateuszu! Ceż tam czec? To dzëwczã mie sã widzy. Ona mò snóże òczë! (czytaj: Ceż tam czec? Ta dziewczyna mnie sa widzy. Lena ma snożne łeczy! – Co słyszać? Ta dziewczyna mi się podoba! Ma ładne oczy) – przywitał nas pan.

– Lenko, co tak się dziwisz? Mówiliśmy ci, że odwiedzamy naszych dawnych znajomych. Często się z nimi widywaliśmy przed twoim urodzeniem.

– Ale nie mówiliście, że to obcokrajowcy. A język mają jakiś dziwny!

– To Polacy z Kaszub na Pomorzu! Kochają swoje tradycje oraz język, dom nad jeziorem, gdzie wspólnie spędzaliśmy wakacje – tłumaczył mi tata. 🍃

– Zapraszamy do środka, pewnie jesteście głodni i zmęczeni – powiedziała już zwyczajnie gospodyni.

Pani Kasia i pan Piotr byli bardzo mili. Podali nam obiad. Przy stole wszyscy rozmawialiśmy już po polsku.

Wieczorem zadzwoniłam do Tymka i opowiedziałam mu o gospodarzach z Kaszub. Tymek sprawdził od razu na smartfonie, że Kaszuby to część Pomorza. 🍃 Odszukałam mapkę Polski z regionami kulturowymi i odczytałam mu pozostałe nazwy: Mazury, Wielkopolska, Mazowsze, Podlasie, Śląsk, Małopolska. Zastanawialiśmy się, do jakiego regionu należą miejsca, w których mieszkamy.

Czy spotkałaś się / spotkałeś się z kimś, kogo nie mogłeś zrozumieć? Gdzie to było? Dlaczego niektóre słowa brzmią inaczej w różnych częściach Polski? Sprawdź na mapie regionów kulturowych Polski, do jakiego regionu należy miejsce, w którym mieszkasz.

Źródła ilustracji i fotografii

Oktadka: (fot. dzieci – Lemy i Tymka) Beata Muchowska/WSIP, (dorysowane ubrania i inne elementy rysunkowe) Agencja ARIP

Tekst główny:

Ilustracje (elementy rysunkowe na stronie tytułowej) Agencja ARIP; ilustracje do bloków i kącików tematycznych, piktogramów: („Świat wokół nas” – zielony liść) Bartosz Wojciechowski; („Sposób na czytanie” – litery, „Mówimy poprawnie” – usta) Wojciech Chechowski; („Ale sztuka!” – kredka, motyl) Aleksandra Woldanowska-Płocińska; („Ortografia”, „Gramatyka”, „Czas na porade!” „Samodzielnie”, „Damy radę się nauczyć?”; znak zapytania z chmurką, roślina w doniczce) Miha Lesner; („Coś ciekawego”, „Dobre wychowanie”, „Eksperyment”, „Zachęćka”, siedzący ludzik, pedzel, chmurka pod żarówką, raczka) Joanna Plakiewicz; s. 10, 22, 25, 30, 32, 34, 42, 44, 48, 52, 57, 62, 64, 67, 70, 79, 81, 101, 105, 112, 116 (obrazki na górnym pasku) Daniel de Latour; s. 6, 9 (ilustracja do lektury) Monika Pollak; s. 7 (ilustracja) Monika Pollak; s. 10, 11 (scenki komiksowe, ANDZIM przy marmie mydła) Wojciech Stachyra; s. 12 (ilustracja do wiersza) Monika Pollak; s. 15 (makieta lasu) Marek Purzycki; s. 19, 58, 59, 110, 111 (ilustracje do opowiadań wychowawczych) Monika Pollak; s. 20 (kreda) Wojciech Chechowski; s. 23 (pismo kaligraficzne) Grzegorz Barasiński Kaligraf; s. 24, 71, 95, 100 (ilustracja do piosenki) Aleksandra Krzanowska-Wrzecion; s. 25 (powstawanie masła) Aleksandra Krzanowska-Wrzecion; s. 26 (chata) Artur Nowicki; s. 30 (rodzina z dziećmi) Alicja Gapińska; s. 31, 66, 117 (scenki do bloku „Mówimy poprawnie”) Wojciech Stachyra; s. 32 (poropczyk) Diana Karpowicz; s. 38, 39, 81 (ilustracje do wierszy) Natalia Tilszner-Mazurczyk; s. 39 (ilustracja do ciekawostki) Natalia Tilszner-Mazurczyk; (ilustracja do eksperymentu językowego) Przemysław Summa; s. 40 (dziewczynka z lupą, dziecko przy komputerze, tata z synem) Daniel de Latour; s. 44 (zaproszenie) Przemysław Summa; s. 46, 47 (ilustracje do tekstów) Natalia Berlik; s. 52 (Egipt, Egiptczanka, Grecja) Wiesław Dolidko, (Mezopotamczycy, mieszkający starożytni Grecji) Marek Szyszko; s. 61 (trawa) Joanna Plakiewicz; (krzew) Magdalena Babilańska; s. 62 (ilustracja do zagadek) Przemysław Summa; s. 65 (ilustracja do liczebników) Krzysztof Kalucki; s. 72 (choinka) Emilia Dziubak-Szewczyk; s. 74, 75 (ilustracje do lektury) Emilia Dziubak-Szewczyk; s. 79 (znaczek) Emilia Dziubak-Szewczyk; s. 82, 114 (wąż z wodą) Wojciech Stachyra; s. 83 (kralenie wody w przyrodzie) Alicja Gapińska; s. 88 (chmurki) Agnieszka Kowalska, (wiatromierz) Marek Purzycki; s. 92 (kula ziemna) Katarzyna Mentel; s. 96, 101 (smok wawelski) Marta Szudys; s. 96 (góral) Daniel de Latour; s. 97 (gniazdo) Emilia Dziubak-Szewczyk; s. 98 (ilustracja do legendy) Wojciech Stachyra; s. 101 (koziółki, góral) Marta Szudys, (syrenka) Elżbieta Lubomirska; s. 101 (ilustracja do eksperymentu językowego) Przemysław Summa; s. 102 (mapa: regiony kulturowe Polski) Marta Krzywicka; s. 102, 103 (ilustracje) Artur Nowicki; s. 107 (potrawy wigilijne) Joanna Rusinek; s. 113 (ilustracje do przyszłości) Krzysztof Kalucki; s. 115 (ilustracja do eksperymentu) Natalia Tilszner-Mazurczyk; s. 119 (narcizy) Marek Purzycki; s. 120-121 (ilustracje do opowiadania) Natalia Tilszner-Mazurczyk; s. 126 (kobieta w sari) Agnieszka Summa; s. 128 (wydm) Agnieszka Śliwczak

Fotografie:

INTO THE LIGHT/WSIP: s. 4, 29, 34, 37, 40, 51, 53, 57, 60, 73, 84, 87, 94, 97, 104, 109, 112, 116, 128, 132, 133, 135 (dziewczynka – Lena) Piotr Ratajski; s. 4, 16, 28, 34, 37, 41, 50, 53, 57, 60, 72, 84, 87, 94, 96, 104, 108, 116, 132, 134 (chłopiec – Tymek) Piotr Ratajski; s. 17 (głowa Leny) Piotr Ratajski
iStockphoto/Getty Images: s. 14 (wykwit zmiennej) Jarmila Horakova; s. 20 (pomoc naukowe w dawnej klasie) ewg3D
WSIP: s. 15 (makieta lasu) Marek Purzycki; s. 21 (temperatura z żyłką) Bartosz Wojciechowski i Jarosław Cukla; s. 48 (radiowóz) Komenda Stołeczna Policji, Grażyna Bryk; s. 52 (Rzymianin) Wallaha Inscenizacja Historyczne, fot. Rafał Grzesiak; s. 96 (góral) I. Straburzyński, (blok mieszkalny) Wojciech Mędrzak; s. 119 (narcizy) Marek Purzycki; s. 130 (cień) Grażyna Bryk
NAC: s. 20 (nauka w dawnej szkole) Zbigniew Siemaszko
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej: s. 20 (drewniarzy torńster) Ł. Prończyc
Alamy Stock Photo/BEGW: s. 26 (ziemia) Olga Gajewska; s. 36 (kadr z filmu „Trzy kolory – Czerwony” K. Kieślowskiego) United Archives GmbH; s. 50 (obraz z piramidami w Gizie) The History Emporium; s. 54 (malarstwo kropkowe) Prisma by DUKAS Presseagentur GmbH; s. 56 (akacja) Outback Australia; s. 57 (Grenlandczycy w tradycyjnych strojach) MJ Photography; s. 63 (ZOO we Wrocławiu) Marek Ślusarczyk, (ZOO w kodzi) Imago; s. 68 (śledź bałtycki) Niels Poulsen DK; s. 85 (Inuita) All Canada Photos; s. 104 (haft kaszubski) Michał Fludra
Wilhelm Sasnal: s. 36 (obraz Wilhelma Sasnala) Tom Kyracu
BEGW: s. 29 (Dorota Gellner) Włodzisław Paweł, (Marcin Brzycki) Jackowski Henryk; s. 34 (Irena Szewińska) ANDZIM; s. 36 (Krzysztof Kieślowski) Rights Managed; s. 49 (Ferdynand Magellan) Photo Researchers
East News: s. 30 (luchody Narodowego Święta Niepodległości) ZOFIA BAZAK; s. 36 (Zofia Nasierowska) ZENON ZYBURTOWICZ
Biblioteka Narodowa: s. 32 (Aleksandra Szczerbińska)
PAP: s. 32 (Wanda Gert) Radek Pietruszka; s. 34 (Andrzej Wajda) Tomasz Gzell; s. 36 (Ewa Podles – śpiewająca) Krzysztof Świdorski, (Krzysztof Penderecki) Andrzej Rybczyński; s. 97 (Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk”) Andrzej Grygiel
Narodowe Archiwum Cyfrowe: s. 33 (Ignacy Jan Paderewski grający na pianinie)
Library of Congress: s. 33 (Ignacy Jan Paderewski jako mąż stanu)
PAP/CAF ARCHIWUM: s. 34 (Wanda Rutkiewicz) MACIEJ KŁOS
Agencja Wyborcza.pl: s. 36 (Wanda Chotomska) Jack Marczewski; s. 36 (Wilhelm Sasnal) Albert Zawada
REPORTER/ East News: s. 36 (Ewa Podles) Jacek Dominik, (Olga Tokarczuk) Piotr Kamionka; s. 133 (Zdzisław Magdalena Abakanowicz) Adam Burakowski
Wydawnictwo Wielka Litera: s. 36 (okładka książki Olg Tokarczuk „Bieguni”)
Forum: s. 36 (Zofia Nasierowska w pracy) Roman Kotowicz; (partytura z utworu Krzysztofa Pendereckiego) Bogdan Krezeli; s. 37 (Zdzisław Magdalena Abakanowicz) Marek Lipis
Bridgeman Images/PhotoPower: s. 51 (Inuici na obrazie) Photo © Isadora
Bridgeman Images: s. 50-51 (sztuka Aborygenów)
Muzeum Historyczne Miasta Krakowa: s. 99 (mapa Krakowa w poł. XVII wieku) Piotr Opaliński
Shutterstock.com: ilustracje do bloków tematycznych: („Świat wokół nas” – liście, kwiaty, kotofeje, („Gra muzyka” – nuty i bębne) © Cienpies Design&Communication, („Złota raczka” – plakiety) Thomas Papst, (dłoni) © Cienpies Design&Communication, („Sprawa dla detektywa” – lupa) musician, (odcisk palca) artemiya, („Sposób na czytanie” – książka) Petrianova, („Ale sztuka!” – pisak) tinguo, (gęzł) Garsya, („Lektura”, „Trening czytania” – książki) Hurca, („Formy wypowiedzi” – kopertal raczka, (myślenie twórcze – żarówka) VectorMachine; s. 3, 4, 16, 28, 40, 50, 60, 72, 84, 96, 106 (kredka – rysunek) kostolom3000; s. 4, 9, 16, 17, 28, 29, 34, 37, 40, 41, 50, 51, 53, 57, 60, 72, 73, 84, 96, 97, 108, 109, 112 (dymki) mattasbestos; s. 4 (park jesienią) RTraver, (dzieci) Vif, (pokój) Vif Fine Art; s. 5 (dziewczynka) LightField Studios, (okulary) indigolots; s. 8 (dzieciół trójcałce) Henri Lehtola; s. 9 (kowalki) Cristian Mihai; s. 13 (dziewczynki) Just dance; s. 14 (stary pień, to) Alvydas Kucas, (bluszczyk kurdynabe) Kazakov Maksim, (paprotka zwycięzcy) Natalya Osipova, (czarka szkatelna) Dan 17, (szaszлык zając) Zvonareva Ekaterina, (kozióróg debos) Fercast, (kozióróg debos w kółku) Rudmer Zwerner (jaszczurka żyworodna) tavphitos; s. 15 (fiasz w stoku) gnuila; s. 16 (drzewo genealogiczne – rysunek) Ikonik Bestiary, (strych) Belphitos, (kartonowa pudła) go, (różne grzyby z parasolką) Pongasator Slinguon, (różne grzyby z talizmanem) BrATB2, (maszyna do pisania) rangizz, (tara) wiatrak yermakov, (łopata do chleba) vitaliy_73; s. 17 (stolówka – rysunek) veronichka_84, (dżban z mlekiem, szklanka, ser) Victoria Sergeeva, (pokój, dziewczynka z książką – tułów) Probiest studio, (album) LilGraphic, (niższe telefoniki) mamamama, (przyszyk rozłącz na telefonie) eAPatt Journey, (chłopiec – rysunek) Dighital, (mama z dziećmi) Kitytsky; s. 20 (dława w dawnej klasie) Warren Fine Photography, (dawny piórniki) Michaela Stejskalova; s. 21 (drewniarzy piórniki) Noom HH, (stolówka Scietti Alfio, (kalamarz) ronstik, (skuwka), I. Helgason, (zasuwka) Kritchka7752; s. 22 (stolówka i kleks) Gainullin Alir; s. 23 (stolówka do kaligrafii)

Drozy, 26 (wypiek chleba dwie dawki), tupał, (chmień) New Africa, (suszonejio) Sinisa Bots, (przewidy) LaKirk, (domowy) lenakozh, (ogrodne) Wapen, Maryn Winter, 27 (mikser) M. Unal Ozen, (mikrofalowa trailerores, piekarnik) RZGVY, (blender) Pixel-Shot, (lodowka) ApoGao, (kontakt - ikonka) usm, (krewetki) pukao, (ananas) MacRoFood, (czekolada) PicSivie, (kontenery - ikonka) Fine Art, (stoik - ikonka) VikiVector1, (torebki) Janaka Dharmasena, (sos bolorski) ka! kanesku, (parówki) Belka10, (chipsy) innaktive, (zupa blyskawiczna) HeKla, (smietnik, warzywa - ikonki) Kiril Malyshev, (hamburgery, frytki, koka, satatika) Africa Studio; 28-29 (Pomnik Józefa Piłsudskiego w Lublinie) brunocchino; 29 (dziewczynka grająca na skrzypcach) FamVeld; 30 (bieg niepodległości) Rafał Olechowicz, (parada wojkowa w Narodowe Święto Niepodległości) Janusz Bazyczny; 32 (ramki, plasterki) StarLine; 33 (klawiszowe pianina) Mr Aesthetics; 34 (menzurka, klaps, nutek, abata, góry, książka, nuty, i ikonki) ADE2013, (buty - ikonki) VitaminCo; 35 (stary papier) Planet, (stary papier) TADEUSZ; 37 (rzeźbiarz przy pracy) PointImages, (dłuto rąwB, (rzeźba Jorgo Mitioraja w Krakowie) Iza Bogomska, (rzeźby Xawerego Dunikowskiego) Robson90, (instalacja autostwoja Grzegorza Klamana) ArtMediaFactory; 30 (globus) StrideStudio, (kanapa) Bohdan Matlitsky; 41 (zieleny dywan) New Africa, (dinnozwur - rysunek) SpicyTruffel; 42, 43 (wiszące książki, żarówka, atom, mikroskop, menzurka) Natycham Natalia; 42 (chłopiec) ZoranOrdic; 43 (chłopiec astronauta) Sean Locke Photography, (dziewczynka) MR.Yanukit; 44 (dłoni) Dingja; 45 (chłopiec) pathdoc, (dziewczynka w studiu nagraniowym) UltraBizhop, (maska) KPX1001; 48 (piramidki Meysky - rysunek) klyaksun, (Mingwa - rysunek) Rumvov, (biegacz - rysunek) Antoin Verietien, (gwiazdka) movit, (lalka) Cobalt S-Elinoi; 49 (stary papier) wanchal, (malucha obrazu) stevemart, (stary papier) Paladini12; 50-51 (muzeum - to!) Hunter Bliss Images; 50 (jęwska figurka) Ewa Studio; 51 (diggerdool @ images.com, (indiański tancerz) dtemj57; 52 (Babilon - rysunek) Lakeview Images, (pistoł kilnowe) Gokhan Dogan, (dieroglify) chikapylka, (grecka waza); Brian C. Weed, (rymski senat - rysunek) Shutterstock AI Generator, (rzymська rzeka) Kamira; 53 (piramidki w Egipcie) jagoda, (piramida w Łuwrze) Cynthia Luan, (praca architekta) Proctock-studio, [praca architekta, komputer] McLittle Stock, (projekt wnętrza na tablecie) Richard Salamander, (architektura krajoznaby) Pixel-Shot; 54 (Abyrgeni) ChameleonsEye, (bumerang) Stepan Bormotov/Shutterstock.com; 55 (opera w Sydney) saida youk, (Harbour Bridge w Sydney) pisaphotography, (Królewski Ogrod Botaniczny w Sydney) Majonist; 56 (Góra Kościuszcza) Greg Brava, (diabeł tańczący) Michal Pesenti, (kanguru) Maximilliane Wagner, (koala) antartica, (emu) colacat, (kolczabka) rok, rysunek/Shutterstock.com, (eukaliptus) fritz16, (drzewo butelkowe) Sunti, (baobab australijski) CAPE COCONUT; 57 (ramki) KrimKate/Shutterstock.com, (krakojazb Grenlandii na obrazie) Yongut Kums, (lgloze) zeelverbarg; 58 (pluszowy znak zapytania) HandMadeFont.com, (pokój z kanapą) Andrey Popov, (salamandra na ekranie telewizora) Brum; 59 (nosorożec) tonyh20120, (bakajody) Stou Porter, (skóra zabity WildMedia, (skóra węży) Squeeb Creative, (żaba, zwierzęta domowe) Eric Isselee; 60 (nosorożce - rysunek) Churovska Sofia; 67 (rosliny tropikalne) Charson Pantip, (zwierzęta egzotyki) canerandyn, (piasek) New Africa, (ślady zwierząt - rysunek) Leremy; 68 (porożnia szofa) Douwe Schout, (salamandra plamista) Hřiana, (żaba wodna) shutterfilm82, (szaszczki) Peltor/Shutterstock.com, (dółwi botany) photomaster, (wiec Ekspulpa) J-Re, (jaszczurka zwinka) Vitali Hullu; 69 (sikora bogata, puszczki, szpak) Eric Isselee, (sójki) carst5, (bielik) Dana Jara, (zając sarkar) Mark Frola, (skała szara) Roland Udemu, (wilk) Jean Landry, (igacek szary) Rudmer Zwerver, (dziłki Budimir Jezew); 70 (woda - to!) 4Max, (pingwin) 27pphoto Studio, (delfin) Andrea Izottoli, (dziobak) John Carmemola; 72 (garaż - to!) Jason Finn, (choinka) My Sunnyday, (dekoracja świąteczna) luyckshoe/Shutterstock.com; 573 (choinka robiona z gałęzi i ozdób) Tatjana Sosova, (jabłko) topseller, (kobieta ubierająca choinkę) Golubovay; 76 (choinka) Igor Kovachuk, (choinka z korzeniami) AnastasiaPetropavlovskaya, (choinka zasadzona w parku) Shobotama; 77 (mała sztuczna choinka) Rudchenko Lilla, (wieniec bożonarodzeniowy) Alex Petelin, (choinka z szyszek) Alena, Kos, (nowoczesna choinka z jednej gałązki) Julia Blazhuk, (choinka zrobiona z gałązek) Marlen Winter, (ozdoby choinkowe - rysunek) ovygen.8; 78 (dekoracja z pomarańczy) EKram, (ozdoby świąteczne z rolek po papierze) Lena Bagautdinov, (wieniec świąteczny) taranova oxana, (wieniec z papieru) Elena Hramova, (gałązki z papieru) celnihoo, (ozdoby z pomarańczy, cynnamonu i sycyli) Mila Naumova; 579 (koperta) Mateusz Atroszko; 80 (dół z kartką, pagnięcia desce skarpetek) New Africa, (worek) JIANG HONGYAN, (mikrofon) A111 b u m, (kredki) Tropper2000, (dzieci na Sinkhal) FamVeld, (dzieci oglądające film) Oleks Bilkei; 81 (termometr) OlegDoroshin; 82 (kropa wody - rysunek) Eddie Creative, (staw - rysunek) Ocetoli, (windsurfing na jeziorze) janBeJezmi, (Złaz Zegrynski) Patrykkowalewski, (zamrażalnik jeziorko) Florian Wierzchowski, (górska rzeka) Nikolay Od70, (gołębie przy kufczy) George Timoshin; 83 (rys na ścielewa - rysunek) GaP Design; 84 (zima - to!) Apollinary, (termometr) Christos Georgiou, (dziewczynka na plaży) Just dance, (plaża) Pierre-Yves Babelon; 85 (śliczne - rysunek) JosePerianes, (Antarktyda - to!) Holger Rathke, (renifer) BearFotos, (skąsy) Kertu, (michy) yinstuctorok; 86 (cieplo - zimno - rysunek) Kilroy79, (ulica zalana po burze) Fotografo Futokina, (suszał Piyaset; 86, 87, 94 (pomysł - rysunek) Rok i Roc; 87 (prezentacja pogody) New Africa, (prognoza pogody) WebSpark, (turezan) Ruslan Ivanov, (parasolki) Tatiana Porpoma, (reka trzymająca telefon) Stokette; 88 (zmężnienie człowieka - rysunek) pizzastereo, (odmożenie palce - rysunek) kintore, (termos - rysunek) GoodStudio; 90-91 (woda, niebo - to!) Roman Sjagis, (śnieg - to!) Katharine Moore; 90 (wał pływający) Eric Isselee, (renifer tundrowy) BearFotos, (niezdźwięd polomy) evaurban, (biegacz arktyczny) Janet Griffin, (koka brodatka) Monticola; 91 (trawy) Fotos867, (turczycki Of risa, (krzewiny) Geri Cesaro, (głomy) ROZOVA SVETLANA, (porosty) Russell Tur, (mchy) semper-scrip, (pletwa wielorybną max-Photography, (pletwa błękitny) Puspek, (pingwin czarny) Kotomiti Okuma, (koka Rossa) Sergey 402, (łuchacka antarktyczna) zazaeles; 92 (Dolina Smierci w Kalifornii) David Rajner, (znak ostrzegawczy) Angel DiBiilio; 93 (ciemnoskóry chłopiec Anatolij Karlyuk, (dziewczynka o jasnej skórce) Anot Of Thousands, (melanina - rysunek) art4stock, (dziewczynka z kręconymi włosami) Kite_rn, (chłopiec z ręcznikiem) Gregory Johnson, (klimatyżacja w samochodzie) JOKE PHATRAPONG, (chłopiec płacy wody nadnappa; 94 (balonic Mastak A, (kalandar - ikonka) agatha-veter, (traba powietrzna - ikonka) Christos Georgiou, (śnieg - ikonka) Set Line Vector Icon, (ptak - ikonka) Nefskott, (kwiat - ikonka) Happy Art; 96 (dziewczynka) polyva slia, (krakojazb w Tratchi) Shaith; 97 (połscy kibice) FamVeld; 99 (Nahik, (Sielakoff) KuriosPhotography, (Rynek Główny z Kościołem Mariackim) Masur Tetra, (kasa Floriańska) lewczari, (Bartbakan) Nahik; 100 (101 zdjęć Fotokolor) (Ziemianki) Nanthaibattawat, (twarz kobiety) BestPhotoStudio, (kokro) Roman Samarsky; 104 (haftowany mebel) Kaya, (rdzawa tamarka - to!) Elena Primkova, (haft na plecisku) Soriana, (haftowane) Maria Kovacs, (haftowane botki) Arsen Charkin, (zabarona z linu) Kira_Yev, (haftowane - banany i bruszkawki) TropicalArt Studio, (czapka z daszkiem) Mega Pixel, (haft na torborku) Benjavisa Ruangsaree Art, (hafciarka komputerowa) Sergey Ryzhov/Shutterstock.com, (haft wykonany komputerowo) Natalya Ushkalova; 105 (dziewczynka) Pixel-Shot; 106 (serce z biały i czerwonych roż) idea.sp.; 107 (ulicy) RealLia, (haftowniczka otwierająca drzwi) Pixel-Shot; 108 (jarda na nartach) ER OD, (wnetrze domu - to!) Pinkystyle; 109 (pokój dziewczyny) Ground Picture, (zakminięty skł resort w Dubaju) Matyas Rehaki; 112 (upadek na nartach) ER OD, (pomaganie koleżeń) Ladensifer, (chłopiec grający na skrzypcach) karolineppke; 114 (kolepka wody - rysunek) Eddie Creative, (kolepka wody i igły, (kostka lodu) Yefi studio; 116 (lekka smartfona) 12bit; 118, 119 (znaki zapytania - rysunek) Akash; 118 (narty) gorillimages, (chłopiec Maniek) Paleka; 119 (dziewczynka w stroju królowej, dziewczynka Polka) Sergey Sukhoruchen, (pin - chłodzik) Anastasiya Glushchenko, (dziewczynka AdA) Masa5/Shutterstock.com; 122 (siódma modraszka) Radea, (kowalki) Aleksey Tolmachov; 123 (chłopiec) - gal Nor Gal, (kowalki) Dirk Daniel Mann; 125 (to!) Benjavisa Ruangsaree Art, (kosmonauta, rakiet, gwiazdki, ulot Anastasia Lembrick, (złota rybka) Shilovsky; 127 (masala chał i przysmak) wasnapi; 128 (karp na talerzu) gekphoto, (placki z jęczmienia) Moha El-Jaw, (barszcz z uszkami) zi30000, (grillowane mięso) Maksim Tomov; 129 (Tuzarewskie) Shiglia; 130 (tryba) bluehand, (lew) Eric Isselee, (książka) kasow, (biały Alex_Vinci; 131 (woda - to!) Ekaterina Glazkova, (pierścienie) mutia.paul; 134 (ikonki xpowl; 135 (Morze Bałtyckie zimą) Patryk Kosmid.

Znaczący 49 (trasa podróżyków Krzysztofa Kolumba i Ferdynanda Magellana) Adrian Bergiej; 86 (średnia roczna temperatura na Ziemi) Adrian Bergiej; 90 (Arktyka) Adrian Bergiej; 91 (Antarktyda) Adrian Bergiej; 105 (kraje sąsiadujące z Polską) Adrian Bergiej

Reprodukcyjne: 32 (Jożia Morawczewska); 33 (nuty, Ignacy Jan Paderewski po koncercie); 34 (Maria Skłodowska-Curie, Miłkołaj Kopernik, Jan Matejko, Fryderyk Chopin); 35 (łowca Jadwiga Stefan Watoty); 49 (Krzysztof Kolumb); 105 (Flaga Rosji, Litwy, Białorusi, Niemiec, Polski, Ukrainy, Czech, Słowacji)

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że podjęły starania mające na celu dotarcie do właścicieli i dysponentów praw autorskich wszystkich zamieszczonych utworów. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, przytaczając w celach dydaktycznych utwory lub fragmenty, postępują zgodnie z art. 27² ustawy o prawie autorskim. Jednocześnie Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że są jedynym podmiotem właściwym do kontaktu autorów tych utworów lub innych podmiotów uprawnionych w wypadkach, w których twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia.

Aktywuj E-book

(cyfrowe odwziewiedlenie
podręcznika) na

EDURANGA

Zeskanuj kod

wsip.pl
sklep.wsip.pl
infolinia: 801 220 555

EDURANGA

